

Západočeská Univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra archeologie

Studijní program Archeologie

Studijní obor Archeologie

Diplomová práce

Zaniklé kostely v okrese Klatovy za josefínských reforem

Eliška Junková

Vedoucí práce:

PhDr. Zlata Gersdorfová

Katedra archeologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Poděkování:

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucí své diplomové práce PhDr. Zlatě Gersdorfové za to, že mi umožnila věnovat se tak zajímavému tématu a ochotně mi poskytovala rady. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za morální a finanční podporu a veškerou pomoc, kterou mi usnadňovali práci. V neposlední řadě děkuji také svému příteli za jeho trpělivost. Ještě bych chtěla jmenovitě poděkovat panu Ing. Janu Anderlemu a PhDr. Vladimíru Horpeniakovi za užitečné rady a pomoc při hledání informací. Mé díky patří také archivářkám v Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci a Národním archivu v Praze.

Obsah

1	Stručný úvod.....	6
2	Metodika a postup práce	7
3	Dějiny bádání.....	9
4	Josefinismus a jeho projevy.....	10
4.1	První kroky za vlády Marie Terezie	11
4.2	Následné kroky za Josefa II.	14
4.2.1	Rušení klášterů, bratrstev, literátských sborů, kostelů a kaplí	16
4.2.2	Členění současného Klatovského okresu v minulosti	20
4.2.3	Rekonstrukce původní zaniklé farní sítě	21
5	Duchovní komise	22
6	Rušení kostelů	24
7	Význam vysoko položených zaniklých kostelů za josefínských reforem.....	25
8	Zanikající kostely	28
8.1	Běšiny	29
8.1.1	Kostel sv. Bartoloměje	29
8.2	Čachrov.....	31
8.2.1	Kostel sv. Víta.....	32
8.2.2	Kaple sv. Jana Nepomuckého.....	33
8.2.3	Kaple sv. Prokopa, (Čachrov – Březí).....	33
8.3	Horažďovice.....	34
8.3.1	Loretánská kaple	35
8.4	Hradešice – Nalžovy.....	38
8.4.1	Kostel sv. Antonína	38
8.5	Kašperské Hory.....	39
8.5.1	Kaple sv. Archanděla Michaela	39
8.6	Klatovy	40
8.6.1	Kaple sv. Salvátora	41
8.6.2	Kostel sv. Anny – Žaludová Hůrka	41
8.7	Komošín	44
8.7.1	Kostel sv. Máří Magdaleny.....	44
8.8	Nezamyslice	45
8.8.1	Kaple sv. Františka	46
8.9	Poleň.....	47
8.9.1	Kostel sv. Markéty.....	47
8.9.2	Kaple sv. Blažeje – Věckovice.....	49
8.9.3	Kaple sv. Václava - Pušperk.....	50
8.10	Předslav	52

8.10.1	Kaple sv. Jana Křtitele	52
8.11	Rabí	52
8.11.1	Kostel Všech svatých	53
8.12	Strašín	55
8.12.1	Kaple sv. Anny	56
8.13	Sušice	56
8.13.1	Kaple Anděla Strážce	58
8.13.2	Kaple Panny Marie Cellské	59
8.13.3	Kaple Panny Marie – Javoří	60
8.13.4	Kaple Panny Marie – Javoříčko	61
8.13.5	Kaple sv. Rocha	61
8.14	Švihov	62
8.14.1	Kostel sv. Jana Evangelisty	62
8.15	Týnec	65
8.15.1	Kaple sv. Jana Nepomuckého	66
8.15.2	Loretánská kaple	67
8.16	Úloh	68
8.16.1	Kostel sv. Petra a Pavla	68
8.17	Zdebořice	69
8.17.1	Kaple sv. Vojtěcha	70
9	Vybraný kostel sv. Wolfganga v Chudenicích	70
9.1.1	Úvod	71
9.1.2	Dějiny objektu	75
9.1.3	Prameny, plány, ikonografie, edice pramenů, literatura	77
9.1.4	Rozbor objektu	79
9.1.5	Stavební historie	82
9.1.6	Hodnocení objektu	84
9.1.7	Hodnotné detaily	85
9.1.8	Závady a náměty	86
10	Závěr	87
11	Zdroje	91
11.1	Literatura:	91
11.2	Archivní prameny:	95
11.3	Obrazová část:	96
11.4	Internetové zdroje:	97
12	Seznam obrazových příloh	98
13	Obrazová část	100

Úvod

1 Stručný úvod

Tato práce pojednává o zaniklých kostelech za josefínských reforem na území bývalého okresu Klatovy. Jedná se o velice zajímavé téma, ačkoliv kompletně ještě nikdy nebylo zpracováno. Období vlády Josefa II. a jeho matky Marie Terezie, kterému se tato práce věnuje, je v našich podmínkách jakýmsi milníkem, jenž odděluje vývoj moderního světa od zaběhlého středověkého způsobu života, který přetrvával v mysli tehdejší společnosti. Tato epocha přinesla mnoho změn ve všech směrech. Rušení kostelů, kaplí a klášterů na našem území je jen jednou z nich. V jistém smyslu je to velice symbolický čin, který byl sice proveden z čistě pragmatických pohnutek, ale lze jej také chápat jako smazání nepotřebných přežitků minulosti. Z opačného úhlu pohledu se jedná o velikou ztrátu našich kulturních a historických hodnot, které již nemohou být nahrazeny. Ať už se na tuto záležitost díváme z jakéhokoliv úhlu, naším úkolem je chránit kulturní a historické dědictví naší země nebo v tomto případě to, co z něj zbylo. Mnohé stavby podlehly zkáze, aniž by u nich byla provedena alespoň základní dokumentace a někdy je velice těžké je lokalizovat. Některé z nich se dochovaly do dnešních dní. Míra jejich degradace se liší od téměř kompletně zachovaných objektů po pouhé ruiny obvodových stěn. U mnohých z nich je potřeba dokumentace velice naléhavá. Dalším typem staveb jsou objekty, které byly upraveny případně přestavěny za jiným účelem, než je ten sakrální. V tomto případě bývá potřeba dokumentace stejně naléhavá, protože mnohdy se objekty mírou stavebních úprav mění k nepoznání a zanikají v podstatě také, i když jiným způsobem. Tato práce si klade za cíl nalézt kompletní seznam památek zrušených za josefínských reforem na již zmíněném území klatovského okresu. U objektů je provedena základní fotografická dokumentace, která mapuje jejich současný stav. Jsou k nim shromážděny důležité informace, případně je zde nastíněna jejich původní podoba. U jednoho vybraného objektu je proveden standardní, nedestruktivní, stavebně-historický průzkum. Jedná se o kostel sv. Wolfganga, který byl dominantou celého chudenického panství a významným poutním místem.

2 Metodika a postup práce

Prvním bodem bádání bylo nastudovat historický kontext doby Marie Terezie a Josefa II. a pokusit se zde přiblížit události, které se přímo dotýkají rušení sakrálních památek. Druhým bodem práce se stalo vymezení kritérií a podmínek zde zaznamenaných kostelů a rozčlenění této práce. Bylo rozhodnuto, že budou zdokumentovány všechny zaniklé sakrální památky v klatovském okrese. Vzhledem k jejich množství a časové náročnosti nebylo možné provést podrobnou dokumentaci u všech památek. Proto bylo rozhodnuto, že bude vytvořen kompletní seznam objektů s tím, že jednotlivé památky budou stručně popsány a pokud to půjde, budou zařazeny do konkrétního období. Bylo-li to možné, byly dohledány popisy jejich podob, to bylo doplněno fotografickou dokumentací jejich současného stavu. Dalším bodem byla také kresebná dokumentace, jenž přibližuje jejich původní podobu. Jeden z těchto objektů byl vybrán pro zaznamenání podrobnějšího popisu a zdokumentován podle platných norem standardního, nedestruktivního, stavebně-historického průzkumu. Práce byla tedy rozdělena do tří hlavních kapitol: Historický kontext, Zaniklé kostely a kaple, Rozbor vybraného objektu. Další činnost zahrnovala hledání zrušených objektů v archivech, v topografiích a především v Tereziánském katastru. Jistou překážkou se však stala samotná terminologie, kdy jsou v dokumentech kostely označovány jako kaple. Po pochopení charakteru jednotlivých staveb byla tato terminologie převedena do současné doby a rozdělení pojmů kaple a kostel bylo upraveno podle pravé podstaty staveb. Archiválie odhalující zanikání jednotlivých staveb byly nalezeny ve Státním archivu v Praze ve fondech České gubernium-publicum a České gubernium-duchovní komise. Jelikož je k dispozici značné množství archivních pramenů, zaměřila jsem se pouze na Inventáře apparatusů zaniklých kostelů a klášterů z fondu Duchovní komise (*Burdová 1963a*), které nejsou tak obsáhlé, a kde je popisován majetek a nakládání s ním u jednotlivých budov. Dále jsem studovala ve fondu České gubernium-publicum Rušení uzavřených kostelů a kaplí v kraji klatovském a na Prácheňsku. V Prácheňském kraji jsem našla tyto sakrální objekty:

1. Horažďovice – loretánská kaple
2. Javor – kaple Panny Marie
3. Javoříčko – kaple Panny Marie
4. Kašperské Hory – kaple sv. Michala
5. Nalžovské Hory – kostel Sv. Antonína

6. Nezamyslice – kaple sv. Františka
7. Rabí – kostel Všech Svatých
8. Strašín – kaple sv. Anny
9. Sušice – kaple Strážného Anděla
10. Sušice – kaple Panny Marie Cellské
11. Sušice – kaple Sv. Rocha

V rámci archiválií uložených pod označením klatovského kraje jsem našla tyto:

1. Březí – kaple sv. Prokopa
2. Čachrov – kaple sv. Jana Nepomuckého
3. Čachrov – kostel sv. Víta
4. Dolany (Komošín) – kaple sv. Máří Magdaleny
5. Chudenice – kostel sv. Wolfganga
6. Klatovy – kaple sv. Salvátora
7. Klatovy – kostel sv. Anny
8. Poleň – kostel sv. Markéty
9. Pušperk – kostel sv. Václava
10. Předslav – kaple sv. Jana Křtitele
11. Švihov – kostel sv. Jana Evangelisty
12. Týnec – kaple sv. Jana Nepomuckého
13. Týnec – loretánská kaple
14. Věckovice – kaple sv. Blažeje
15. Zdebořice – kaple sv. Vojtěcha

(SÚA, ČG Publ. inv. č. 2260, sig. 146/471 k. 2844 – 2845; ČG Publ. inv. č. 2260, sig. 146/1057 k. 2942 – 2945; ČG DK inv. č. 18 k. 32). Stěžejní informace však nepředstavoval samotný výčet cenností, ale název kostela a místa určení, rok, popřípadě místo podpisu komisaře. Získané informace z archivu stále nebyly kompletní, a tak byl stav zkontrolován v rámci topografií a v Tereziánském katastru. Tímto způsobem byly ověřeny již dohledané informace ve více zdrojích. Výčet sakrálních staveb zrušených za císaře Josefa II. by měl být kompletní a odrážet tak celou situaci v současném klatovském okrese, kromě klášterních kostelů a drobných sakrálních památek. Seznam v konečném součtu činí dvacet osm sakrálních

památek. Následovalo vyhledávání stěžejních informací v literatuře. Bylo nahlédnuto do současných monografií, článků i sborníků a dalších publikací, ale také do starší literatury. Tím bylo dosaženo i srovnání mezi stavem památek dříve a dnes. Dokumentace kostelů a kaplí byla provedena fotograficky i kresebně. Mnoho ze zaniklých památek se dočkalo své obnovy a dodnes stojí. Jak jejich současná podoba odráží tu původní, není možné zjistit u mnoha z nich. V těchto případech jsou zachované památky zdokumentovány pouze fotograficky. U některých objektů se bohužel nepodařilo zjistit ani jejich podobu a mnohdy ani jejich přesnou polohu. V takových případech jsem alespoň okolí místa prohledala a snažila se do mapy (Obr. 1) zanést alespoň pravděpodobnou polohu památky. Celá situace je pak nastíněna na třech mapách, vytvořených v programu ArcMap, dokumentujících stav farní sítě před a po josefínských reformách (Obr. 2, 3). U vybraných objektů jsou navíc vytvořeny počítačové modely pomocí programu SketchUp (Obr. 4, 83).

3 Dějiny bádání

Na našem území ještě nikdy nebyl proveden konkrétní průzkum, který by pracoval i s archivními materiály a odhaloval kompletní seznam zaniklých objektů za Josefa II. V rámci literatury je možné nalézt jen několik publikací, které se problematice částečně věnují, ale kompletně ji nezpracovávají. Jedná se o monografii *Zaniklé kostely Čech* od M. Čechury vydanou v roce 2012. Autor se zde nezabývá pouze kostely zrušenými na základě rozhodnutí císaře, ale také kostely, které byly zničeny ve 20. stol. M. Čechura zde mapuje velice podrobně a systematicky situaci v rámci celých Čech (*Čechura 2012*). Další publikací, která se tématu částečně věnuje, je kniha s názvem *Zapomenuté české kostely* od T. Koutka z roku 2011 (*Koutek 2011*). Tato publikace je poněkud méně obsáhlá. Rozdíl mezi oběma monografiemi je velice znatelný. Nejedná se pouze o styl, s jakým jsou monografie psány, ale také o výběr odlišných informací a mnohdy i o zcela opačné názory na vývoj jednotlivých objektů. Obě monografie se tématu této práce nejvíce přibližují. Chybí v nich však celá řada objektů, které odhalil až archivní průzkum. Zmínky o kostelech nalezneme i v případě dalších publikací od nejrůznějších autorů, ale ani jedna z nich si neklade za cíl zmapovat kompletní situaci a informace, které přináší, jsou spíše obecného rázu (*Sedláček 1998; Poche 1977 – 1982; Wirth 1957; atd.*). O jednotlivých kostelech a kaplích je možné nalézt mnoho monografií, článků, příspěvků a dalších publikací, které jsou citovány níže v rámci druhého

oddílu této práce. V některých případech se jedná o významnější kostely, kterých si literatura všímá důkladněji. U menších kaplí je mnohdy problém nalézt byť jedinou stručnou zmínku.

I. část: Historický kontext

4 Josefinismus a jeho projevy

Josefinismus se jeví jako velice racionální směr, který nemálo ovlivnil i církevní dějiny na území tehdejší Habsburské monarchie a jeho důsledky můžeme pozorovat v naší krajině dodnes. Přestože tento proud nese název po císaři Josefu II., základní myšlenky i opatření začala přicházet pozvolna ještě před jeho vládou. Tento styl vlády má základ už v myšlenkách Hugo de Groota¹, který popřel závislost práva na jeho církevním původu (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Podle jeho představ mělo právo vycházet pouze z přirozeného počínání a pocitu člověka. Mezi jeho následovníky řadíme Thomase Hobbesa, Christiana Tomasia a Christiana Wolffa. Matku Josefa II. Marii Terezii tyto myšlenky odjakživa ovlivňovaly, jelikož se staly součástí povědomí univerzitně vzdělaných lidí. Jí a ani Josefu II. nešlo primárně o odloučení církve od Vatikánu, což bylo hlavní myšlenkou josefinistů, jakým byl např. Josef Kounic kancléř a rádce královny, ale o získání kontroly nad církví především kvůli finančním prostředkům. Svou roli však sehrály i jiné aspekty (*Bastl 1955, 156; Kadlec 1987, 149 – 170*). Samotnému Josefu II. šlo především o racionalizaci státní správy a hájení zájmu poddaných i státu, za což vyžadoval naprostou loajalitu k jeho vlastní osobě. Kladl veliký důraz na potřebu centrálního řízení a moc v tomto ohledu dal do rukou komisím a jejich úředníkům, kteří měli vykonávat jeho vůli. V neposlední řadě šlo právě o podřízení církve (*Krček 2013, 9 – 21*). Svým způsobem se dá říci, že tito dva panovníci převedli filozofické ideje proudu do využitelné praxe. I když Habsburská monarchie výrazně omezila moc církve, nedošlo k větším rozporům mezi Vatikánem a císařem ani k úplnému odtržení církve, zřejmě i díky jednání Josefa II. s papežem Piem IV. v roce 1782 ve Vídni a díky předchozímu diplomatickému, ale rozhodnému chování Marie Terezie (*Bastl 1995, 157; Kadlec 1987, 149 – 170; Winter 1945, 98 – 113*).

¹ Hugo de Groot (1583–1645) – holandský právník, filozof, dramatik, básník, představitel školy přirozeného práva.

4.1 První kroky za vlády Marie Terezie

Marie Terezie, která je všeobecně vnímána jako velice zbožná žena, chovala jisté sympatie k učení jansenistickému², jelikož osoby, kterými se obklopovala, tomuto učení podléhaly (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Jednalo se především o čtyři vlivné muže. Prvním z nich byl její lékař G. Swieten, druhý její zpovědník Müller, třetím byl biskup A. Š. Stock a posledním právník Martini (*Beránek – Beránková 1994, 210; Winter 1945, 25 – 30*). Jansenismus se objevil už v 17. stol. ve Francii a kritizoval zvyšující se potřebu moci církve a směr jejího počínání, které bylo v rozporu s původním učením (*Krček 2013, 9 – 21, Bastl 1995, 156*). Hnutí je pojmenováno po svém zakladateli biskupovi C. Jansenovi (*Hroch 2005, 135*). Dále se zřejmě jednalo i o důsledek její antipatie k papeži Benediktu XIV., který uznal za římského císaře Wittelsbacha Karla VII., zatímco byla Marie Terezie na prvopočátku svého panování vystavena nemalým zkouškám a jejím jediným spojencem zůstala Anglie. Další možnou příčinou jejich sympatií k jansenistickým vlivům je náboženské přesvědčení její matky Alžběty Kristiny Brunšvicko-Wolfenbüttelské, která byla protestantkou a přestoupit na katolickou víru byla donucena. Ideje jansenistického učení však Marie Terezie nepřijala nepozměněné. Zdůrazněna byla teologická polemika a především úsilí o zmenšení vlivu římské kurie (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Naproti tomu se z jiné literatury můžeme dozvědět zcela opačný názor, kdy J. Winter ve svém díle *Josefinismus a jeho dějiny* označuje císařovnu za velice přísnou katoličku potírající jakékoliv odchýlení či kritiku katolické církve. Jedním z důvodů, které pro své tvrzení uvádí, je ten, že dala svého syna Josefa na výchovu k jezuitovi Frantzovi, který otevřeně vystupoval proti jansenismu a popíral jeho učení. Možná právě díky Frantzově horlivosti ve snižování těchto revolučních myšlenek se císařovy ideály upnuly právě k nim. Dost možná byl také Josef, stejně jako jeho bratři, ovlivněn Martinim a jeho školou přirozeného práva. Martini vzhlížel k italskému katolickému osvícenství. To bylo definováno knihou *Pravá zbožnost*³, jejímž autorem je Murriati (*Winter 1945, 98 – 113*). Jansenismus nebyl jediným takovým směrem. Z literatury se můžeme dočíst o febronianismu⁴, který také usiloval o obrodu církve. Kritizoval římský centralismus a naopak prosazoval samostatnost biskupských úřadů (*Krček 2013, 9 – 21*). Stěžejním dílem byla kniha *De statu ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis*. Jejím autorem byl generální vikář kurfiřta a trevírského

² Jansenismus – odmítané duchovní hnutí v názorech podobné kalvinismu, reakce na učení a praxi jezuitů 17. - 18. stol., kritika vzrůstající moci, obohacování a projevu náboženského života církve a kritika Ludvíka XIV., centrálním místem hnutí byl klášter Port Royal u Versailles (*Hroch 2005, 135; Kadlec 1987, 149 – 170*).

³ *Pravá zbožnost*, Murriati - kniha prezentuje očištění dosavadního počínání křesťanské církve.

⁴ Febronianismus – 60. léta 18. stol. na území Rakouska - Uherska (zakladatel: Johann Nikolaus von Hontheim).

arcibiskupa J. M. Hontheim. Tato kniha velice pobouřila kurii, nicméně významně ovlivnila Josefa II. (*Bastl 1995, 156; Winter 1945, 82 – 98*).

Počínání císařovny však nebylo poháněno pouze duchovním a morálním přesvědčením, ale větší roli zřejmě hrála ryze praktická stránka důsledků její snahy zachovat monarchii navzdory nepřízni okolností. Války, které musela hned od počátku vést, byly velice finančně náročné, jelikož armáda spotřebovávala nemalé množství státních prostředků. Rezervy a zdroje se v monarchii nalézaly, ale bylo zapotřebí kontroly, evidence, racionalizace a reforem. Veškerá její nařízení a opatření, i ta která se dotýkala církve, měla za cíl ušetřit finance (*Kadlec 1987, 149 – 170; Krček 2013, 9 – 21*).

Klášterní statky měly začít podléhat státní kontrole, aby pouze nehromadily příjmy a aby dosáhly vysokých výnosů. Klášterů se týkalo další opatření omezení kapacit, aby se příliš nesnižovalo množství pracovních sil, a tím se nezmenšoval zisk státu. Významným opatřením, které se dotýkalo především řeholí, byl zákaz vývozu prostředků mimo hranice Rakouska - Uherska (*Bastl 1995, 155 – 160; Kadlec 1987, 149 – 170*). Je ovšem také nutné dodat, že kláštery ve své době mnohdy ustupovaly od svých původních řádových pravidel právě v oblasti vlastního majetku. Moc, kterou tímto způsobem získávaly, přesáhla i místní církevní správy. Kláštery se staly vlastní uzavřenou organizací, která hromadila majetek a velice často upadala z hlediska morálního, právě kvůli uvolňování svých původních myšlenek. Nicméně nebyla to Marie Terezie, kdo uštědřil mnohým z nich konečnou ránu, ale až Josef II. o několik let později, ještě za doby jejího života (*Bastl 1995, 155 – 160; Krček 2013, 11*).

Církevní reformy, které Marie Terezie nastolila, se v konečném důsledku týkaly i obyčejných lidí. Zákazem poutí a procesí, které do té doby byly velice časté a běžné, dosáhla zvýšení počtu pracovních dní. Významnější kroky, které Marie Terezie podnikla proti svobodě církve, vycházely z rozhodnutí zřídit úřad Giunta Economale⁵, který vedl dvorní rada F. J. Heinke. Úřad vznikl na popud kancléře V. Kounice, který se za něj přimluvil u Marie Terezie v době, kdy papež Klement XIII. rozhodl o exkomunikaci Ferdinanda vévody parmského, jejího budoucího zetě. Celkový nepříznivý přístup Vatikánu k politice Rakouska - Uherska v podstatě pouze podpořil císařovnoino rozhodnutí počínat si soběstačně a nečekat na papežův souhlas (*Kadlec 1987, 149 – 170; Winter 1945, 113 -123*). Veškeré rozhodování o

⁵ Giunta Economale – nejvyšší úřad pro církevní záležitosti, zřízen Marií Terezií na podnět kancléře Václava Kounice.

církevních věcech tak bylo převedeno pod tento úřad, jenž dohlížel na správu veškerého církevního majetku. Nová opatření zasahovala do duchovního světa daleko více, než původní výnosy císařovny. Bez svolení státu nemohla církev nabývat žádné statky ani zřizovat nové kláštery (Krček 2013, 13). Řeholní sliby mohly být praktikovány až po dosažení 24 let (Bastl 1995, 156). Byl zrušen výběr zpovědního krejcaru a pobírání almužen žebrařských řádů. Z každé zádušní mše byl odváděn kontribuční poplatek. Bylo zakázáno vyžadování dispense v rámci věcí manželských svazků. Bylo zrušeno právo azylu a inkvizice. Byla poupravena náplň teologického učení a akademického vzdělání, které mělo vést k dosažení církevních hodností. Veškeré tisky, spisy, literatura a modlitební knihy mohly být státem censurované (Kadlec 1987, 149 – 170). Kromě již předchozího zákazu poutí a procesí byly rovněž zakázány poutě do Říma či mimo hranice státu. Církevní korespondence a písemnosti, které měly být odeslány římské kurii, mohly být doručovány pouze prostřednictvím ministerstva zahraničí. Bylo zrušeno velké množství svátků a rovněž byly zavedeny úřady pro účast při vyloučení z církve. Duchovní nadace byly přisouzeny buď vojenským či vzdělávacím ústavům (Kadlec 1987, 149 – 170; (Krček 2013, 13).

Ačkoliv se nová opatření velice dotýkala práv církve, byla přijata a některými významnými učiteli církevního práva dokonce podporována. Marie Terezie totiž, kromě omezení církevní svobody, nadále podporovala rekatolizační politiku. Kacířství nebylo podporováno a v tomto duchu se nesly i její výnosy. Stejně tak nebylo ve většině případů tolerováno ani protestantství a jistá omezení se týkala i Židů. Nekatolické kostely často sloužily jako kasárna. Marie Terezie takto tvrdě vystupovala proti protestantům mimo jiné také proto, že východní Čechy a Slezsko byly částečně protestantské, otevřeně podporovaly pruského krále a bouřily se (Kadlec 1987, 149 – 170). S podporou rekatolizační politiky přibývalo zároveň také klášterů a počtu členů řádů, což bylo nutné nějakým způsobem kontrolovat (Bastl 1995, 155).

Další reformy se týkaly školství. Nástroje vzdělávání drželi v rukou převážně jezuité, nicméně v rámci nižších stupňů vzdělávání se uplatňovali také piaristé a pauláni. Nejnižší stupně vzdělání poskytovaly školy, které závisely na místních poměrech. Síť těchto vzdělávacích ústavů nebyla příliš hustá a stávala se spíše opomíjenou. Bylo tedy zapotřebí dalších reforem. Do čela školství dosadila Marie Terezie G. Swietena, který se pohyboval v císařovniných nejbližších kruzích a byl zastáncem jansenistického proudu. V roce 1760 byla

zřízena komise, která měla dohlížet na uskutečňování císařovniných cílů. Hlavním referentem této komise se stal F. K. Kresl. Je nutné dodat, že pohnutky, které Marii Terezii vedly k reformě školství, byly ryze praktické, nikoliv jen morální. Jezuitský vliv byl postupně omezován a situace vyvrcholila zrušením jezuitského řádu v roce 1773, který sice zrušil papež Klement XIV., ale až poté, co Marie Terezie přestala tento řád podporovat z politických důvodů (*Bastl 1995, 156; Kadlec 1987, 149 – 170*). Jezuitský řád byl sice znovu roku 1814 obnoven, avšak svého původního významu a vlivu už nikdy nedocílil (*Hroch 2005, 137*). Uvolněná místa a funkce původně ovládané a obsazené jezuitou převzali členové jiných řádů a byla přeměněna a reorganizována teologická studia. Byl také zaveden nový druh studia pastorální teologie, jehož účelem bylo komunikovat lépe s veřejností. Kněz tak nebyl pouze kazatelem a zpovědníkem, ale také učitelem. Obyčejní lidé měli lépe porozumět mším a obřadům, a tím také lépe plnit své povinnosti. Školství, nebo lépe řečeno vzdělání, se tak stalo nástrojem moci nikoliv jen církve, ale i finančních zájmů monarchie. Veškeré vzdělání bylo poskytováno v německém jazyce. Zásadní reformy bylo nutné provést v základním školství. Jejich realizací byl pověřen F. Kindermann. Bylo zbudováno vícero základních škol, které byly rozděleny do tří kategorií. Jednalo se o školy triviální, normální a hlavní (*Beránek – Beránková 1994, 209*). V rámci triviálních neboli vesnických škol byly zavedeny následující předměty: náboženství, psaní, čtení, počítání a příprava pro zaměstnání závislé na místních zvycích. V rámci výuky hlavních škol, kterých bylo již méně, jelikož byly situovány do měst, bylo předmětů více a úroveň vzdělání zde byla výrazně vyšší. Poslední kategorií byly školy normální, které obsahovaly stejnou náplň vzdělání jako školy hlavní s tím rozdílem, že při nich byla zřízena příprava pro studium učitelství (*Kadlec 1987, 149 – 170*).

4.2 Následné kroky za Josefa II.

Josef II. vládl mezi lety 1780 - 1790. Za dobu svého působení dokončil dílo, které započala jeho matka Marie Terezie. Jeho rozhodnutí zprostředkovávala dvorní duchovní komise, která byla velice významnou institucí rozhodující o všech duchovních záležitostech a měla být nástrojem císařovy církevní reformy. Do jejího čela dosadil F. K. Kressla a F. J. Heinkrého (*Winter 1945, 98 – 113*). První z jeho reforem bylo vydání Tolerančního patentu (*Hroch 2005, 138; Kadlec 1987, 149 – 170*). Následovalo pak rušení klášterů, náboženských bratrstev, kostelů a kaplí. Proces reforem dále pokračoval následnou nutností reorganizace diecézí a farností a zavedením generálních seminářů. Změny se neobešly ani bez zásahů do

církevního práva, zvyklostí a tradic bohoslužeb. Nástrojem těchto změn byl právě ustanovená Duchovní komise (*Bastl 1995, 157; Kadlec 1987, 149 – 170; Krček 2013, 16 – 19*). Císař však nechtěl církev zlikvidovat, ani jí nějak závratně poškodit. Chtěl ji pouze racionalizovat a napravit upadající charakter jejího počínání. S tím právě souvisí tendence jejího vzrůstajícího vlivu a přehnané honosnosti, kterou tak ráda dávala na obdiv. Tvrdil, že z takového počínání spíše než upevnění víry v kruzích jeho obyčejných poddaných plyne nedůvěra a případně příklon k jiné než křesťanské víře (*Winter 1945, 98 – 113*). I to byl jeden z důvodů, proč začal s reformou církve. Jeho potřeba získat pomocí jejích nástrojů poslušnost a oddanost lidí, plně to zapadá do jeho dalších plánů. Doplňuje ji o další potřebu mít nade vším přehled a úředně pomocí církve spravovat stát (*Winter 1945, 98 – 113*).

V rámci území monarchie žilo mnoho evangelíků, kteří se pouze vydávali za katolíky. Toleranční patent lze považovat za pouhou reakci na stále se stupňující tlak náboženských bouří. Patent, který nabyl na platnosti dne 13. 10. 1781, nebyl skutečnou náboženskou svobodou. Hlavní zůstávala stále katolická víra, nekatolická byla vedlejší a pouze trpěna a to nikoliv bez podmínek. Rozhodnutí na mnohých místech pouze oficiálně stvrzovalo již zavedenou praxi. Již dříve totiž docházelo k náboženským nepokojům, které pokud byly násilného charakteru, byly i násilně a tvrdě potlačeny. Pokud se však jednalo o klidné příslušníky nekatolické víry, byli mnohdy tolerováni již za vlády Marie Terezie, a to díky vlivu Josefa II. a kancléře Kounice (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Tolerance se vztahovala pouze ke konfesi augsburské, helvetské a pravoslavné (*Winter 1945, 134*). Bohoslužby mohly být pouze soukromého charakteru. Vytváření náboženských obcí, zakládání škol a výstavba modlitebních míst byly dovoleny, pouze pokud se v blízkém okolí nacházelo více jak sto nekatolických rodin. Dalšími obstrukcemi byly připomínky k podobě modlitebních míst. Nesmělo se jednat o stavbu podobnou katolickému kostelu. Bylo zakázáno stavět věže a užívat zvony. Vchod do těchto míst mohl být pouze ryze soukromý a nesměl být situován do veřejné ulice (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Evidenci a matriky psali katoličtí faráři. Zásahy do soukromého života lidí představovalo nařízení v případě smíšeného manželství. Pokud byla matka z řad nekatolíků a otec katolík, děti automaticky musely převzít jeho víru. V opačném případě dědili evangelickou víru pouze synové, ale ne dcery. Běžnou praxí byl také fakt, že o tom, zda se obec přihlásí k luteránům či kalvinistům, rozhodovalo, odkud přišel pastor. Pokud se lidé nepřihlásili k evangelíkům hned v první fázi, čekala je výuka v katolickém duchu

a byli tak přesvědčováni, aby u katolické víry zůstali. Pokud se ovšem i poté chtěli přihlásit k luteránům či kalvinistům, bylo jim to umožněno (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Židům bylo dovoleno usazovat se mimo ghetta, nemuseli již platit větší poplatky a nemuseli se odlišovat oblečením. Od této doby jim bylo povoleno studovat, mohli být úředníky i řemeslníky, lékaři i obchodníky nebo advokáty a i příslušníky šlechty. Židovská obec byla rovněž podrobena kontrole a bylo nařízeno přijímání stálých příjmení. Censurní komise byly zrušeny a jejich pravomoci byly dány do rukou gubernií (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Pro Čechy Královské české gubernium a pro Moravu Královské moravské zemské gubernium převzaly pravomoci královské komory a reprezentace, které ustanovila Marie Terezie v roce 1749. Jednalo se o centrální státní správu ve formě úřadů. Nejvyšší funkci zastával purkrabí a zemští úředníci a radové. O něco později se gubernium skládalo ze dvou částí. První řešila veřejné a politické záležitosti a druhá věci soudní. V čele každé z nich stál senát. Situace se ovšem změnila za vlády Josefa II., který roku 1783 provedl reformu soudnictví (*Hroch 2005, 386*).

Z dalších císařových nařízeních je třeba zastavit se u zrušení trestů fyzického charakteru, a zrušení trestu smrti, který byl ovšem už pět let po jeho smrti znovuobnoven. Náboženské zločiny překlasifikoval na pouhé přestupky. Většina jeho příkazů a reform byla po jeho smrti buď přímo zrušena, anebo velice zmírněna, kromě zrušení nevolnictví a tolerančního patentu. Zásahu na tom nesly výnosy panovníků Leopolda II. a Františka I. (*Hroch 2005, 139*).

4.2.1 Rušení klášterů, bratrstev, literátských sborů, kostelů a kaplí

K rušení klášterů přistoupil Josef II. ze dvou důvodů. První z nich byl jeho negativní náhled na tyto instituce, jelikož pro něj představovaly zbytečné plýtvání a zmar mnoha lidských životů. Nově získané pracovní síly plánoval zapojit do rozvoje ekonomiky a tím i do zvýšení finančních možností státní pokladny (*Krček 2013, 15 – 19*). Zároveň pohrdal jejich špatným hospodařením a morálním úpadkem (*Winter 1945, 98 – 113*). Jeho nepřítel se obracela zvláště k žebravým řádům. Tím se dostáváme i k druhému důvodu, totiž tomu, že kláštery byly spravovány ze zahraničí a také tam unikalo mnoho prostředků. Výsledkem bylo zrušení celé řady klášterů po celé monarchii. Své kroky učinil Josef II. velmi brzy poté, co se ujal vlády (*Bastl 1995, 157; Kadlec 1987, 149 – 170*). Rušení klášterů probíhalo v několika fázích. První vlna skončila roku 1784. V ní bylo v Čechách a na Moravě zrušeno 55 klášterů a 7400 řádových sester či bratří muselo kláštery opustit (*Bastl 1995, 157*). V následném roce přišla

druhá vlna, ve které Josef II. zrušil dalších 23 klášterů. Císařova snaha zlikvidovat množství údajně nepotřebných klášterů v podstatě trvala po celou dobu jeho vlády. Na první pohled se zdá, že na území Čech je zrušených klášterů nejméně, jelikož celkově bylo zrušeno na území monarchie 738 těchto institucí. Nicméně kulturní a historická ztráta, kterou tím utrhla celá naše současná společnost, je i tak obrovská (*Krček 2013, 14; Winter 1945, 98 – 113*). V literatuře se však setkáme i s jiným náhledem. Winter vidí v Josefu II. jednoznačně pozitivní osobnost. Tvrdí, že na rušení klášterů se nesmíme dívat pohledem křesťanské církve a spatřovat negativitu tohoto činu ve ztrátě kulturních hodnot. Obhajuje císaře se slovy, že ten, kdo by nahlédl do klášterního života tehdejší doby, spatřil by pouze zhýralost, opájení se mocí a penězi (*Winter 1945, 114*). Podobný názor zastává i Bastl, který tvrdí, že mnoho nově vzniklých klášterů v období rekatolizace nebylo zapotřebí, a že se některé řády odklonily od svých původních regulí (*Bastl 1995, 155*).

Vraťme se však zpět do roku 1781 tedy počátku celé této události, kdy byly zrušeny veškeré závislostní vztahy jednotlivých klášterů na zahraničních institucích a na představených. Byly nastoleny zásadní změny a nařízení, které měly řeholníky přivést do područí místních biskupů. Bylo zakázáno volit jakéhokoliv cizince do řad představených. I cizinci mezi řeholníky museli odejít. Také se výrazně omezilo přijímání noviců (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Konečná rána pro některé kláštery přišla ještě téhož roku v květnu, kdy byly zrušeny ty z nich, které podle Josefa II. nijak nepřispívaly k rozvoji veřejných zájmů. (*Bastl 1995, 157; Krček 2013, 14 -15*). Tím bylo míněno, že dále mohou existovat pouze ty, které se zabývají výukou, vědou nebo péčí o nemocné. Příslušníci zrušených klášterů měli však na vybranou, zda se spokojí s penzí, která jim byla vyměřena, nebo přejdou k jinému klášteru, i zahraničnímu, anebo budou nadále působit v duchovní správě. Finanční prostředky, které byly tímto způsobem získány, byly rozděleny podle jednotlivých zemí do náboženských fondů. K rušení klášterů byly zřízeny komise, které měly realizovat a dohlížet na celý proces. Nicméně ne vždy bylo zabráněno rozkradení vzácných sbírek a uměleckých předmětů. Mnoho ze zrušených klášterů vlastnilo celé řady takovýchto předmětů, jejichž cenu nelze vyjádřit pouze finanční částkou (*Bastl 1995, 157 - 158; Kadlec 1987, 149 – 170*). Jelikož došlo ke zrušení i velice významných klášterů např.: Anežský klášter, Sázavský klášter, Kladrubský klášter, Zbraslavský klášter, Sedlecký klášter. Došlo také k nenávratné ztrátě našeho kulturního dědictví. Samotné budovy byly využívány nejčastěji jako kasárna, případně jako

nemocnice. Majetky a pozemky byly rozprodány. Knihy stihl stejný osud, ne-li horší, zbytek byl převeden do univerzitních knihoven (*Kadlec 1987, 149 – 170; Krček 2013, 18 - 19*).

Podobně jako kláštery, byly zrušeny i další instituce náboženských bratrstev a literátských sborů a bylo zakázáno poustevnictví, jak to dokládá celá řada zaniklých pousteven v plzeňském kraji (*Bastl 1995, 159; Rožmberský – Krčmář 2014*). Na místo všech zrušených bratrstev bylo zřízeno jediné s názvem Všeobecné bratrstvo křesťanské lásky, které však nemělo valný úspěch. Dalším krokem bylo rušení kostelů i kaplí. V lepším případě byly odsvěcené budovy prodány, v horším případě zůstaly nevyužity a samovolně chátraly, případně byly ničeny využíváním k účelům skladištního uchovávání surovin (*Bastl 1995, 159*).

V případě zásahů do členění diecézí se však nejedná pouze o násilné a negativní rozhodnutí císaře. Již dávno před vládou osvícených panovníků bylo zapotřebí reorganizovat farní síť. Za Josefa II. se tak opravdu stalo. Nejenže pražská arcidiecéze byla zmenšena na úkor nově vyčleněného kraje píseckého táborského a klatovského, ale bylo zřízeno českobudějovické a brněnské biskupství. Olomoucké biskupství se stalo arcibiskupstvím (*Beránek – Beránková 1994, 216; Krček 2013, 14 -15*). V rámci reorganizace byly provedeny další změny týkající se arcidiecéze pražské, zmenšené ještě o litoměřické a královéhradecké biskupství, nicméně tato práce je zaměřena na území současného klatovského okresu a tomu zde bude také věnována největší pozornost. Původní rozdělení farní sítě v jihozápadních Čechách bylo dáno a ovlivňováno dlouhodobým, často velice bouřlivým vývojem historických událostí. Farní síť ani zdaleka neodpovídala uspokojivému stavu. Některé i větší vesnice byly od svého farního kostela vzdálené i desítky kilometrů. To se povedlo Josefu II. změnit. Po jeho zásahu byla farní síť podstatně hustší (*Kadlec 1987, 149 – 170*). Farní kostel musel být zřízen tam, kde bylo více než 700 duší. Zároveň měla být síť tak hustá, aby mezi jednotlivými kostely byla vzdálenost, která odpovídá jedné hodině chůze, tedy zhruba 4 km. Pokud zde nebyl zřízen přímo farní kostel, muselo zde být vybudováno alespoň lokální kaplanství⁶. Vzhledem k tomu, že oblast klatovského okresu zasahuje do šumavského pohoří a celkově hornatějších oblastí, vztahovalo se na toto území další pravidlo, podle něž byla budována nová farní síť. Lokálie musely stát všude tam, kde farníkům blokovaly přístup k farám přírodní podmínky. I když zde žilo poměrně malé

⁶ Lokální kaplanství – Kostel, který se svými právy vyrovná farnímu, ale je mu podřízen skutečnému farnímu kostelu.

množství obyvatel, muselo být území obhospodařováno jednou z těchto dvou variant kostelů (Krček 2013, 16 -17). Náklady na vybudování nových kostelů případně povýšení kaplí či filiálních kostelů na farní, kde byl tento čin spojen se stavebními úpravami, byl nesen náboženským fondem získaným z předchozí fáze rušení. Mnohdy se také stává, že nalezneme interiér nového kostela vybavený inventářem ze zrušeného. V případě území Čech bylo nově vystaveno přes 250 farních kostelů, v případě Moravy je toto číslo vyšší (Kadlec 1987, 149 – 170). Kostely se staly nástrojem jakési prodloužené ruky úřední moci a sloužily ke kontrole a správě jednotlivých území. Faráři kromě své práce také sdělovali lidem úřední nařízení, byli povinni psát matriky a seznamy, dohlížet na bezpráví a vychovávat své farníky ke kázni a poslušnosti. Příjem kněží v podobě zrušených desátků nahradilo státem placené minimum. Vměšování se Josefa II. do církevních záležitostí však těmito zásadními kroky nekončilo. V obrovském množství nařízení lze mnohdy vidět praktická opatření z všemožných důvodů. Například zákaz pohřbů v kostelech nebo zakládání hřbitovů mimo města, případně omezení počtu svátků nebo nařízení provádět mše i v německém jazyce tam, kde se nacházela města či vesnice výhradně česká (Krček 2013, 16 – 19). V jiných malicherných nařízeních lze spatřovat praktický smysl jen velmi stěží. Tím je míněno například nařízení o počtu hořících svící při mších nebo druhu zpěvu či hudby, případně také rozhodování v který den se má provádět která modlitba nebo zákaz žehnání různým věcem jako svíčkám, vínu, vodě atd. (Kadlec 1987, 149 – 170; Krček 2013, 16 – 19). Některá nařízení byla lidmi přijímána lépe než jiná. Všeobecně je známý císařův neúspěch, kdy přikázal, že nebožtíci budou ke hřbitovu odnášeni ve stejné rakvi. Na místě z ní budou vyndáni a v plátěném pouzdru uloženi do země. Jako vysvětlení byl použit argument, že se podpoří tkalcovství a zabrání se plýtvání dřevem. K velké nespokojenosti lidí bylo nařízení odvoláno (Kadlec 1987, 149 – 170).

Vzdělání kněží, kteří měli nově získanou funkci částečně úřednickou, bylo potřeba také změnit. Roku 1783 nechal císař zrušit veškeré semináře ve městech, kde sídlily diecéze včetně pražského arcibiskupského semináře. Dále se jednalo o studia pod záštitou klášterů a všechna řádová studia v Praze. Všechny zrušené vzdělávací instituce nahradil generálními semináři, které vedli rektori, kteří podléhali dozoru Duchovní komise. Celkově se však generální semináře neseťkaly s úspěchem a proto se roku 1790 vše vrátilo do původních kolejí (Krček 2013, 18 -19). Poté, co císař zemřel a na trůnu ho vystřídal jeho bratr Leopold II.,

došlo i ke zrušení některých Josefových nařízeních, které se týkaly klášterů. Bylo zamezeno rušení dalších, avšak již zrušené kláštery se svého obnovení nedočkaly (*Bastl 1995, 159; Krček 2013, 18 -19; Winter 1945, 113 -123*).

4.2.2 Členění současného Klatovského okresu v minulosti

Současný klatovský okres podléhal v průběhu let různému církevnímu rozdělení. Na konci 14. stol. a začátku 15. stol. patřilo území pod správu pražské arcidiecéze, která byla také největší a zabírala České království. Markrabství moravské patřilo z největší části olomoucké diecézi. Třetí největší část území spravovala diecéze litomyšlská. Některé části našeho území jako Chebsko, severní pohraničí a část území u jižní hranice na pomezí mezi Českým královstvím a Markrabstvím moravským náležela cizím diecézím. Konkrétně diecézi řezenské, míšeňské a pasovské. Od poloviny 17. stol. do roku 1777 se sice udály na našem území jisté změny, nicméně oblasti současného klatovského okresu se netýkaly. Situace mezi rokem 1777 – 1808, která je pro nás nejdůležitější, již změnu přinesla. Z území pražské arcidiecéze byla vymezena část, která nově spravovala jih Čech. Jednalo se o budějovickou diecézi. Hranice mezi církevními provinciemi procházela těsně pod Plzní. V sousedství se nacházela brněnská a královéhradecká diecéze. Tento stav trval až donedávna, kdy roku 1993 byla nově zřízena také plzeňská diecéze (*Boháč 1995, 183 – 194*). Území s kostely je v současné době dále členěno. V rámci plzeňské diecéze se jedná o vikariát klatovský a dále částečně vikariát sušicko-nepomucký patřící do budějovické diecéze. Správními oblastmi, kde nalezneme sdružené farnosti, jsou v klatovském vikariátu tyto: švihovská, klatovská, plánická a farnost Nýrsko. Pro vikariát sušicko-nepomucký je to oblast: Horažďovic, Sušice, Železné Rudy a Kašperských Hor (*Plzeňské biskupství 2016, [online]*; *Biskupství českobudějovické 2014, [online]*). Vraťme se však do období, které je pro nás nejdůležitější, abychom mohli rekonstruovat původní zaniklou síť. Její obraz se nám postupně skládá v Tereziánském katastru, kde je zachycena situace těsně před rušením kostelů za Josefa II. Ten je samozřejmě dále členěn na určitá území. V něm spadá současný klatovský okres částečně pod Prácheňský a Klatovský kraj. Sporná je situace u Budějovického a Plzeňského, jelikož se zdá, že do těchto krajů klatovský okres částečně zasahuje, ale nepodařilo se odhalit žádný zaniklý ani existující kostel, který je zapsán v Tereziánském katastru a leží na území těchto dvou krajů (*Burdová 1970*). Nemůžeme však spoléhat pouze na tento zdroj, proto byly výsledky průzkumu porovnávány a doplňovány ještě z poznatků z jiných soupisů a knih

(Zahradníková 2003; Haas 1954; Schaller 1788; Sommer 1838; Müllner 1805; Vaněk – Hostaš 1899; Vaněk – Hostaš 1900).

4.2.3 Rekonstrukce původní zaniklé farní sítě

Finance získané rušením klášterů, kostelů a bratrstev použil Josef II. na budování farní sítě. O nápravu neúspěšného stavu sítě se snažili už jeho předchůdci avšak marně (*Beránek – Beránková 1994, 210; Winter 1945, 123 -135*). Před jeho zásahem byly farnosti příliš velké. To představovalo více než nepohodlí jak pro faráře tak pro poddané. Faráři jezdili krajem a zapisovali do matrik na cestách. Nemohli osobně znát všechny duše ve své farnosti. Naproti tomu cesta ke kostelu se pro obyčejného člověka stávala vyčerpávající a trvala mnohdy i několik hodin. Proto se císař v lednu roku 1782 rozhodl vydat nařízení, kterým pověřuje biskupy, vytvořením seznamu míst, kde je zapotřebí nových far či lokálií (*Winter 1945, 134*). V únoru téhož roku přikázal úřadům spravujícím celé kraje sečíst duše v jednotlivých farnostech. Poté, co po poměrně dlouhé době získal zpět dokumenty mapující situaci, vydal několik pravidel, podle kterých se měla řídit výstavba nových far. Některé jsou v této práci již zmíněny, nicméně pro úplnost je třeba si je vyjmenovat všechny. První pravidlo spočívá v tom, že nové fary nebo lokálie musí být zbudovány tam, kde jsou překážkou přírodní podmínky. Druhé říká, že nesmějí být fary od osad, vesnic či měst vzdáleny déle než hodinu chůze. Třetí ustanovení nechává zbudovat nové fary tam, kde je více než 700 obyvatel. Čtvrté pravidlo určuje, že fara musí být znovuobnovena tam, kde již v minulosti byla, ale z nějakých důvodů zanikla. A konečně poslední rozhodnutí, které říká, že fara či lokálie musí být zbudována tam, kde farář musí za svými farníky dojíždět přes území cizí farnosti (*Winter 1945, 134*). Kostel podle Josefových představ měl být prostý s hlavním oltářem většinou zdobeným jen křížem. Boční oltáře buď ustoupily do pozadí, nebo byly úplně zrušeny. Stavby kostelů, které vznikly zcela nově, připomínají svou prostotou a jednoduchostí spíše kostely evangelické. Před kostelem, natož v něm, se nesmělo obchodovat, a to ani například se svícemi. Zvláštní pozornost věnoval nauce náboženské, která na mnohých místech upadala. Zároveň nařídil všem zúčastnit se nedělních mší, ať už dopoledních či odpoledních (*Winter 1945, 128*).

5 Duchovní komise

Duchovní komise tvořili komisaři, kteří byli posledním článkem v úředním řetězci státní správy, a tudíž se stali vykonavateli vůle císaře. Postupovali podle předepsaných postupů, které se týkaly rušení klášterů, bratrstev i kostelů. Skupina tvořená komisaři byla doplněna také o jednoho úředníka z komorní účtárny. Celý postup zrušení musel být zaprotokolován. Po jeho podepsání spadaly veškeré manipulace s financemi pod jeho osobu. Netýkalo se to pouze hotovosti v pokladnách, ale také právě kostelních pokladů, zásobáren nebo archivů a v podstatě všeho dalšího, co nebylo užíváno denně. Toto jmění a majetek bylo zapečetěno a sepsáno v inventáři. Ten byl předán úředníkovi organizace. Jeho prací bylo také předložení vyúčtování všech výdajů, dokud neproběhlo úplné uzavření. Všichni ti, kteří měli přístup k majetku či jmění, museli přísahat, že nic nezůstane nepříznáno či zatajeno (*Beránek – Beránková 1994, 209 – 218*). Inventáře celého majetku byly vyhotoveny dvakrát. První kopie příslušela jakožto dokumentace guberniu a druhá byla zaslána dvorské komoře. Dvorská komora měla zabránit strádání osobám postiženým samotným aktem zrušení a měla jim zajistit šaty a jídlo až do té chvíle, kdy jim bude vyměřena penze, případně do té doby, než je přijme jiný klášter nebo vstoupí do duchovní správy. Jejich osobní majetek v celách jim nesměl být zabaven. Pokud by jejich cesta do jiného kláštera i zahraničního byla spojena s náklady, musel jim být vystaven pas a náklady uhrazeny (*Beránek – Beránková 1994, 209 – 218*). Ti z řeholníků, kdo se rozhodli stát příslušníky jiného řádu, dostali od státu roční příspěvek 150 zlatých, ti kteří se stali piaristy či milosrdnými bratry, pobírali 300 zlatých, sestrám alžbětinkám byla přisouzena částka 200 zlatých, světští kněží měli rovněž dostávat 300 zlatých, dokud jim nebude přiznáno beneficium. Opat byl v tomto ohledu nejlépe zabezpečen, jelikož částka určená pro něj činila 800 zlatých. Řeholníci mohli být také osvobozeni od řeholních slibů a zapojit se do světského života (*Beránek – Beránková 1994, 209 – 218*). Těm, kteří se odmítli přizpůsobit, byla řehole a jiný klášter přidělen guberniem. Poustevníci se buď stávali mnichy, učiteli nebo kostelníky. Ti, kteří se chtěli zapojit do světského života, získali jednorázově částku 50 zlatých, která byla určena na ošacení. Po zrušení kláštera představoval denní plat jeden zlatý a byl vyplácen po dobu pěti měsíců, což byla zároveň také nejdelší možná lhůta k vystěhování. Zrušených kostelů se týkal poslední odstavec císařova dekretu. Mělo být rozhodnuto, zda se v nich budou odehrávat bohoslužby či ne (*Beránek – Beránková 1994, 209 – 218*).

Hotovost, a cenné kovy a pečetidla měla být dána do rukou guberniím. Méně cenné věci byly rozděleny mezi fary a lokálie. Nadační obligace byly rovněž zaslány do rukou gubernia. Co se týče knih, vědeckých zařízení, přírodnin a archivu měl komisař jednoznačně nejcenější kusy předat guberniím a zbylé předat státním statkům (*Beránek – Beránková 1994, 209 – 218*).

Jakým způsobem však duchovní komise fungovala? Jednalo se v podstatě o systém úředních kanceláří, které byly řazeny podle přesné hierarchie. V úplném počátku rušení klášterů byla zřízena komise, která byla ovšem nahrazena dne 31. srpna 1782 právě zmiňovanou Duchovní komisí. Ta se zodpovídala dvorské komisi, která byla ovšem také podřízena, a to dvorské kanceláři. Kontakt mezi dvorem a Duchovní komisí zajišťovalo v tomto případě české gubernium. Na něm byla komise přímo závislá. Ačkoliv se může zdát, že veškeré pravomoci držela ve své ruce právě Duchovní komise, není tomu tak. Byla přesně definována dvorským dekretem, kde byly detailně popsány její pravomoci. Pokud bychom si je měly ve zkratce připomenout, zněly by zhruba takto (*Burdová 1963, 1 – 6*):

- 1) Dohled nad nakládáním s církevními statky a jejich správa
- 2) Zajišťování finančních dávek duchovním, jimž byly zrušeny kláštery
- 3) Trestání přestupků a udržování souladu mezi duchovními a státními zájmy
- 4) Dozírání na výdaje z nově nabytých fondů
- 5) Starání se o celkové počty a umístování duchovních
- 6) Přiřazování nových funkcí duchovenstvu
- 7) Pronajímání klášterních majetků
- 8) Celková úprava a oprava kostelů
- 9) Financování výstavby nových far a lokálií
- 10) Poskytování stipendií novicům
- 11) Výrazná redukce počtu mnichů
- 12) Dělení a zřizování biskupství
- 13) Dohled nad uskutečňováním císařovi vůle
- 14) Prodej církevního majetku
- 15) Řešení stížností duchovních
- 16) Převzetí financí z duchovních nadací

Komise se musela scházet minimálně jednou týdně. Počet přísedících musel činit pět osob s tím dodatkem, že jeden z nich musí být duchovní. Platy členů byly poměrně vysoké, činily 2000 zlatých ročně. Takovémuto platu se vyrovnal snad jedině guberniální rada. Veškeré výdaje související s duchovní komisí byly vypláceny z náboženského fondu. Veškeré funkce byly přesně rozděleny a za výsledky se zodpovídali jednotlivci (*Burdová 1963, 1 – 6*). Dohled nad Duchovní komisí vykonávalo gubernium. Hlavními úkoly komise se staly v podstatě pouze dva. Jednalo se o zřizování nových far a rušení klášterů. Po splnění těchto požadavků přestávala mít komise svůj vliv i moc a byla zrušena v dubnu roku 1805 (*Burdová 1963, 1 – 6*).

6 Rušení kostelů

Z výčtu zrušených kostelů lze jednoznačně spatřovat princip v rušení budto zcela nevyužívaných, rozpadlých, přebytných nebo svou polohou nevyhovujících objektů. Můžeme tak usuzovat například z toho, že jediným farním zrušeným kostelem je sv. Bartoloměj v Běšinech. Zde se stal farním jiný kostel, lépe umístěný. Sv. Bartoloměj totiž leží poměrně daleko od obce na vrcholu kopce. Původně se jednalo o farní kostel obce Podolí a Běšiny pod jeho pravomoci pouze spadaly (*Kunášek 2012, 11*). Záměrem císařovým nebylo rušit fary, ba právě naopak. Dále docházelo k rušení kaplí nebo kostelů, které byly nadbytečné, a potřebou na své údržby spotřebovávaly finance, které mohly být využity jiným způsobem⁷. Mnohdy se stávalo, že v jedné obci se nacházel velký počet kaplí nebo dokonce kostelů, které navíc nebyly obyvateli využívány. Zrušené byly také objekty, které se nacházely ve špatném stavu, a nebyl nikdo, kdo by se o jejich financování staral. V současném klatovském okrese je mnoho zaniklých kostelů a kaplí z důvodu výnosů císaře⁸. Další zaniklé kostely na tomto území zanikly buďto nějakou přírodní katastrofou nebo lidským zaviněním⁹, případně byly odstřeleny nebo jinak zlikvidovány za minulého režimu¹⁰ (*Krčmář a kol. 2004*).

K rušení kostelů docházelo stejným způsobem jako v případě klášterů. Prováděla je Duchovní komise. Ačkoliv veškeré aktivity této komise jsou pečlivě a mnohdy několikrát zdokumentovány, neexistuje žádný stručný seznam zrušených kostelů. Ve fondu uloženém v Národním archivu v Praze nalezneme pouze inventáře dokumentující majetek a vybavení

⁷ Např.: Všech svatých Rabí, Sv. Jan Evangelista ve Švihově, ...

⁸ Viz.: kapitola 2.

⁹ Např.: Výbuch uloženého střelného prachu v Klatovech (*Tejček 2003, 67*).

¹⁰ Např.: Kostely ve Zhůří, Nýrsku, Červeném Dřevu, ...

zrušených kostelů, popřípadě záznamy o nakládání s tímto majetkem a přerozdělování do existujících či nových kostelů (*NA, ČG Publ.; SÚA, ČG DK*). Mnohdy se tak stává, že jediným pozůstatkem po objektech je vnitřní vybavení, zvony, oltáře sochy nebo jiné umělecké předměty rozeseté po různých okolních kostelech.

7 Význam vysoko položených zaniklých kostelů za josefínských reforem

V rámci josefínských reforem byly velice často rušeny kostely, které již delší dobu nebyly využívány. Velké množství z nich je situováno mimo vesnice a případně ve vyšších polohách. Jedním z mnoha případů je kostel Všech svatých u Rabí nebo klatovský kostelík Na Hůrce a další. Podobný úkaz můžeme spatřit i u dosud stojících objektů, jako je například kostel sv. Mořice nad Annínem. Většinou nebývají farní a velice často jsou nazývány kaplemi. Je to architektonický pozůstatek praktického využití, symbolického smyslu nebo nějakého společenského vyjádření minulých dob? Je možné, že takovéto kostely byly rušeny díky změně podmínek v poválečném období?

Je to velice pravděpodobné. Místní kraj nebyl v historii příliš klidným místem. V průběhu staletí tudy procházelo mnoho armád a vojsk. Bojovaly zde spolu znepřátelené šlechtické rody a nemalou roli v rámci nepokojů hrálo právě náboženství. O různých dalších menších konfliktech se můžeme dozvědět v rámci informací, které nám poskytují místní kroniky¹¹. Kostely a kláštery byly vypalovány a celkově ani lidem ani římskokatolické církvi se v kraji nevedlo nejlépe. Proto zřejmě došlo k využívání a nové výstavbě kostelů ve vyvýšených polohách. V takovém případě hrály podobné objekty významnou praktickou roli. Kostely, a konec konců i kaple schované v lesích na kopcích, sloužily především jako refugia, ale byly také schopny aktivní obrany (*Varhaník 1998, 313 - 317*). K nové výstavbě venkovských kostelíků na území Čech docházelo prakticky již od poloviny 11. století. V takovém případě šlo nejčastěji pouze o vlastnické kostely, které stávaly poblíž velmožských sídel. Situace, které se zde věnuji, je o něco mladší. Jedná se o období následující od počátku 12. století, kdy předchozí vlastnické kostely začínaly plnit farní funkce a byly stavěny nové za tímto účelem. Ve 14. stol. byla situace kolem celkové organizace farní sítě ucelena. V každém případě výstavba výšinných kostelů se stala běžnou už v raně gotickém období, přetrvala po

¹¹ Např. Kronika města Rabí.

celá dlouhá válečná období a ustupuje v podstatě až s koncem barokního slohu (*Kašička 1998, 327 – 322*).

Z výšinných poloh je také velice dobrý rozhled. Je teoreticky možné spatřit táhnoucí vojsko dříve, než se k vesnici přiblíží, a varovat tak její obyvatele včas pomocí zvonu. Ti se v zájmu zachování svých životů potřebují ukrýt. Jaké jiné veřejné místo středověku by mohlo poskytnout věřícím lidem lepší útočiště než objekt kostela umístěný v nepřístupné poloze? Dokonce existují kostely, které byly z toho důvodu navíc ještě opevněny. Kromě jiných obranných prvků sloužila jako jedena z hlavních překážek buď dřevěná, nebo i kamenná zeď kolem hřbitova (*Sommer – Čechura 2005 [online]; Varhaník 1998, 313 - 317*). Tím se ovšem dostáváme i k společenskému významu těchto budov, který je neoddělitelný od jejich praktické funkce. Zájmy lidí a zájmy církve jsou v tomto případě ve vzájemné shodě. Pro obyvatele vesnic jsou tyto objekty velice potřebné. Nejenže se jedná o veřejná shromažďovací místa, ale především také o objekty nabízející bezpečí a úkryt s tím, že neposkytují jen ochranu života, ale také životního stylu, přesvědčení a pravidel tehdejší společnosti. Tím, že církev převezme takovou roli ochránce, dojde k upevnění víry v myslích obyčejných lidí a zvýšení její moci (*Kašička 1998, 327 – 322*).

Církev byla institucí, která ovlivňovala myšlení tehdejších lidí. Nejen že udávala pravidla a směr budoucího vývoje, ale také čím větší byl dosah její moci, tím lépe dokázala chránit své zájmy pomocí přesvědčení a víry velkého množství lidí. Místem, kde se její vliv setkával s obyvatelstvem, byly právě kostely. V minulosti sloužila často jako nástroj panovníků k udržení pořádku, nicméně s jejím vzrůstajícím vlivem a příjmem se stala velice mocnou fungující institucí, která byla mnohdy silnější než vůle vládnoucí šlechty, a její vysoké příjmy nepřispívaly do státní pokladny, a tudíž je nebylo možné využít v rámci politických rozhodnutí panovníků. To je mimo jiné jedním z důvodů, proč došlo k jejímu reformování už za vlády Marie Terezie a k dokončení jejích úmyslů za vlády Josefa II. (*Kadlec 1987, 149 -159*).

Aby bylo možné nějakým způsobem manipulovat lidskou myslí, je třeba ji upoutat. Církev využívala prostředků, které působily na všech pět lidských smyslů. Právě v kostelích se odehrávaly „rituály“ neboli mše, v rámci kterých docházelo k tomuto procesu. Práci se světlem zajišťovala samotná architektura. Rozmístění oken (případně barevnost vitráží) vytvářelo v interiéru scénu, která využívala hry paprsků světla. Tímto způsobem mohlo být

osvětleno vybavení kostela. Zrak tak návštěvníkovi spočinul například na hlavním oltáři nebo jiném významném místě. Obrazy, drahé látky, barvy, sochy atd. to vše působilo na zrakový vjem. Sluch byl dalším hlavním smyslem, který se zapojil při zpěvech, zvuku varhan či zvonu nebo při jakémkoliv proslovu kněze. Dobrá akustika kostelů je také dána jejich architekturou. Vůně kadidla působí na třetí lidský smysl a chuť se zapojuje při svatém přijímání. Hmat je využíván automaticky při jakékoliv činnosti. Navíc při budově farního kostela se odehrávaly všechny činnosti spojené se základními lidskými potřebami. S narozením dítěte byl spojen křest. Se založením rodiny svatba a s úmrtím pohřeb. Veškeré tyto činnosti byly spojeny s „rituálem“, který využíval určitých předmětů spojených se symbolikou (*Kašička 1998, 327 – 322; Líbal 1994*).

Není tedy zvláštním úkazem, že i samotné umístění budovy podléhalo nějakému symbolickému významu. Tím se tedy dostáváme k poslední funkci kostela, a to jeho symbolickému smyslu. Velice často se s tímto jevem setkáváme v období baroka, kdy je vliv církve umocněn probíhající rekatolizací. Kostely umístěné ve vysokých polohách jsou „blíže Bohu“, působí jako hlavní dominanta a v neposledním případě bývají vystavěny na místech dění zázraků, případně v prostoru spojeném se životem světců či poustevníků, nebo naopak na místech podle pověr s výskytem ďábla, vstupu do pekla nebo nějakou negativní událostí (*Junková 2014*). Případně byly nejstarší kostely stavěny na předchozích pohanských obětištích, posvátných hájích atd. (*Pokorný 2006, 27 - 32*). Proto je možné argumentovat tím, že ne všechny výšinné kostely jsou architekturou barokní. Dle mého názoru ovšem pozdější období rekatolizace v baroku pouze navazuje na dřívější tradice a zvyky, kterým přikládá větší význam, a snaží se znovu obnovit a upevnit víru a to všemi možnými prostředky. Tudíž je možné, že stejný symbolický smysl vedl k výstavbě kostela ve výšinných polohách i v období slohu románského, gotického nebo renesančního, pouze se tak nedělo s takovou intenzitou a razancí jako v období baroka. Případně symbolický smysl byl poněkud zastíněn tím praktickým (*Kašička 1998, 327 – 322*).

Po skončení válečných konfliktů ztratila praktická role na svém významu. Zůstala pouze společenská a symbolická. Jelikož se však ve většině případů nejednalo o farní kostely, ale pouze o filiální nebo dle tereziánského katastru „kaple s dušemi“, společenský význam dlel spíše u kostelů farních v blízkosti obce, případně v údolích nebo nižších oblastech (viz. Tereziánský katastr). Pokud by se jednalo o farní výšinný kostel, byl by pravděpodobně

nahrazen jeho barokním nástupcem. Tím by objektu zbyl pouze poslední symbolický význam. Ten však rovněž mohl převzít kostel nový. Pokud zůstala budova bez veškerých svých funkcí, logicky byla opuštěna, případně zchátrala natolik, že byla v rámci církevních reforem Josefa II. odsvěcena a ponechána svému osudu. To je zřejmě pravý důvod toho, proč tolik zrušených kostelů za josefínských reforem se nachází ve vyšších polohách v blízkosti, leč mimo obce.

II. část: Zaniklé kostely a kaple

8 Zanikající kostely

Zaniklé kostely byly po svém zrušení velice často využívány jako různá skladiště nebo sýpky, ať už byly v soukromých rukou nebo ve vlastnictví obcí (např.: sv. Jan Evangelista ve Švihově, sv. Vavřinec v Klatovech). Některé se díky své výšinné poloze k žádnému účelu nehodily nebo se jednalo o příliš malé kaple, a proto byly ponechány své zkáze bez povšimnutí¹². Ty z nich, které zůstaly nějakým způsobem využívány, se dočkaly alespoň základních oprav, i když takovýmto zacházením se stavbou jiného účelu samozřejmě neprospívalo jejímu interiéru a celkovému zachování. V tom horším případě, kdy budovy podlely vlivu přírodního prostředí, se buď samy zhroutily, nebo jim k tomu dopomohli sami obyvatelé vesnic, když materiál využívali na své vlastní potřeby k výstavbě obytných domů. Některé z objektů byly ovšem i po svém zániku znovu obnoveny¹³, těch je však nejméně. Nejvyšší procento z nich zmizelo bez povšimnutí a mnohdy nelze s přesností dohledat jejich původní polohu. Z těch objektů, které alespoň částečně stojí, se ještě dá mnoho vyčíst. Mnohé z nich jsou plné architektonických detailů a mají co říci k celkovému poznání nejen historického a kulturního dědictví našeho státu, ale také k lepšímu poznání a pochopení některých aspektů minulé krajiny, jejíž součástí kdysi byly a dnes jsou střípkem z jejího původního odrazu.

Josefínské reformy nepřinesly pouze zánik objektů a neznamenal pouze negativní činnost úředníků vykonávajících vůli císařovu, byly také určitou pozitivní očišťovací sítí sakrálních staveb. Pokud si shrneme pohled na celkovou situaci o rušení kostelů a kaplí po reformách, zjistíme, že zrušení se týkalo buď duplicitních staveb, menších nevyužívaných objektů, poutních kostelů a kaplí, k nimž byly poutě už dříve zakázány, anebo těch budov,

¹² Např.: Všech svatých v Rabí, Sv. Prokop v Březí, Loreta v Horažďovicích, ...

¹³ Např.: Sv. Jan Křtitel v Horažďovicích, Sv. Vavřinec v Klatovech, ...

keré byly v naprosto katastrofálním stavu. Z hlediska uměleckého, historického nebo architektonického náhledu je to jistě ztráta hodnot. Pokud se však na tuto problematiku podíváme z pragmatického hlediska, zjistíme, že pustnutí památek probíhalo i v minulosti a nebylo vynakládáno tolika prostředků, aby bylo možné spravovat tak veliké množství sakrálních objektů v rámci jednoho panství. Z prodeje méně zásadních zrušených kostelů a kaplí byla získána vysoká částka, ze které byly financovány opravy nezrušených objektů. Pokud si zde vybereme jedno panství, například to chudenické, zjistíme, že v letech po reformách zde až do roku 1900 na příkaz císaře probíhalo nesčítelně větších i menších úprav, oprav a zásahů. Týkaly se farního kostela v Chudenicích, sv. Václava ve Švihově, Všech svatých v Poleni, sv. Petra a Pavla v Dolanech. Přitom všech těchto obcí se týkalo zrušení nějakých sakrálních objektů. Dohromady vycházely tyto opravy na 6093 zlatých a 26 krejcarů. Tato částka by jinak na opravu kostelů nemohla být vynaložena (*SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 106*).

8.1 Běšiny

Běšiny jsou od 14. stol farní vsí. Pochází odtud rod Běšínů z Běšin, o kterém jsou první zmínky už roku 1382. V roce 1644 Běšiny přešly do rukou Adamu Havlovi Kocovi z Dobrše. Už v roce 1678 byla ovšem vesnice prodána do rukou rodu Kolovratů (*Sedláček 1998, 21*). Těm patřilo Týnecké panství a i z toho důvodu jsou Běšiny vyobrazeny na fresce z týnského zámku. Na fresce je vidět pouze kostel stojící přímo v Běšinech, nikoliv sv. Bartoloměj (*Anderle a kol. 1989, 335 – 345*). Kromě kostela sv. Bartoloměje zde stála také tvrz. Ta byla přestavěná v 17. stol. na zámek. Podle všeho se zde na počátku 17. stol měla nacházet dokonce druhá tvrz z toho důvodu, že se rod Běšínů rozdělil mezi dvě rodiny. Jeho součástí bývala také kaple vystavěná roku 1654, která ovšem v 18. stol vyhořela a byla přestavěna. Dnes je z ní samostatně stojící kostel Navštívení Panny Marie. Není klasicky orientovaný. Hlavní loď uzavírá pětiboký presbytář. Z druhé strany navazuje na hlavní loď hranolová věž. Loď není zaklenutá, zatímco presbytář je sklenut valenou klenbou s lunetami (*Poche 1977, 69; Wirth 1957, 32*). Nachází se zde také žulový náhrobník, který je datován do roku 1595 a mohl by pocházet z kostela sv. Bartoloměje (*Kunášek a kol. 2012; Poche 1977, 69*).

8.1.1 Kostel sv. Bartoloměje

Jedná se o zrušený farní kostel, který náležel k vesnici Podolí. Stojí na vrcholu kopce mezi relikty staveb pocházejících až z poloviny 20. stol., které využily materiálu ze zříceniny

kostela. Stavba je klasicky orientovaná (*Wirth a kol 1957, 32*). S původní aglomerací náležející ke kostelu nijak nesouvisí (*Kunášek 2012, 59 – 70*). Zánikový horizont původní vesnice se bohužel nepodařilo datovat. V úvahu přicházejí násilné události týkající se celého širokého okolí počínaje obdobím ještě před husitskými válkami a končíc obdobím třicetileté války. Vesnice však mohla zaniknout i jiným způsobem. Vzhledem k tomu, že byla umístěna na vrcholu kopce v hospodářsky nevýhodných podmínkách a bez tolik potřebného vodního zdroje, mohla se aglomerace přesunout jinam nebo případně splynout s jinou již existující okolní vesnicí. Kostel i poté plnil svou funkci. O tom svědčí i fakt, že byl dvakrát opravován, což by se jistě nestalo, pokud by nebyl místními využíván (*Kunášek 2012, 59 – 70*). Mnoho odborníků se v literatuře zmiňuje o objektu kostela jakožto o gotické stavbě (*Líbal 2001, 19; Mencl 1958, 146; Wirth a kol 1957, 32; Koutek 2011, 46; atd.*). Pravdu však mají pouze z části. Š. Kunášek ve své bakalářské práci přináší dle našeho názoru velmi přesvědčivé důkazy, které podle jeho popisu byly nalezeny na lokalitě i při našem průzkumu, které dokazují, že kostel byl v gotickém slohu pouze přestavěn, ale původně se zde nacházela starší stavba (*Kunášek 2012, 45 – 46*). Díky tomu, že se jedná pouze o menší kostel vesnického charakteru, dokázal si i ve svém dnešním stavu udržet gotickou podobu (*Nováček 2004, 51*). Zatímco jinde v okolí se barokní, ale i pozdější úpravy týkaly většiny významných sakrálních staveb, zdejšího kostela se dotkly jen minimálně (*Kunášek 2012, 45 – 46*).

O tom, jak vypadal kostel ve své nejstarší podobě, bohužel neexistují žádné zmínky, a proto zde bude popisována pouze jeho gotická podoba. Kostel byl vystavěn převážně z lomového kamene, ačkoliv se na stavbě objevuje také kvádříkové zdivo. Skládal se z čtvercové západní věže, která navazovala na hlavní obdélnou loď. Závěr tvořil odsazený pětiboký presbytář oddělený od hlavní lodi vítězným obloukem. Zatímco loď prokazatelně nikdy zaklenutá nebyla a nacházel se zde pouze plochý strop, presbytář byl opatřen křížovou klenbou. Ta se skládala z jednoho čtvercového pole a úplný závěr tvořilo šest žeber usazených na konzolách v rozích stěn. Několik konzol se spolu s náběhy žeber, fragmentovaným ostěním prolomených otvorů a negativním otiskem křížové klenby dodnes v reliktech stavby zachovalo. Při povrchovém průzkumu Š. Kunášek objevil v okolí také další architektonické kamenné prvky, které ve své práci detailně popisuje a u kterých provedl i kresebnou dokumentaci (*Kunášek 2012, 92 – 97*). V presbytáři se původně nacházela tři okna s lomeným obloukem. Dodnes se dochovalo pouze jedno úzké okénko v severní zdi věže a

špaleta jednoho okna hlavní lodě. V lodi byla původně prolomena čtyři typická gotická okna a ve věži tři úzká okénka se špaletami rozevřenými směrem dovnitř (*Vaněk – Hostaš 1900*). Střecha byla opatřena prejzovou krytinou (*Kunášek 2012, 45 – 46*). Kostela se týkala také barokní úprava v roce 1747 v podobě dostavby valeně sklenuté sakristie (*Wirth a kol 1957, 32*), nárožních opěráků v západních nárožích věže, renovace a osazení nového oltáře (*Kunášek 2012, 62*). Ten můžeme dodnes nalézt v kostele Panny Marie v Běšinech. Jeho autorem je F. J. Pelikán z Kutné Hory. V tomtéž kostele nalezneme také zvon zasvěcený sv. Bartoloměji (*Kunášek 2012, 62*). Podoba kostela je v této práci zachycena v půdoryse a na 3D modelu (Obr. 4, 5). Vzhledem k tomu, že Š. Kunášek zpracoval velice podrobný stavebně historický průzkum k tomuto kostelu, nemůže tato práce přinést zcela nové poznatky. Jediným možným doplněním v tomto případě zůstává model kostela. Pokus o rekonstrukci jeho podoby odhaluje stavbu až po provedených barokních úpravách, tedy v období, jak asi vypadal v době svého zrušení. U objektu kostela byla provedena také základní fotografická dokumentace zachycující jeho současný stav (Obr. 6, 7).

8.2 Čachrov

Čachrov je vesnice, která vznikla ve 12. stol. Později zde byla zbudována tvrz. Postupně se vesnice rozrůstala. Obyvatelům se zde vedlo relativně dobře jak za rytíře Jana z Čachrova, tak za Otty z Roupova, který tvrz odkoupil. Díky jeho vlivu u dvora došlo k povýšení Čachrova na městečko králem Janem Lucemburským. Stalo se tak roku 1338. Později se tvrz navrátila do rukou pánů z Čachrova, kteří ji ovšem znovu prodávají (*Beránková 2002, 25; Steiner 2002, 7 – 9*). V roce 1420, na počátku bouřlivých let pro celý tento kraj, vlastnil Čachrov mocný a bohatý rod pánů Švihovských z Rýzemberka. Těm patří až do roku 1548 a od té doby se zde majitelé poměrně často střídali. V roce 1568 se Čachrov dostal do rukou Janu Bohuchvalovi z Hrádku, který nejen že opravil a upravil původní tvrz, ale pro místní kostel sv. Václava nechal ulít zvon. Po smrti Jana získal Čachrov jeho syn. Ten přistavěl k tvrzi zámeček, ale pro dluhy jej musel prodat své ženě. Dalším majitelem Čachrova i se zámkem se stala její dcera, která se provdala za šlechtice, který vlastnil nedaleko se nacházející Březí. Z našeho hlediska je významný tím, že je to právě on, kdo nechal postavit kapli sv. Víta, kolem které vznikl hřbitov. Rodina si držela panství poměrně dlouho, až do období přelomu 17. – 18. stol., poté je však také prodala. Pozdější majitelé nejsou z hlediska předmětu našeho studia významní, snad jen kromě Jakuba Ferdinanda Khuen Belasy z Lichtenbergu, který na počátku 18. stol.

nechal pro farní kostel vyrobit varhany. Následný majitel Ulrich Benjamin Fruhwein z Podolí postavil kapličku na panské louce zasvěcenou sv. Janu Nepomuckému v první polovině 18. stol. Od té doby se neudály žádné změny týkající se kostelů či kaplí až do osudného zrušení jak kaple sv. Jana, tak kaple sv. Víta (*Beránková 2002, 25; Steiner 2002, 7 – 9*).

Za dobrými poměry, které ve městečku panovaly, stálo bohatství pramenící z rýžování zlata u říčky Ostružné. Nebyla to však jediná možnost obživy ve zdejších kraji. Krom jiného zde vzkvétala výroba látek a zároveň okolní lesy poskytovaly dostatečnou zásobu dřeva, jak v nedalekém Březí, tak v Čachrově stávaly pivovary. Ten čachrovský je datován už do 14. stol. K nově získaným právům patřilo i právo hrdelní, a proto byla postavena šibenice dále od městečka směrem na Klatovy a Březí. Na jejím místě pak vznikla kaplička sv. Prokopa (*Steiner 2002, 7 – 9*).

Počet kostelů či významných místních církevních staveb můžeme odvodit od tradičních poutí, které se konaly každoročně, dokud nebyly zakázány. Jednou z nich byla pouť, která se konala vždy 16. května na den sv. Jana Nepomuckého a vedla právě k zaniklé kapli nedaleko čachrovského zámku, o které se zde ještě budeme zmiňovat. Druhá pouť vedoucí ke kapli sv. Víta se konala vždy 15. června a třetí pouť vedoucí k dnes farnímu kostelu sv. Václava se slavila 28. září. Svatovítská pouť byla nejmenší ze všech, přesto byla obnovena a vykonávala se ke skalce, na níž místo zaniklého kostela dnes stojí kříž. Byla pořádána až do roku 1937 (*Kokaisl – Kokaislová 2013, 54 – 64; Steiner 2002, 34*).

8.2.1 Kostel sv. Víta

Kostel sv. Víta byl vystavěn jižně od obce směrem na Nemilkov na počátku 17. stol. Jako donátor je uveden Vilém Protiva Schafmann z Hamerles. Jednalo se původně o hřbitovní kapli, kde byli pohřbíváni místní obyvatelé a lidé příslušející k čachrovské faře (*Steiner 2002, 34*). Jediná zmínka o kostelu pochází z roku 1612, jelikož v tomto roce byl uskutečněn prodej městečka včetně tvrze a podacího práva ke kostelům sv. Víta a Václava. V roce 1784 byl objekt zrušen a o dva roky později rozbořen (*Čechura 2012, 34*). Ani hřbitov nebyl ušetřen a veškeré ostatky zde uložené byly přeneseny k farnímu kostelu. Kříž, který stojí na místě původního kostela, byl zhotoven až v 19. stol. (Obr. 8). Objekt můžeme vidět také na prvním a druhém vojenském mapování, ale na třetím se již nenachází (*Laboratoř geoinformatiky 2016 [online]*). Poblíž byla objevena studánka s údajně léčivými účinky. U ní byla postavena

kaple sv. Anny, která zde po větších úpravách stojí dodnes (*Kokaisl – Kokaislová 2013, 54 – 64; Steiner 2002, 34*). U kostela se nacházela také poustevna, jelikož se jednalo o často navštěvované poutní místo. Poustevna byla pravděpodobně postavena ještě před tím, než byla schválena. Konzistoř její stavu zamítla a tak zde zřejmě příliš dlouho nestála (*Černý 2006, 33; Rožmberský – Krčmář 2014, 30 – 31*).

8.2.2 Kaple sv. Jana Nepomuckého

Jednalo se o kapli, která vznikla na počátku 18. stol. Finance na její zřízení daroval rytíř Ulrich Benjamin Fruhwein z Podolí. O jejím umístění víme jen to, že stávala nedaleko zámku na tzv. Panské louce (*Čechura 2012, 34*). U kapličky stála věž se zvony. Zvony byly tři a poměrně těžké. K nim se vázal netradiční pohon, který je měl rozhýbávat. Bylo využíváno vodní síly. Zařízení však nefungovalo moc dlouho a kaple zanikla za josefínských reforem. Jediné, co se z kaple dochovalo, jsou tři zvony, které byly po odsvěcení prodány do obce Hyršov u Kdyně. Důležité je také neplést si tuto zaniklou kapli se stojící kaplí zasvěcenou sv. Janu Nepomuckému, která se rovněž vyskytuje poblíž Čachrova po cestě k vesnici Bradné (*Steiner 2002, 34*).

8.2.3 Kaple sv. Prokopa, (Čachrov – Březí)

Vesnička Březí patřila k farnosti v Čachrově. Čachrov odsud není nijak příliš vzdálen, jedná se o vzdálenost cca 1,5 km. Březí se nachází na hranici chráněného území Šumavy. Vesnice byla zbudována v návaznosti na vodní zdroj Strážovského potoka, který se nachází nedaleko (*Orth – Sládek 1870, 43*). Poprvé je obec zmiňovaná už ve 14. stol. Nicméně v té době patřila právě k Čachrovu. Její samostatnost byla uznána až v roce 1664. V 16. stol. zde stávala tvrz, která se později změnila v zámeček. Nacházela se zde také vinopalna, pivovar, dvůr a ovčín. Ekonomické propojení s Čachrovem je zde velice patrné. Majitel Březí si na přelomu 17. – 18. stol. vzal dědičku Čachrova a Březí se tím definitivně připojilo k Čachrovu (*Steiner 2002, 7 – 9, 34*).

Samotná kaple byla menších rozměrů a byla vystavěna na místě, kde dříve stávala šibenice. Dnes se po ní nezachovala žádná stopa. Lokalizovat ji je tedy poměrně složité. Z pozdějších popisů lze alespoň částečně přiblížit její polohu. Ve skutečnosti se jedná o návrší mezi Čachrovem a Březím. Místo bylo dříve označeno křížem a obklopovaly jej vzrostlé smrky. Místo bývalé šibenice doprovází typické návrší „kopeček“, na kterém stála (*Kokaisl –*

Kokaislová 2013, 65; Steiner 2002, 34). Při osobní návštěvě tohoto místa se nepodařilo návrší přesně lokalizovat a dnes se podle popisu, že se křížek nacházel u vzrostlých smrků, s tvrzením nedá počítat. Pramenem, na který se v naprosté většině případů lze spolehnout, jsou vojenská mapování. V tomto případě je situace poměrně zajímavá. Na prvním vojenském mapování lze spatřit objekt kaple, která leží těsně při cestě mezi Březím a Čachrovem, v místech, kde se komunikace začíná stáčet mezi kopcovitým terénem (Obr. 10). V případě druhého vojenského mapování lze spatřit jiný objekt. Křížek označující kapličku u cesty zde chybí a objevuje se označení kaple na vrcholu kopce u Čachrova (Obr. 10). Takováto situace by nasvědčovala tomu, že v časovém rozpětí mezi zhotovením prvního a druhého vojenského mapování došlo ke zrušení kaple. Proto bychom ji již nenalezli na druhé mapě. Tuto teorii ovšem narušuje mapa třetího vojenského mapování, na které se nachází kaple z prvního mapování, přestože víme, že znovu obnovená nikdy nebyla (Obr. 10) (*Laboratoř geoinformatiky 2016 [online]*). V případě prvního objektu ležícího u cesty nelze nalézt žádné návrší, které by odpovídalo popisu z literatury. Naproti tomu druhý objekt stál u Čachrova na přirozeně vzniklém návrší. Leží však tak blízko vesnice Čachrov, že by kaple nepochybně musela být prisuzována právě k Čachrovu a nikoliv k Březí. Dnes žádný z objektů nestojí. Dospěli jsme k názoru, že kaple sv. Prokopa s největší pravděpodobností stála u komunikace mezi Čachrovem a Březím, i když popis ze starší literatury by poukazoval spíše na návrší u Čachrova. Vzhledem k tomu, že až téměř k dnešní silnici spojující obě vesnice zasahuje pole, mohlo být návrší rozoráno a nemuselo se zachovat. Jedná se však pouze o teorii, jelikož domněnky nejsme schopni nijak ověřit.

8.3 Horažďovice

Jedná se o významné město, které patří do klatovského kraje od roku 1961. Předtím náležely do svého vlastního okresu a ještě dříve spadaly do okresu Strakonického (*Růžková 2006, 153*). První zmínky o Horažďovicích nalezneme už ve 13. stol. V roce 1279 jim byla přiřknuta práva, která je stavěla do rovnocenného postavení s královskými městy. Horažďovice měly své opevnění a od roku 1330 špitál. Původně patřilo město pod správu hradu Prácheň a rod Bavorů, ale díky tomu, že se místní šlechta vzepřela králi Václavovi, se roku 1315 situace změnila. Král město obléhal, zda ho dobyl či ne se dnes už nedozvíme. V každém případě jako další majitel se uvádí roku 1409 Jan z Hradce. Doba husitských válek byla velice bouřlivá, místní obyvatelé se vzepřeli své vrchnosti a přidali se k husitům. Díky tomu, že bylo město

opevněno, se stalo jedním z hlavních husitských center v kraji. Roku 1434 bylo dobyto a vlády se nad ním ujal Menhart z Hradce. Další roky se horažďovickým vedlo dobře, i když se změnila jejich vrchnost. Nyní patřili dvěma bratrům, Janovi a Rackovi z Kocova. V této době také král Jiří potvrdil práva města a udělil mu právo nového trhu konaného na den sv. Havla (*Sedláček 1998, 236 – 237*). Na místě dnešního zámku zde stála tvrz, kterou obýval Racek z Hradce. Právě za tohoto šlechtice se celé město dostalo do nesnází a bylo obléháno. Přestože se nakonec vzdalo, získalo od krále za svou věrnost možnost pečeti červeným voskem. Nový majitel Půta Švihovský práva města ještě rozšířil a začal se stavbou kláštera. V klášterním kostele byl také pohřben. Stavbu dokončili jeho synové. Jednalo se o dva bratry, a když první zemřel, zdělili jeho polovinu města tři synové. Každý z nich měl jiný přístup a jiným způsobem vládl. V roce 1619 byly Horažďovice dobyty a vypáleny. Tato situace se opakovala znovu roku 1620. Roku 1622 bylo město prodáno do rukou Šternberků. Za dob jejich vlády docházelo k rekatolizaci, nicméně se to moc nedařilo až do roku 1676. V tomto období byla také vystavěna loretánská kaple na vrchu Stráž. Město bylo také zbaveno svých svobod a poté si je muselo znovu kupovat. Václav Vojtěch zde nechal zbudovat zámek. Roku 1689 proběhl městem ničivý požár. V dalších letech se v Horažďovicích poměrně často střídali šlechtičtí majitelé. Posledním z rodů v tomto období byl rod Rumerskirchů, od kterých město roku 1834 odkoupil Rudolf Vychynský. V roce 1790 byla místní fara povýšena na děkanství a roku 1814 byl zrušen minoritský klášter. Roku 1850 byl ve městě zbudován úřad ke správě zdejšího kraje (*Sedláček 1998, 236 – 237*).

8.3.1 Loretánská kaple

Všechny loretý nacházející se na našem území jsou kopií objektu Santa Case v Loretu. Mnoho loret bychom našli také po celé Evropě a Americe. V Santa Case se podle legend nachází dům Panny Marie, jehož některé stavební kameny pocházejí z Izraele, konkrétně z Nazaretu, kde stával původní objekt. Svaté kameny sem roku 1294 převezl Niceforo Angelo a právě díky tomuto činu se Loreto stalo jedním z nejvýznamnějších poutních míst Evropy. Stejně tak se nechali inspirovat zástupci šlechtických rodů, kteří navštívili Itálii, a díky nesmírnému úspěchu a vysoké návštěvnosti památky se jí rozhodli kopírovat i ve svých zemích. V rámci filozofie barokního období se k nám výstavba loret dostala především v 17. a 18. stol. Napodobována nebyla pouze architektura, ale také plastika Černé Matky Boží, jejíž originál měl podle pověsti vyřezat sv. Lukáš (*Bukovský 2000, 1 – 12*). Horažďovická Loreta měla také svou Černou Madonu, kterou dnes můžeme vidět v kostele sv. Máří Magdaleny v Malém

Boru na hlavním oltáři (*Bukovský 2000, 145*). Na plášti měla našité perly, které pocházely z výlovu perel z řeky Otavy za Karla Ignáce ze Šternberku. Perly byly velice ceněné a právě proto je kníže věnoval sošce Panny Marie (*Muzeum Horažďovice, TA 285*).

První z českých loret byla vystavěna už roku 1584 a to v Horšovském Týně. Horažďovická Loreta pochází až z období o sto jedna let později. Nechal ji postavit Bernard Ignác z Martinic, který kromě té horažďovické vystavěl také Loretu ve Slaném zhruba ve stejné době (*Bukovský 2000, 58*). Loretánská kaple stávala na kopci jménem Stráž. Byla postavena roku 1659 a jednalo se čistě o poutní kapli. Po zániku se z ní stalo hospodářství s obytnými budovami. Původní záměr však přesahoval rozměry pouhé loretánské kaple. Na vrchu Stráž měla být vybudována také křížová cesta, Boží hrob a Kalvárie. Místo se mělo stát poutním nejen v povědomí místních, ale širokého okolí. To se však nestalo (*Černý 2006, 69 – 70; Hesounová 2009; Rožmberský – Krčmář 2014, 55*). Kaple byla zrušena za přítomnosti vikáře Jana Kupce z Nezamyslic, nikoliv za přítomnosti komisaře. Stalo se tak 16. 10. 1787 a hned téhož dne si z objektu farář z Malého Boru odnesl sošku Panny Marie, aby nemohla být přidělena do děkanského kostela. V Malém Boru se nachází dodnes. Soška byla do Čech přivezena z Říma. Kaple byla poměrně brzy pobořena a zůstala stát pouze část z ní. Materiál byl použit na stavbu nového dvora. Podle výčtu inventáře zabavených věcí byla kaple poměrně bohatá a často využívána. Každý den po celý rok zde byly slouženy mše od osmi hodin ráno a každou sobotu se od deseti hodin sloužila velká mše. Odměnou za to dostávali minorité ročně osm sudů piva (*Černý 2006, 69 - 70; Zvěřina 1925*).

Přestože loretánské kaple podléhají vzoru své italské předlohy a dělí se jen do několika málo typů, horažďovická Loreta byla zcela netypická. Půdorys loretánské kaple nebyl nijak složitý. Jednalo se v podstatě o tvar čtverce s tím rozdílem, že jeden jeho roh chyběl (Obr. 11). Šlo tedy o tvar pětiúhelníku (*Bukovský 2000, 58 – 62; Hesounová 2009*). Pátá stěna byla na koncích propojena s pomyslnými polovinami délek čtvercových stěn svírajících mezi sebou pravý úhel. V tomtéž rohu byla umístěna nika, ve které kdysi stávala socha Panny Marie. V páté atypické zdi se nacházel hlavní vstup, který je dnes zazděn, a nad ním bývalo okno. Vzhledem k tomu, že se jednalo o okno umístěné přesně naproti nice, byla soška v ní takto velmi dobře nasvícena. V nárožích se nacházely pásy, které byly propojené s římsou, která původně dodržovala sklenutí okna nad hlavním portálem. V rámci klenby hlavní a největší části stavby se nacházely lunety. Ty naznačují polohu původních oken

nacházejících se v rámci delších zdí. Dále měla kaple dva menší vstupy prolomené v obou kratších stranách. Zřejmě sloužily jako průchody do sakristie a do zbytku areálu. Kratší stěny měřily 3,15 m, zeď s hlavním vstupem 5, 15 m, a nejdelší stěny 7,25 m. Prostor byl zaklenut dvěma odlišnými klenbami, jelikož strop má dvě úrovně. Nad nižší a nejdůležitější částí, kde se nacházela v rohu umístěna nika, byla použita klášterní klenba, jelikož roh právě kvůli nice nebyl tak ostrý. Nad zbytkem se nacházela křížová klenba. Obě části byly od sebe odděleny vítězným obloukem, který normálně nalezneme v kostelích mezi presbytářem a hlavní lodí. Zde je i tento pás atypický, jelikož se z obou stran prohýbal v čočkovitém tvaru. Dalším architektonickým prvkem byly lizény a pilastry, které členily nejen čelní stěnu, ale také obě delší zdi pětiúhelníku (*Bukovský 2000, 58 – 62, 77*).

Jakým způsobem byl řešen ambit, nevíme. Archeologický výzkum by pravděpodobně odhalil odkryvem základy, případně by bylo možné využít nedestruktivních geofyzikálních metod. To však není možné, jelikož se objekt nachází v soukromých rukách. V každém případě byl při podrobnějším bádání o podobě celého areálu nalezen plánec se zřejmě původní zamýšlenou podobou Lorety (*Muzeum Horažďovice, TA 285*). Samotným „Svatým domem“ byl objekt obdélníkového charakteru nacházející se uprostřed dvora ohraničeného pravděpodobně arkádami ambitů (Obr. 12). K tomuto návrhu lze nalézt jisté podobnosti s kaplí Anděla Strážce v Sušici, ke kterému vede křížová cesta. Ta měla vzniknout původně i zde. Stavbu popisovanou Bukovským lze na plánu identifikovat v rohu celého areálu. Situaci si můžeme vysvětlit tím, že nevíme, do jaké míry se celý návrh podařilo zrealizovat, a že rohový objekt po selhání kompletní výstavby mohl být využit druhotně jako samotná loretánská kaple, i když původně k tomuto účelu nebyl zamýšlen. Druhou možností je, že vzhledem k počtu ikonografických vyobrazení (Obr. 13) celého areálu s loretou byla výstavba dokončena, ale z nějakého důvodu ve své podobě zanikla ještě před reformami Josefa II. a rohový objekt mohl na sebe vzít funkci loretánské kaple. U areálu také stávala poustevna, která na rozdíl od kaple dodnes stojí v jednom z objektů kolem hostince (*Rožmberský – Krčmář 2014, 55*).

Dle mého názoru je první teorie pravděpodobnější, i když roku 1689 proběhl městem ničivý požár, což by mohlo poukazovat na událost, při níž mohlo dojít i k požáru loretánské kaple a jejímu částečnému zániku ještě před josefínskou reformou. S největší pravděpodobností se tak nestalo, jelikož kaple nebyla obklopena městskou zástavbou a byla

poměrně vzdálená. Pro správnost první teorie mluví fakt, že vzhledem k tomu, že nebyl realizován ani plán na vybudování poutního areálu s křížovou cestou, nemusela být v kompletním měřítku zrealizovaná ani samotná loretánská kaple a ikonografické zpodobnění pouze odráží návrh. Na druhou stranu nahlédneme-li do starých map, vidíme půdorys celého návrhu na prvním vojenském mapování. V rámci dalších mapování vidíme už jen část areálu (Obr. 14) (*Laboratoř geoinformatiky 2016 [online]*).

8.4 Hradešice – Nalžovy

Kostel sv. Antonína se nachází zhruba uprostřed cesty mezi vesnicí Hradešice a Nalžovy, dnes spadající pod Nalžovské Hory. Hradešice, někdy také Radešice, patřily rodu pánů z Janovic. Už ve 14. stol. zde stával farní kostel. O něco později připadly čachrovské šlechtě. Roku 1419 je vlastnil Jan Lopata z Hrádku. Dalším majitelem byl Habart z Hrádku, který je prodal, ale následně zase odkoupil zpět. Poté spadali pod hrad Rabí a na konci 16. stol. Nalžovům (*Sedláček 1998, 274*). V Hradešicích se také nachází farní kostel postavený v gotickém slohu a zasvěcený Proměnění Páně. Severozápadním směrem je možné spatřit barokní zvonici a také kapli sv. Jana Nepomuckého (*Wirth a kol. 1957, 227*).

V Nalžovech se původně nacházela tvrz, kde sídlil roku 1380 Jan z Paběnic. Německy se vesnice nazývala Elischau a právě k ní je v archivních pramenech připsána kaple sv. Antonína. V 15. stol. patřily pánům z Velhartic a ještě později rodu Švihovských z Rýzemberka. Těm Nalžovy patřily až do roku 1718. Ti je prodali pánům z Pöttingu a ti zase rodu Taaffe. Dnes se v Nalžovech nachází barokní zámek postavený v polovině 17. stol. V něm se nachází soukromá kaple sv. Václava. (*Sedláček 1998, 631; Wirth a kol. 1957, 507*).

8.4.1 Kostel sv. Antonína

Jedná se poměrně velký objekt, ačkoliv jde pouze o kapli a i Sedláček ji tak uvádí ve svém Místopisném slovníku historickém. Ta byla zrušena roku 1787, ale o šest let později byla znovu vysvěcena. Současný kostel zde však stojí až od roku 1842 (Obr. 16, 17), kdy nahradil předchozí kapli. Ta od roku 1809 sloužila jako rodinná hrobka rodu Taafee (*Černý 2006, 77; Rožmberský – Krčmář 2014, 127; Sedláček 1998, 274*). Úplně původní zasvěcení kaple se však nevztahovalo ke sv. Antonínovi, ale ke sv. Barboře. U kaple se v 18. stol. nacházela poustevna. Jako důkaz její existence můžeme brát v úvahu Müllerovu mapu Čech z roku 1720, kde je vyobrazena u kaple (Obr. 15) (*Historický ústav AV ČR [online]*). Ke změně zasvěcení došlo už před tím. V 17. stol. nalezneme zápisy v matrice s touto kaplí. Jedná se o

konkrétně o svatbu poustevníkovy dcery a o jeho úmrtí. Nahradil nový poustevník, který má zde rovněž zápis o své smrti v roce 1708. Další zápisy o poustevnících se v matrice neuvádí. Jediné záznamy jsou pak o strážcích chrámu. Podle zápisů v matrice se však až do zrušení Josefem II. v poustevně bydlelo. Z poustevny je dnes restaurace. Podle její podoby na kartografických pramenech je dnes značně přestavěná. Původně nebyla kamenná nebo cihlová, ale šlo o roubenku (*Fröhlich 2001, 143; Černý 2006, 77; Rožmberský – Krčmář 2014, 127*).

8.5 Kašperské Hory

Ve starší literatuře a v archivních pramenech se setkáme s německým názvem Bergreichenstein. Nejprve se jednalo o malé hornické městečko, které se do královského statutu dostalo až později, v roce 1584 za Rudolfa II. Od roku 1364 zde stojí farní kostel sv. Markéty původně zasvěcený sv. Linhartovi. V roce 1366 vydal Karel IV. majestát, kde vedl cestu mezi Bavorskem, Kvildou a právě Kašperskými Horami, kde bylo možné přenocovat. Připojil také Kašperské Hory k nově vybudovanému hradu Kašperku. Městečko v průběhu 16. stol. vzkvétalo a zvětšovalo se. Na konci tohoto století se situace změnila, jelikož zde upadala těžba zlata. Stále se však zlato dolovalo až do konce 17. stol. (*Wirth a kol. 1957, 323; Sedláček 1998, 404 – 405*). Město mělo také kostel sv. Mikuláše. Ten se nachází cca 1, 5 km daleko od města pod kopcem Vinice. S největší pravděpodobností stával kostel u zaniklého osídlení. Poté, co se hlavní zájem upnul k důlnímu městečku, zdejší osada zanikla a kostel zůstal farním pro Kašperské Hory (*Lhoták – Gersdorfová 2014, 299 - 312*). Přímo u kostela se nachází také kaple sv. Anny. V rámci sakrálních památek města je třeba zmínit také kapli Panny Marie Sněžné, která byla vystavěna v roce 1816. Těšila se velké návštěvnosti poutníků. Proto byla později zvětšena a přestavěna na kostel (*Wirth a kol. 1957, 323; Sedláček 1998, 404 – 405*).

8.5.1 Kaple sv. Archanděla Michaela

O zrušení této mešní kaple se dovídáme z archivních pramenů. V literatuře se objektu nevěnuje téměř žádná pozornost. V Kašperských Horách se nalézaly kaple podobného jména dvě. První z nich dodnes stojí a jedná se o menší kapličku sv. Michala, která zde byla vystavěna velice pozdě, až kolem roku 1800. Starší kaple Archanděla Michaela byla o mnoho větší. Rozhodně se nejednalo o kapli, která by se svými rozměry rovnala klasickému prototypu místních staveb, kdy ani jejich šířka či délka nepřesahovala deset metrů. Kaple

stávala západně téměř mimo město, na cestě ke hřbitovu u sv. Anny (Obr. 18). V kapli byly slouženy mše a každoročně se stávala poutním místem, když k ní na svátek sv. Michaela směřovala procesí. Stavba vznikla už v roce 1687 na náklady města. Byla vybavena oltářem s obrazem, jehož ústřední postavou je sv. Michael. Dále se na něm objevují dvě plastiky, sv. Šebestiána a sv. Floriána. Plastiky jsou naturalisticky provedené a jedná se o velice kvalitní řezbářskou práci. Zhruba po sto letech byla kaple zrušena a na jejím místě vyrostly lázně s názvem Michaeligebäude. Ty zde fungovaly až do 19. stol., pak je vystřídala továrna na výrobu zápalek. Později se zde místo sirek vyrábělo proutěné zboží (*Horpeniak 2016; SÚA, ČG Publ. inv. č. 2260, sig. 146/1057 k. 2942 – 2945*). Lázně spravoval sklářský mistr Ignác Eisner, který si kapli koupil roku 1786. Byl to právě on, kdo věnoval oltáře z kaple do kostela sv. Markéty. Ty byly následně přeneseny do nového poutního kostela Panny Marie Sněžné. Podle Vladimíra Horpeniaka byly zdi kaple začleněny do pozdější stavby továrny, kde se patrně dodnes zřejmě nachází, jelikož při nedávných stavebních úpravách byl zedníky pravděpodobně objeven architektonický detail z původní stavby kaple. Situace nebyla nahlášena Památkovému ústavu, a proto nebylo přihlédnuto k názoru odborníka. Detail byl opět zazděn a otázka, zda může být původní stavba kaple začleněna do zdí továrny, zůstává pouze v teoretické rovině (*Horpeniak 2016*).

8.6 Klatovy

Klatovy byly původně založeny jako panské sídlo v roce 1235. Zřejmě již ve 13. stol. zde byl založen klášter. Na předměstí byl založen křížovnický špitál (*Sedláček 1998, 415*). Král Přemysl II. rozšířil Klatovy o další vesnice a daroval městu královský statut. Přiřkl jim také nová práva. Jan Lucemburský i Karel IV. město podporovali, dávali mu více privilegií a tím i větší svobodu a dovolovali další trhy (*Wirth a kol. 1957, 330 – 331; Sýkorová 2010, 105 -107*). Ve 14. stol. patřily Klatovy Albrechtu, falckrabímu na Rýně, který je daroval jakožto věno své dceři Johance. Král Václav udělil městu možnost vybírat clo a opravit hradby. Zároveň městu slevil. V 15. stol. zde stál dominikánský klášter a křížovnická komenda. Byly zde dva farní kostely sv. Panny Marie a sv. Jakuba. Místní lidé se v husitských válkách přidali na stranu táboritů a vypálili a pobořili místní klášter a komendu. Husitské války celkově pro zdejší kraj znamenali zkázu, ať už lidé byli buď na jedné či druhé straně sporů. Pro Klatovy tomu nebylo jinak. I díky tomu roku 1464 částečně vyhořely. Na konci 15. stol. byla založena kaple sv. Michaela. Ani v 16. stol. se situace nezměnila, jelikož město vedlo spory s okolními šlechtici.

Roku 1520 se klatovští rozhodli vytáhnout do boje proti Janovicím, které oblehli. V roce 1547 byli potrestáni pokutou odebrání některých statků a důchodů za účast ve vzpouře. V období mezi 16. a 17. stol. městem velice často proháněly ničivé požáry. Poté, co byly Klatovy roku 1620 dobyty, byly jim zabaveny veškeré statky. V tomto období se městu nevedlo nejlépe, velice zchudlo, mnoho domů bylo opuštěných a mělo také velké dluhy. V těchto letech zde byl obnoven dominikánský klášter a v první polovině 17. stol. si zde jezuité zřídili svou kolej. Do roku 1648 byly Klatovy vícekrát pleněny a vykrádány švédskými vojsky. Požáry se městu nevyhnuly ani v tomto století, ani ve století následujícím. Za císaře Josefa byl zrušen kromě kostelů i dominikánský klášter s klášterním kostelem sv. Vavřince, který se však na rozdíl od zbytku kláštera dočkal obnovy (Sedláček 1998, 415).

8.6.1 Kaple sv. Salvátora

Ve skutečnosti se jednalo o kapli umístěnou na Křesťanovském vrchu, zasvěcenou Umučení Páně (Obr. 19). Křesťanovský vrch leží nad dnešním areálem klatovské nemocnice. Původní kaple byla starší a po zrušení Josefem II. se dočkala své obnovy. Tuto její podobu známe ze starých fotografií. Ta byla vysvěcena 18. 7. 1880. Původně se nacházela na odkrytém vrchu bez stromoví. Vedla k ní cesta, která stoupala do poměrně prudkého kopce (Obr. 19). Následně byly kolem ní vysázeny lípy. Nemocnice zde byla vystavěna až na počátku 20. stol., nicméně i tato kaple, ke které vedla křížová cesta, nakonec zchátrala a dnes na vrchu nestojí kaple žádná. Pouze jsou zde vidět odkryté základy objektu (Obr. 20). Podle nejnovějších zpráv se znovu chystá její obnovení, i když již v poněkud modernějším duchu (Obr. 21) (Štěpka architekti 2016, [online]). Vaněk a Hostaš jí ve své práci Soupis památek v politickém okrese klatovském nevěnují větší pozornost, neboť o starší podobě toho mnoho nevíme. Ta, kterou známe ze starých fotografií, je pro ně architektonicky bezvýznamná (Procházka – Váňová 2000, 101 – 102; Vaněk – Hostaš 1899, 99; Štěpka ARCHITEKTI 2016, [online]).

8.6.2 Kostel sv. Anny – Žaludová Hůrka

Kostel sv. Anny nalezneme na kopci, kde se jako jedna z dominant tyčí nad městem Klatovy (Obr. 24). Opodál stojí kostel sv. Martina. Kopec nese název Hůrka, nicméně v literatuře najdeme i místní název Žaludová Hůrka (Koutek 2011, 51; Procházka – Váňová 2000, 104 – 105; Hostaš – Vaněk 1900, 86). Kostel byl podle některých zpráv vystavěn už v roce 1331. Kostel vyhořel v roce 1464. Od té doby chátral a stál zde už pouze jako zřícenina. V 15. stol. bylo zapotřebí městské hlásky a Hůrka pro tuto funkci byla ideálním místem. Byla zde

postavena válcová věž z materiálu rozpadlého staršího kostela. Někteří autoři se však domnívají, že předcházející, údajně velice starý kostel zde možná vůbec nestál (*Čechura 2012, 106*). Jiní tvrdí, že se na kopci nacházela pouze dřevěná věž, pravděpodobně ohraničená palisádou (*Kříž 2000, 26; Procházka – Váňová 2000, 105*). Kamennou formu hlásky je možné vidět na vedutě J. Willenberga (Obr. 23). Tím se dostáváme do poměrně zvláštní situace, neboť údajně měl být kostel opraven roku 1527 již se zasvěcením sv. Anny. Willenbergova veduta je z roku 1602. Kostel byl tedy opravován dlouho a později, než je tomu psáno (*Čechura 2012, 106; Kříž 2000, 26; Procházka – Váňová 2000, 105*). S největší pravděpodobností byl kostel vystavěn po roce 1591, jelikož teprve tohoto roku je možné se dozvědět o záměru zde postavit kostel. Mělo se tak stát na náklady Markéty Křížkové z Kosmáčova, která věnovala v poslední vůli 61 kop grošů na výstavbu kostela. To se však nestalo, jelikož o čtyři roky později byla závěť uznána za neplatnou. Podobě roku 1608 věnoval v závěti 50 kop grošů Burian Kulíšek. Tato závěť již neplatnou nebyla, a proto se o rok později rozběhla výstavba kostela. Krátce po zahájení stavebních prací celé město vyhořelo a tím se zastavila i veškerá stavební činnost. O mnoho lépe se nevedlo ani v dalších letech, a jelikož se jednalo o válečné období, zůstal rozestavěný kostel v tomto stavu sáť až do roku 1712. Tehdy začala výstavba kostela v podstatě nanovo a opět byla financována z odkazu místního měšťana Daniela Voříška (*Čechura 2012, 106 – 107*). Jeho původní zasvěcení Proměnění Krista v budoucnu už nehrálo roli. V roce 1712 byl dostavován a v roce 1725 vysvěcen (*Čechura 2012, 107; Hostaš – Vaněk 1900, 86*). Zhruba v polovině 18. stol. byly do interiéru kostela přineseny dva zcela nové oltáře, které mu daroval primátor města Antonín Forstmayer (*Čechura 2012, 107*). Jeho existence však neměla dlouhého trvání, jelikož jej ani ne o půl století později zrušil císař Josef II. Díky své poloze zřejmě nemohl být nijak prakticky využíván, a proto svévolně pustnul. Obvodové zdi, které nepodlehly degradaci, byly využity a začleněny do nové stavby. Nejednalo se již o stavbu církevní, ale světskou. Místo, na kterém se měl stát jednou z dominant okolí, mu nyní zajistilo alespoň částečné přežití v současné budově rozhledny (*Čechura 2012, 107; Hostaš – Vaněk 1900, 86*). Opravu kostela v roce 1886 zařídili starosta J. Frank a radní B. Doubek, když uspořádali veřejnou sbírku. Byla vybudována nejprve dřevěná rozhledna a až ve 20. stol. kamenná (*Kříž 2000, 27*). Ta byla však po druhé světové válce odstraněna (*Čechura 2012, 107*). V každém případě odstranění a stavební zásahy do zdiva kostela, zvláště v oblasti jeho presbytáře,

zapříčinily to, že se zde objevily pukliny ve zdivu. Stavba byla sice vyztužena ocelovými prvky, je však na ní vidět, že zdivo nadále pracuje.

Kostel byl postaven z lomového kamene, který byl lámán přímo v lomech na kopci. Z něj jsou postaveny i další významné památky města. Zdi přestavby z 16. stol., opravované v 18. stol., se zachovaly až do výšky římsy (Obr. 26). Loď byla jednoduchá a obdélná. Na každé z delších stran bylo možné nalézt pozůstatky pěti opěráků (Obr. 25), což odpovídalo vnitřnímu členění lodi na čtyři shodné části. Loď od presbyteria odděloval triumfální oblouk. Délka lodi činila 19 m a šířka 10,5 m. Presbytář měl na délku 6,6 m a široký byl 8,50 m. Presbytář opisoval tvar nepravidelného desetiúhelníku s tím, že z něj stálo ne pět, ale sedm stěn (Obr. 22). První dvě, které navazovaly na hlavní loď, se totiž od osy rozbíhaly směrem ven. Zdi presbyteria stály na soklu, ten je však pozůstatkem pozdějších úprav (Obr. 25). Původně zde stálo šest opěráků oddělující jednotlivé stěny presbytáře. Kostel neměl věž (*Procházka – Váňová 2000, 104 -105; Hostaš – Vaněk 1900, 86*). Lze předpokládat sanktusovou věžičku, nicméně nejsou pro to žádné důkazy. Presbyterium osvětlovala tři okna podlouhlého tvaru, která byla sklenuta do půlkruhu (Obr. 27). Dále se zde nalézala okna ještě v každém z polí hlavní lodi. Jednalo se o segmentové sklenutí. Vstupy byly tři. Z čelní neboli západní strany kostela se nacházel první a pak další dva z podélných stran na severu a jihu (Obr. 26). Okna neměla kamenná ostění, ale byla orámovaná pouze maltou. Strop nebyl zaklenutý, ale plochý, a byl rovněž zdoben pouze štukem (*Hostaš – Vaněk 1900, 86*).

Nyní byla popsána podoba kostela, kterou získal v 16. stol., a která byla rovněž později upravována až do osudného rozhodnutí císaře. Jakou podobu měl kostel v době svého založení, se už asi nedozvíme z žádných jiných pramenů než archeologických. Lze pouze předpokládat, že pozdější úprava kopíruje původní obvodové zdi. Jakým způsobem byla prolomena okna či dveře, nelze s přesností říci. Krov a zaklenutí kostela se rovněž stává neznámým. V rámci procesu chátrání stavby bývá vždy prvním krokem degradace propad střechy a stropu. Obvodové stěny vydrží déle. Jestliže však v literatuře najdeme zmínku, že v roce 1464 byl kostel pobořen a stal se zříceninou, pak lze předpokládat právě tento krok. Ať už byl kostel vypálen, což je nejpravděpodobnější, anebo zanikl jiným způsobem (*Hostaš – Vaněk 1900, 86*).

8.7 Komošín

Dolany jsou obcí, ke které hrad Komošín odedávna patřil. Jednalo se o oblast zemědělsky využívanou a zároveň řeka Úhlava, která protéká údolím, nabízela možnost zbudování mlýnů. Tím se stávala celá oblast bohatší a lépe prosperující. Kromě zříceniny hradu, na jehož troskách palácové stavby byla vybudována kaple sv. Magdalény, patřila k Dolanským statkům také vinopalna, dvůr, a dvě hospody a flusárna¹⁴. Ve starší literatuře můžeme nalézt hrad také pod názvem Korošín nebo Kokšín (*Nováková 1992, 33*). První zmínka o hradu pochází z roku 1510. V té době však již byl pustý. Podle některých badatelů patřil Komošín pánům z Dolan, kteří byli pokrevně příbuzní s rodem Černínů z Chudenic a pánů Švihovských. Za zakladatele rodové linie je považován Sezima z Dolan. Podle T. Durdíka by hrad mohl být spojen už se zmínkou z roku 1334 a rodem pánů ze Svrčovce (*Durdík 2005, 82 – 83*). To by znamenalo, že původní stavba hradu by byla ještě starší. Tato teorie však není ověřitelná, a proto zůstává pouze jednou z hypotéz o jeho dataci (*Durdík 2005, 82 – 83; Nechvíle 1887, 88 – 89*). Ať už se jednalo o jakýkoliv rod, místní šlechta zde vybudovala tvrz, kterou obývala až do poloviny 15. stol. Jako další majitelé panství jsou uvedeni páni z Rýzemberka neboli rod Švihovských. O něco později, ještě před polovinou 16. stol., vlastní Komošín a Dolany Měsíčkové z Vyškova. Ti si panství drží po sto jedna let a poté jej prodali Čejkovi z Olbramovic. V roce 1671 je ovšem jako majitelka uvedena vdova po Oplovi z Velkého Petersdorfu, která Dolany s Komošínem přisuzuje své dceři provdané Nosticové. Na konci 17. stol patřily Dolany k jezuitskému klášteru v Klatovech, ne však na dlouho. Po zrušení jezuitského řádu připadly Královské komoře a od ní je roku 1805 odkupil rod Černínů se sídlem v nedalekých Chudenicích. Dolany nejsou jediným územím připojeným k Chudenickému panství. Podobný osud se týkal i Poleně a dalších vesnic (*Sedláček 1996; Nechvíle 1887, 88 – 89*).

8.7.1 Kostel sv. Máří Magdaleny

Kostel sv. Máří Magdaleny patřil k farnosti Dolanské. Té bylo přiřknuto 12 grošů papežského desátku. Byla tedy o mnoho chudší oproti jiným zdejším farnostem. Mezi jmény patronů většinou nalezneme místní šlechtu, například Štěpána z Dolan, Fricka z Englburku, Půtu, Zdeňka a Dorotu z Dolan a další (*Nechvíle 1887, 88 – 89*). Právě v období, kdy Komošín i s vesničkou Dolany patřil jezuitům, zde na troskách původního hradu byla vybudována kaple. Jezuitům patřila zřícenina hradu s vesnicí Dolany a Komošínem od roku 1623. Původní hrad

¹⁴ Zde se provádí výroba potaše využívaného především ve sklářském průmyslu.

pocházel ze 14. stol. K výstavbě roku 1703 byly využity dosud málo zřícené obvodové zdi obytného paláce. Vybudovat kapli nechal Karel Pfefferkorn (*Čechura 2012, 48*). Její osud stejně tak jako osud hradu, zpečetil Josef II., když kapli zrušil (*Sedláček 1996, 50*). Poté totiž byl celý areál nově vyměřen a rozparcelován mezi čtyři pozemky, na nichž vyrostly nové usedlosti. Bohužel, jako stavební materiál byl využit lomový kámen ze zbytků zřícenin a kaple. Z archivních pramenů víme, že do jejího obvodového zdiva bylo zasahováno drobnými opravami a úpravami v roce 1845 a znovu v roce 1857, kdy byl učiněn nález starších kosterních pozůstatků v bezprostřední blízkosti kaple (*SOA J. H. - VS Chud. k. 31, f. 560*). Degradaci těchto objektů není zabráněno ani v současné době, a tak přesto, že se z trosk hradu z 15. stol. dochovalo až do 18. stol. poměrně hodně, tak moderní doba dopomohla k jeho zkáze a tím i ke zkáze kaple (*Durdík 2005, 82 – 83; Nováková 1992, 33*). Podoba kaple byla zřejmě naprosto jednoduchá. Obvodové stěny využívaly obdélného půdorysu palácové stavby a jediná hlavní loď byla zakončena polygonálním presbytářem. Ten se ovšem zřítíl roku 1956 (*Durdík 2005, 83 – 84*). Samotný chór byl tvořen pěti oblouky (*Čechura 2012, 48*). V současnosti téměř není rozeznatelné obvodové zdivo paláce a tedy i kaple, přesto, že je zachováno nejlépe v rámci současné zástavby (Obr. 28, 30). Tím, že podobné památky nedostaly žádnou ochranu z hlediska památkové péče, popřípadě osvěty místních obyvatel, pozůstatky historie tohoto místa postupně zanikají (*Durdík 2005, 83 – 84*). Ještě na malbách z období romantismu od A. Liebschera, otištěných v rámci práce Augusta Sedláčka, je možné vidět pozůstatky jezuitské kaple (Obr. 29) (*Sedláček 1996, 46, 49*).

8.8 Nezamyslice

Nezamyslice jsou poměrně starou vesnicí, která měla veliký význam pro zdejší okolí. První zmínky pocházejí z už z roku 1045. Tehdy je Břetislav I. věnoval Břevnovskému klášteru (*Sedláček 1998, 647; Wirth a kol. 1957, 519*). Díky tomu zde byl ve 14. stol. vystavěn veliký farní kostel s kaplí sv. Erazima, kterému se lidově říkalo Bílý kostel, a z toho důvodu se tak říkalo i Nezamyslicím. Majetkem kláštera zůstaly dlouho až do 15. stol. Poté je částečně věnoval král Zikmund Janovi a Vilémovi Švihovským, kterým patřil i nedaleký hrad Rabí. O něco později byly rodu Švihovských doprodány. V období mezi 16. – 19. stol. spadaly Nezamyslice pod správu panství Žichovice. Místní kostel působil na celou oblast a byl hojně navštěvován poutníky i ze vzdáleného okolí (*Sedláček 1998, 647; Wirth a kol. 1957, 519*).

8.8.1 Kaple sv. Františka

V archivních pramenech je kaple uvedena pod správou panství v Žichovicích, ale nacházející se fyzicky v Nezamyslicích (*NA, ČG Publ. inv. č. 2260, sig. 146/1057 k. 2942 – 2945*). V Nezamyslicích se nikdy žádná kaple sv. Františka prokazatelně nenacházela. Byly prozkoumány staré mapy a soustředění se zaměřilo se na okolní kopce, jestli zde nebude umístěna nějaká refugiální kaple podobně, jako je tomu u jiných vesnic a měst, ale nebyla. Nalezla jsem zde pouze drobné sakrální památky v podobě božích muk a křížů. Vytvořila jsem si tedy na mapě pomyslný kruh o poloměru 5 km, ve kterém byly zahrnuty vesnice v nejbližším okolí Nezamyslic, a našla jsem dvě možnosti k lokalizování kaple. První z nich je velice nepravděpodobná. Jedná se o kapli sv. Františka přímo v Žichovicích, ovšem v rámci stavby zámku. Jednalo se čistě o soukromou záležitost a nikoliv samostatně stojící kapli (*Ruda 2002, 19*). Druhou stavbu zasvěcenou sv. Františku jsem našla 3 km od Nezamyslic ve vesnici Kalenice, kde se nachází také tvrz ze 14. stol. Kalenice původně patřily Břevnovskému klášteru podobně jako Nezamyslice, později však připadla do soukromých rukou šlechty, která se zde často střídala (*Sedláček 1998, 392*). Nejednalo se sice o stejný rod, který by spravoval Kalenice, Nezamyslice a Žichovice, ale kaple sv. Františka patřila ke kostelu v Nezamyslicích a ty zase náležely od 16. stol. až do 19. stol. k Žichovicím (*Sedláček 1998, 647*). Proto je možné, že by kaple v Kalenicích byla zapsána v archivních dokumentech tímto způsobem. Přímý důkaz o spojitosti mezi zrušenou kaplí sv. Františka se stojící kaplí v Kalenicích však neexistuje. Přesto se domnívám, že veškeré možné indicie ukazují právě na tuto kapli.

Objekt odpovídá přesně charakteru zrušených kaplí. Jedná se o velice malou barokní kapli umístěnou na návsi. Pravděpodobně právě díky svému umístění se dočkala brzy své obnovy. Nad vstupem v čelní zdi se nachází barokní římsa. Po stranách v rozích zdí se nacházejí lizény vybíhající ze soklu. Dominantně také působí barokní štít a sanktusová věžička, která svou velikostí příliš nekoresponduje s drobností stavby. Závěr kaple je trojdílný. Tato podoba ovšem pochází až z roku 1832 (Obr. 31). Dříve zde stávala pouze dřevěná kaple. Té se pravděpodobně týkalo zrušení na konci 18. stol. (*Kubíček 2016 [online 1. 4. 16]*).

8.9 Poleň

Poleň, kterou můžeme nalézt ve staré literatuře také označenou jako Poleno nebo Polina, patřila místní šlechtě (*Nováková 1992, 32*). Za jejího zakladatele v roce 1245 bývá považován Blažej z Poleně, který byl příbuzný s rodem Švihovských. V roce 1355 bylo území spravováno šlechtou sídlící na hradu Pušperk. Ta zde nechala vybudovat tvrz, na které ovšem nesídlil sám majitel hradu Albrecht Nebovický z Drahovsi, ale purkrabí jím sem dosazený. Tvrz byla využívána až do 16. stol. Nicméně v roce 1457 Pušperk, Komošín, Poleň a další vesnice připadly zpět králi. Ten je přiřkl Janu z Házmburku a Kosti, který působil jako nejvyšší sudí královského dvoru. Mezi dalšími majiteli v 17. stol jsou uvedeni Chlumčanští z Přestavlk a později páni z Klenové. Roku 1711 byla Poleň prodána rodu Černínů a tím také připojena k Chudenickému panství. Mezi patrony farnosti Poleně najdeme i pány z Pušperka. (*Nechvíle 1887; Nováková 1992, 17 - 32*).

8.9.1 Kostel sv. Markéty

Jedná se o menší objekt bývalého farního kostela, jenž se později stal pouhou kaplí a dnes po zásahu Josefa II. stojí pouze jako zřícenina (Obr. 33.) za kostelem Všech svatých, který byl původně zasvěcen Panně Marii (*Čechura 2012, 186*). Sv. Markéta byla farním kostelem v 15. stol. (*Nováková 1992, 32*). První zmínka o ní se objevuje už roku 1344, kdy je zmiňována pouze jako kaple (*Čechura 2012, 186*). D. Líbal ve své práci také zmiňuje první zmínku o kapli, ale klade ji až do roku 1354. Domnívá se také, že došlo k úplné přestavbě objektu v období za vlády Karla IV (*Líbal 2001, 341*). Ohledně plebánie přiřknuté právě kostelů sv. Markéty se vedly už roku 1392 spory mezi dvěma patrony, kteří chtěli dosadit místního faráře. Prvním z nich byl Jan z Pušperka a druhým Reinhard z Ustupenic. Jan nakonec prohrál a jeho kandidát na funkci faráře musel ustoupit. Reinhard navrhoval faráře Jana, který ovšem nebyl v Praze schválen, a na jeho místo nastoupil Mikuláš, který ovšem musel zaplatit jednu kopu grošů knězi Štěpánovi ve dvou půlročních splátkách. V žádosti, kterou Reinhard adresoval do Prahy, bylo dále uvedeno, že při příští volbě místního faráře bude dosaženo shody mezi ním a Janem z Pušperka (*Nechvíle 1887*). U kostela sv. Markéty je zmiňována také poustka (Obr. 39) (*Rožmberský – Krčmář 2014, 68 – 69*). Kromě dvou zmíněných kostelů a stávala na kopci za Polení také menší barokní kaple sv. Blažeje, která je v práci také zmiňována, a pod kterou se nacházela studánka s údajně léčivou vodou (*Nováková 1992, 32*). Kostel sv. Markéty byl odsvěcen v roce 1782 (*Pamětní kniha Chudenic, 126*). Byl prodán v roce 1786 místnímu faráři za 24 zlatých a 42 krejcarů (*Čechura 2012, 186*).

Jedná se o kostel s odsazeným pětiboce zakončeným presbytářem s vnějšími opěráky a třemi okny v presbytáři, které původně byly lomeně sklenuty (Obr. 35). Loď má čtvercový půdorys. Z vnější strany se opět nacházely opěráky v prostředku obou bočních zdí. Dochovaly se jehlancové konzole původně navazující na žebra s jednoduchým výžlabkem (Obr. 35, 37). Co se týče klenby dnes již nedochovaného stropu, původně byl presbytář rozčleněn na jedno obdélné pole s křížovou klenbou a druhou část s šesti žebry dělící plochu na sedm klenebních polí. Loď byla zaklenuta na střední podporu a zaklenuta čtyřmi poli křížové klenby s tím rozdílem, že v místech, kde loď navazuje na presbytář, je místo konzole vložen svorník blíže ke středu celého stropu, čímž vzniká deformace obou dvou východních polí ve tvaru trojúhelníkovité části v prostoru mezi závěrem kostela a hlavní lodí. Pro lepší pochopení (Obr. 32) (*Líbal 2001, 341*).

V současnosti je kostel hodně zchátralý. Za to můžou nejen povětrností podmínky, ale i neoprávněný odvoz materiálu z kostela v roce 1921. Za touto skutečností stojí František Šebesta z Poleně, který materiál druhotně využíval na své stavbě. Místní starosta Jan Kocour na něj napsal udání, které poslal Karlu Hostašovi. Jeho přesné znění nalezneme dochované v archivních pramenech (*SOA J. H., VS Chud. k. 31, f. 566*). Na motivy reliktní kostela vznikla také báseň Julia Skarlandta z Poleně, která pochází z roku 1923. V jejích verších můžeme nalézt částečně odraz její podoby na začátku 20. stol., i když je text citově zabarven a podléhá spíše uměleckému stylu než popisnému. Autor zde zmiňuje oltářní stupně, které se zde dnes nenalézají, a také lidské pozůstatky, které v básni zřejmě odkazují na to, že po vzniku kostela Všech svatých byla nějaký čas sv. Markéta využívána jako márnice. V myslích zdejších obyvatel se nezachovala jako významný farní kostel, ale pouze jako kaple (*Koutek 2011, 56 – 57; SOA J. H., VS Chud. k. 31, f. 569*). Zříceninou dokumentuje také malba od K. Liebschera, ačkoliv nezaznamenává zcela přesně (Obr. 38) (*Sedláček 1998*).

I přes to, že je míra degradace tohoto objektu poměrně velká, zachovalo se na něm mnoho z architektonických detailů. V rámci interiéru můžeme spatřit otisky kleneb a zachované konzole nesoucí žebra (Obr. 35, 37). Pozůstatky ostění a žeber se na lokalitě volně nenacházejí a kromě jednoho dochovaného ostění gotického okna cca 2 m dlouhého v severní zdi nelze nikde jinde tyto prvky podrobit zkoumání (Obr. 34). Dost možná se některé z kamenných prvků interiéru nacházejí rozlámány v zadržkách opěrných pilířů kolem presbytáře kostela. Díky tomu, že fragmenty jsou velice drobné a nelze je vyjmout,

nemůžeme s jistotou říci, o které kamenné detaily se jedná (Obr. 36). I současný stav kostela naznačuje, že se jednalo o skutečně zajímavou gotickou stavbu, která je sice menšího charakteru, ale je zajímavá svým velice propracovaným architektonickým stylem.

8.9.2 Kaple sv. Blažeje - Věckovice

Kaple sv. Blažeje leží na cestě mezi vesnicemi Věckovice a Poleň. Věckovice nejsou významnou vesnicí a jsou poněkud zastíněny významem nedaleké Poleně. Jedinou zvláštností, která se ve vsi nachází, je právě kaple sv. Blažeje (*Poche a kol. 1982, 181*). Kaple je v rámci archivních pramenů zmiňována u Poleně, zatímco geograficky ji lze přisoudit k Věckovicím (*NA, ČG Publ. inv. č. 2260, sig. 146/1057 k. 2942 – 2945; SOA J. H., VS Chud. k. 29, f. 114 - 119*). V novodobé literatuře zmiňována není. V Pamětní knize obce Poleně je od W. W. Tomka zapsaná pověst o jejím založení. Ta uvádí, že se nacházela uprostřed lesa, jak je tomu ostatně i dnes, nedaleko studánky, u které se údajně měl pohybovat sv. Vojtěch na své cestě z Říma do Prahy. Ze studánky se napil a zanechal své otisky v kameni. Místní lidé na místě vystavěli kapli. Zde se pak nachází poznámka autora, který tvrdí, že kámen se stopami světce je ve skutečnosti pohanský obětní kámen, ve kterém je možné rozeznat otisky zvířecích nohou. Konkrétně koně, býka, kozy, zajíce a dalších neurčitelných drobných zvířat. Jestliže dříve na místě byly rozpoznatelné nějaké stopy v kameni, dnes tomu tak není. Kámen se zde skutečně nachází, ale dle mého názoru nenese žádné známky opracování provedeného lidmi. Proto je velice nepravděpodobné, že by se mělo jednat o pohanský obětní kámen. Nyní se však vraťme k původní pověsti. Ke studánce se později také každé ráno chodil napít místní ovčák. Od jisté doby na kameni našel vždy stříbrný peníz. Když jej sbíral, na zdi studánky se pokaždé objevil obraz sv. Blažeje. Po čase ovčák zbohatl a pít ze studánky už nemusel. Nechtěl si pro svůj peníz chodit tak daleko a kámen z místa odnesl. Od té doby se zde peníze nikdy neobjevily. Ovčák byl nespokojený a nadával. Zjevil se mu sv. Blažej a káral ho. Ovčák se lekl a prosil o odpuštění. Svůj příběh vyprávěl ve vesnici a natolik zaujal své posluchače, že se šli na studánku podívat. V tom uviděli na zdi kaple obraz sv. Blažeje. Od té doby se studánka s kaplí podle něj jmenuje. Dále je v textu uvedeno, že kolem roku 1760 byla u studánky zřízena pumpa (*Tomek 1915, 225 – 226*). Vzhledem k ladění pověsti se zřejmě jednalo o novodobou záležitost. Kaple však stála na místě staršího objektu kaple Sv. Blažeje, možná dříve zasvěcené právě sv. Vojtěchu, který je v pověsti zmiňován. Nejstarší známá podoba kaple je zaznamenána na návrhu z roku 1760 (Obr. 41) (*SOA J. H., VS – Chud. k. 31 f. 574, 575*). Kaple byla zrušena roku 1784 (*Vaněk – Hostaš 1899, 168*). V roce

1896 byla opravována na popud místního lesního příručí Františka Taulera. O jeho snaze se dozvídáme v dopise, který adresoval patronátnímu úřadu v Chudenicích. Píše zde, že uspořádal veřejnou sbírku na opravu kaple, která nemá omítku a velmi bídnou střechu, i když byla naposledy opravována v roce 1859 místním lesním. Podařilo se mu vybrat 27 zlatek a tímto je nabízí Chudenickému úřadu, aby za ně mohl kapli opravit. Dopis je signován k datu 13. 5. 1896 v Drslavicích (*SOA J. H., VS – Chud. k. 31 f. 574, 575*). O tom, jestli byl jeho návrh přijat, se z žádné odpovědi nedovídáme, ale kaple dodnes stojí v poměrně dobrém stavu s omítkou i relativně novou střechou (Obr. 40). Pravděpodobně to svědčí o tom, že na jeho popud byla kaple opravena.

8.9.3 Kaple sv. Václava – Pušperk

Situace ohledně kaple sv. Václava je téměř totožná s předchozí popsanou kaplí sv. Máří Magdaleny. Na počátku 17. stol., dlouho po zániku starého hradu, byla z jeho trosek vybudována kaple. Jednalo se o barokní stavbu, kolem které byl okolní terén přebudován tak, aby zde mohlo být zakončeno každoroční procesí. Bohužel toto počínání vedlo k tomu, že veškeré ještě dochované reliktory hradu byly srovnány se zemí, kromě ohrazení a příkopu. Komunikace, která vede ke kapli, je rovněž barokní (*Čechura 2012, 229; Durdík 2005, 168 – 171*). Jediná část hradu dodnes zachovaná je pozůstatek obytné věže neboli donjonu, jehož obvodové stěny posloužily jako součást zdiva kaple. V rámci umístění kaple v hradním jádru byla tato věž téměř ve středu, a i proto se hodila do plánů na zbudování kaple a poutního místa. Díky dendrochronologickým poznatkům je stáří zdí datováno zhruba do roku 1355. Je tedy mladší než zbytek původního hradu a zřejmě zde bylo zdivo lépe zachované (*Durdík 2005, 168 – 171*). Kapli postavil Vojtěch Nebílovský z Drahožovic (*Koutek 2011, 59*). Jako přesný rok založení se uvádí rok 1600 (*Kastl 2015, 11*). O tom svědčí i fakt, že kapli stihl postavit Vojtěch Nebílovský, který ovšem zemřel už roku 1602 (*Sedláček 1996, 45*). Místo severozápadní části donjonu byl postaven odsazený polygonální presbytář pětiboce uzavřený uzavírající tak obdélnou loď hlavní lodi (*Čechura 2012, 229*). Tím, že kaple využívala zdi jiného objektu, nebyla klasicky orientována. Vchod do ní se nacházel dosti netradičně ve východní části (*Kastl 2015, 11*). Pokud bychom popisovali členění kaple od místa, kde se do ní vstupovalo, uviděli bychom velice malou a úzkou předsíň, kde se nalézaly pravděpodobně úložné prostory a možná schodiště (*Sedláček 1996, 41*). Nad vchodem do úzké chodby se nacházelo v úrovni prvního patra okno. Dále by se před námi otevřel prostor hlavní lodi, který byl zakončen pětibokým presbytářem (Obr. 42). Ve stěnách lodi se výše nacházela

okna, která se dodnes příliš nedochovala, jelikož po svém zrušení byla kaple zanechána svému osudu (*Sedláček 1996, 41*). Půdorys objektu nápadně připomíná kapli na hradě Komošíně. V obou případech byla využita obytná část hradu s tím rozdílem, že palácová stavba u Dolan byla obdélného charakteru a zde měla věž spíše čtvercový půdorys (*Durdík 2005, 168 – 171*). Ve stěnách presbytáře se nacházela další dvě okna (*Kastl 2015, 11*). Ještě v roce 1713 prokazatelně měla střechu, ale ne strop, což je poměrně zajímavá informace (*Kastl 2015, 11*). I když byla střecha ve špatném stavu, pokud by kapli postihla nějaká přírodní katastrofa, střecha by byla zničena, jako první. Nevíme, jak strop kaple vypadal, pokud zde vůbec byl, a kaple neměla otevřený pohled do krovu. Kaple byla zrušena 12. 9. 1789 a byla prodána za poměrně malou částku 12 zlatých správě chudnického panství (*Čechura 2012, 229*). Ještě v roce 1769, před svým zrušením, byla kaple opravována z iniciativy chudnického správce a lesního. Poté, co připadla do područí Černínů, pravděpodobně nebyla k ničemu příliš využívána a pustla (*Kastl 2015, 11*). Po svém odsvěcení v ní nebylo možné provádět bohoslužby a jako skladiště surovin se příliš nehodila díky své poloze. O tom, jak to vše bylo, se dnes s jistotou už mnoho nedozvíme, jelikož nám chybí důkazy. V archivních pramenech se však lze dočíst o výstavbě zcela nové kaple pod Pušperkem. Bylo nalezeno mnoho účtů adresovaných hraběnce Černínové, která vydala příkaz vystavět novou kapličku v blízkosti pušperské zříceniny. V archivu se nachází účty ze 13. 10. 1889 od kameníků, zedníků, pokrývačů, klempířů, truhlářů, sklářů a zámečníků. Dohromady tato nová kaple stála 279 zlatých 57 krejcarů. Vzhledem k tomu, že i v případě výstavby tak malé kaple bylo vynaloženo tolika prostředků, lze usuzovat, jak moc by byla nákladná oprava daleko větší kaple sv. Václava. Tento nalezený dokument není zajímavý pouze porovnáním nákladností služeb, ale také tím, jakým způsobem práce postupovaly. Nachází se zde totiž kompletní výčet činností, materiálů a jejich zpracování, které jsou potřebné k výstavbě kaple (*SOA J. H., VS Chud. k. 31, f. 579*). Po roce 1945 byl veškerý majetek Černínům zabaven a Pušperk i s kaplí využit pro zemědělské účely (*Kastl 2015, 11*). V současnosti se v terénu nalézají pouze relikty stavby, které jsou místy velice destruované (Obr. 44). Objekt je zachycen i na několika ikonografických pramenech, bohužel již v pokročilém stavu destrukce (Obr. 43).

8.10 Předslav

Jedná se o vesnici nedaleko Klatov, která má poměrně starý gotický farní kostel ze 14. stol. Jedná se o kostel sv. Jakuba. Kromě něj se zde nacházela kaple Sv. Kříže, která byla zrušena na počátku 20. stol. (*Poche a kol. 1978, 461*). V průběhu staletí patřila mnoha různým šlechtickým rodům, z nichž až v 17. stol. bude jmenovitě představen až rod pánů z Čachrova, jelikož je v této práci již zmiňován na předchozích listech. Ti však Předslav zanedlouho po koupi opět prodali. V roce 1624 zdejší fara zanikla a byla obnovena až v roce 1787 (*Sedláček 1998, 728; Wirth a kol. 1957, 628*).

8.10.1 Kaple sv. Jana Křtitele

V Předslavi se žádná kaple sv. Jana Křtitele nenachází a podle starých map a plánů se zde nikdy nenacházela. Proto jsme zde postupovali stejně, jako při pátrání v případě jiných objektů v této práci. Začali jsme pátrat v bezprostředním okolí Předslavi. V okolních vesnicích je drobných kaplí skutečně mnoho, ale žádná není zasvěcena sv. Janu Křtiteli. Zhruba 6 km od Předslavi leží obec Němčice. Kromě kostela se zde nachází také hřbitovní osmiboká kaple zasvěcená sv. Janu Křtiteli (Obr. 45). Ta byla postavena roku 1610 (*Poche a kol. 1978, 461*). Ačkoliv jsou Němčice od Předslavi poměrně vzdálené, i dnes spadají pod území Předslavi. Proto by kaple v archivních pramenech mohla být přiřazena místo k Němčicím k Předslavi. Zda tomu tak opravdu je, se jen těžko dozvíme, jelikož v tomto případě byla nalezena pouze shoda v zasvěcení kaplí, která svým charakterem odpovídá prototypu zrušených objektů. Ovšem kaple, která je zmíněná v pramenech, se dodnes nemusela zachovat, a tudíž by jí bylo téměř nemožné lokalizovat. Případně by její nalezení představovalo hádanku, k jejímuž rozřešení by bylo zapotřebí se věnovat déle a soustředit se primárně na tento objekt. Proto bude v této práci pouze nastíněna tato teorie, kterou je možné v budoucnu ověřit, popřípadě vyvrátit.

8.11 Rabí

Městečko Rabí je známé především díky hradu a jeho dvěma dalším kostelům. Samotný hrad byl mnohokrát přestavován a byl častým cílem husitských vojsk (*Sedláček 1998, 744*). Jeho obnova a práce na opevnění ležely v rukou místnímu rodu Švihovských. Za Půty Švihovského je s opravou spojováno významné jméno B. Rejta, který prováděl úpravy i na hradě Švihov. O jeho působení zde sice nejsou žádné ověřitelné důkazy, ale podobnost úprav se švihovským hradem, který spadal do vlastnictví stejného šlechtického rodu, je jednoznačná. V 16. stol připadlo Rabí jinému šlechtickému rodu a bylo několikrát prodáno. Majitelé, kteří jej drželi

déle od roku 1565 jsou pak Chanovští z Dlouhé Vsi. Rabí bylo roku 1708 přikoupeno k Žichovickému panství (Poche 1980, 195 – 196; Sedláček 1998, 744). U hradu se nachází gotický kostel Nejsvětější Trojice, který byl původně využíván jako hradní kaple. V 17. stol byl hrad ještě obydlen, zatímco v 18. stol byl již pustý. V Rabí se nachází také další kostel, který není ovšem až tak starý. Pochází z počátku 17. stol. Jedná se o kostel sv. Jana Nepomuckého, který sloužil jako hřbitovní (Poche 1980, 195 – 196; Wirth 1957, 638).

8.11.1 Kostel Všech svatých

Rozvaliny pozůstatků obvodových stěn kostela Všech svatých nalezneme nad údolím řeky Otavy na kopci Líšná. Přesněji řečeno, na jejím nižším vrcholu (527,4 m. n. m.). V současné době je relikt kostela obklopen ze dvou stran strmými skalními stěnami. Jedná se o vápencové lomy (Koutek 2011, 61-62). Kostel je spjatý se jménem mnicha Vintíře a zřejmě díky tomu se nedaleko nachází Vintířova studánka (Pokorný 2006a, 27 – 32; Řandová - Fibich 2009, 13-14). Celá oblast kolem Líšné, a tedy i nejbližší okolí kostela, spadá do Budětického přírodního parku (Koutek 2011, 61-62).

Kostel Všech svatých byl odsvěcen v 80. letech 18. století za vlády Josefa II., a od té doby chátrá (Čechura 2012, 230). Jeho stáří se v literatuře neobjasňuje. Stejně je to v případě pátrání po identitě stavitele či architekta. Podle Milana Pokorného byla konečná fáze výstavby kostela zahájena až po třicetileté válce jakožto připomínka slavného světce Vintíře v rámci rekatolizačního procesu (Pokorný 1997, 3-4). Nicméně veduta Jana Willenberga z roku 1602 dokazuje, že zde objekt kostela již v této době stál (Obr. 48) Vzhledem k tomu, že tento pramen stavbu zachycuje ve skutečně reálné pozici, je nepravděpodobné, že by si jeho podobu autor mohl vymyslet (Fröhlich 1998, 18-19). Podle výsledků mého zkoumání musel být kostelík postaven někdy během let 1439-1602, čili v průběhu 15. až 16. století. Horní hranici tohoto časového období stanovuje důkaz ve formě ikonografického pramene a spodní hranici jsem vyvodila z negativního zjištění týkajícího se jakýchkoliv zmínek o kostelech v Rabí v konfirmačních a erekcčních knihách a registru papežských desátků (Elmer, J. ed. 1865 – 1899; Podlaha, A. – Borový, C. eds. 1875 – 1927; Tomek 1873).

V případě dalších fází historické výstavby na tomto místě se nám nedostává žádných přímých důkazů. Pouze podle legendy můžeme tuto lokalitu spojit s působením mnicha Vintíře, který k nám přišel z Bavorska a na vrcholu Líšné měl mít vystavěnou poustku (Fröhlich 2001, 124 – 144; Pokorný 1997, 3-4; Pokorný 2006a, 27 – 32; Kronika města Rabí

1922, 1 - 25). Nicméně pověst o Vintířově poustce na Líšné vychází zřejmě z díla Alberta Chanovského, které bylo sepsáno až roku 1659 *Vestigium Bohemiae piae (Fröhlich 2001,125)*. Důvodem nedostatku jakýchkoliv přímých písemných důkazů o existenci kostela je nejspíše velký požár, který zachvátil městečko roku 1656, následkem čehož shořely, kromě některých důležitých listin, které byly uloženy na radnici, veškeré písemné doklady a městské knihy. První dodnes dochovaný zápis pochází až z roku 1667. Vychází z první městské knihy psané po požáru (*Tejček, M. ed. 2003, 1 – 56*).

V ikonografických pramenech se objekt kostela objevuje hned několikrát. Kromě veduty Jana Willenberga z roku 1602 se o 233 let později vyskytuje kostelík na vedutě Josefa Wetterla (*Fröhlich 1998, 19; Wetterl 1835*). O původní podobě kostela informuje rovněž mapa Žichovického panství z roku 1755, která vyplňuje časovou pauzu mezi vznikem první a druhé veduty (Obr. 48) (*Mapa panství Žichovice 1755*). Dále je objekt zachycen v rámci vojenského mapování I. – III. (Obr. 49) na povinném císařském otisku a na k němu náležejících indikačních skicách.

Nejpravděpodobnější teorií o funkci kostela je ta, která časově souvisí s výstavbou kostela sv. Jana Nepomuckého vysvěceného roku 1785 a s listinou Vladislava Jagellonského pocházející z roku 1499 (*Junková 2014; Tejček, M. ed. 2003, 1 – 56*). Samotná výstavba kostela musela dle zjištěných poznatků probíhat v průběhu 15. či 16. století. Tedy rok 1499, kdy se ze vsi Rabí stává oficiálně městečko, spadá do časového horizontu výstavby kostela. Kostel Všech svatých byl odsvěcen v 80. letech 18. století a vznikl zcela nový kostel sv. Jana Nepomuckého vysvěcený roku 1785, tedy bezprostředně po duchovním zániku kostela Všech svatých (*Čechura 2012, 230; Tejček, M. ed. 2003, 1 – 56*). Vzhledem k tomu, že vesnice Rabí ve skutečnosti neměla jediný kostel, neboť kostel Nejsvětější Trojice sloužil jako hradní kaple, byli poddaní závislí na faře v Buděticích (*Bystrický, V. ed. 1964, 1 – 62; Poche 1980, 193 - 198*). Jako vsi a jejím nárokům to jistě tolik nevadilo, zatímco nově akceptovanému městečku bezpochyby ano. Vzhledem k tomu, že si rábštní měšťané byli dobře vědomi svých práv a snažili se o co největší nezávislost, pravděpodobně u nich vznikla potřeba výstavby vlastního kostela (*Tejček, M. ed. 2003, 1 – 56*). Svědčí o tom i jejich snaha o výstavbu nového kostela sv. Jana Nepomuckého těsně po odsvěcení kostela Všech svatých, s kterým měli rábštní ambice zřídit faru (*Tejček, M. ed. 2003, 1 – 56*). Proto se domníváme, že kostel Všech svatých byl tedy menším předchůdcem kostela sv. Jana Nepomuckého.

Kostel má poměrně jednoduchou dispozici. Jedná se o jednolodní stavbu, která je zakončena trojbokým presbytářem (Obr. 46, 47, 52). Závěr lodi je orientován na severovýchod směrem k hradu Rabí a to takovým způsobem, že prostřední okno presbytáře je v podstatě směřováno do polohy oken nejvyšší hradní věže. Bývá zvykem, že presbyterium kostela je od lodních zdí odděleno vítězným obloukem, ale v případě kostela Všech svatých tomu tak není (Koutek 2011, 61 – 62; Ústní sdělení Ing. J. Anderle, 24. 3. 2014). Na délku měří kostel v interiéru 7,6 m a na šířku 4,8 m. Do objektu vedou dva vstupy. Nejsou však stejně široké. U obou se však v tloušťce stěn nacházejí 4 kapsy, které sloužily pravděpodobně k zasouvání závor (Obr. 47, 53). Nacházejí se zde celkem čtyři okna. První bylo vsazeno do jižní zdi a zbylá tři se nacházela v každé stěně trojbokého závěru. Nejvíce dochované se zdá být okno v jižní zdi lodi, neboť se zde zachovala jak jeho spodní část, tak jeho výšková část. Ostění se částečně dochovalo a nachází se v muzeu v Horažďovicích. Celkem se zde nachází 23 fragmentů, které na lokalitě posbíral F. Houzím roku 1985 (Ústní sdělení A. Červený 5. 10. 2015). Rozhodli jsme se zdokumentovat ty z nich, které mají určitou výpovědní hodnotu (Obr. 50, 51) Nejvyšší západní stěna je vysoká 3 m. Jako jediná ze stěn je omítnuta pouze z vnitřní části. Je podezděna soklem, který zabíhá v rámci terénní nerovnosti i do části jižní a severní zdi. Severní stěna je rozdělena dveřním otvorem na dvě části (Obr. 53). Jsou zde patrné dvě kapsy dochované po trámech nesoucích zřejmě hudební tribunu (Obr. 47, 53). Na severní stěnu navazuje trojdílný presbytář se třemi okny. Poslední jižní zeď je rozdělena dveřmi a v její širší části se nachází okno. Dveřní otvor je zde zachovalejší, celkem neporušené jsou také čtyři závorové kapsy (Obr. 47). V části stěny navazující na západní zeď se promítají dvě zbylé trámové kapsy. Použitý materiál na stavbu lze označit jako nhrubo otesaný lomový kámen, který je očividně místního původu (Škabrada 2003, 22 – 24). Po zastřešení se v dnešní stavbě nezachovalo téměř nic. V každém případě konstrukce střechy byla dle vedut a mapy sedlová se sanktusovou věžičkou.

8.12 Strašín

Strašín byla odjakživa farní vesnice poblíž Kašperských Hor, která je připomínána již v roce 1380. Patřila k rabskému panství až do 16. stol. Poté patřila k Dobříši, ke které byla prodána, a ještě později k Žihobcím. V 18. stol se opět připojila k Rabí, ale jen díky tomu, že vesnice i městečko spadaly pod panství Žichovice. Kostel, který zde stál, od 16. stol. spravovaly

Horažďovice. Přibližně v polovině 18. stol. musel být opraven (*Sedláček 1998, 835 – 836*). Kromě něj zde stála také hřbitovní kaple Sv. Barbory (*Wirth a kol. 1957, 725*).

8.12.1 Kaple sv. Anny

Ve Strašíně se v současné době žádná taková kaple nenachází a ani podle starých map se zde pravděpodobně nikde nenacházela. O uctívání sv. Anny však svědčí zvyky poutí konaných právě ze Strašína přes Soběšice a Nezamyslice do Kraselova. V kraji se kaple sv. Anny nacházejí nebo nacházely konkrétně v Kašperských Horách, Chmelné, Kadešicích, Kunkovicích, Anníně, Jiřičné a Malči (*Pokorný 2002, 111*). Většinu z lokalit můžeme vyloučit, jelikož se nenachází v bezprostřední blízkosti Strašína, kam je podle archivních pramenů kaple lokalizována. V úvahu připadají dvě z nich. Jedná se o Malči a Kadešice. V Kadešicích skutečně stojí i dnes kaple sv. Anny přímo na návsi a její vzhled napovídá, že jde o pozdně barokní stavbu. Tato vesnice je ovšem tou vzdálenější od Strašína a proto se domníváme, že objekt nemůžeme ztotožnit se zrušenou kaplí sv. Anny. Kadešice totiž leží blíže k Žihobcím, ke kterým náležely a které by jinak byly zmíněny v archivních pramenech na místo Strašína. Naopak Maleč je menší vesnička s kaplí sv. Anny také umístěnou přímo na návsi (Obr. 54). Tato kaple je téměř totožná s kadešickou. Má pravouhlý závěr, barokní fasádu, v průčelí prolomený vstup, nad kterým se nachází barokní výzdoba, a v jedné z delších stran je umístěné okno napovídající, že jde o pozdně barokní stavbu. Maleč vždy patřila k faře ve Strašíně, která je od ní vzdálena jen 3 km vzdušnou čarou (*Kokaisl – Kokaislová 2013, 294 – 296*).

8.13 Sušice

Podle legendy vznikla Sušice už v roce 790. Město má údajně svůj základ na pravém břehu řeky Otavy ve vesnici Nuželice (*Sedláček 1998, 850; Rebstöck 2001, 1 – 2*). Podle jiných odborníků se však jedná pouze o hypotézu, jelikož spojení s vesnicí Nuželice a založením Sušice nelze ověřit v písemných pramenech (*Lhoták 2012, 21 – 37*). Ve skutečnosti byla oblast kolem povodí Otavy osidlována už od paleolitu. V devátém století docházelo k osidlování oblasti mezi dnešní Sušicí a Práchní. V té době se zde usidlovalo slovanské obyvatelstvo. Teprve později až za dob Přemyslovců za vlády Boleslava I. docházelo k přesouvání pozornosti od centrální části Čech směrem na jih. Obyvatelstvo se zde velice dlouho drželo pohanských zvyků a doznívání christianizace zde přetrvalo až do 11. stol. Po smrti sv. Vintíře, který je pro celou Šumavskou oblast velice významnou postavou, daroval

Břetislav I. velkou část Sušicka do správy Břevnovskému klášteru. Další o něco menší část této oblasti věnoval Vladislav I. bavorským premonstrátům. Toto dění pokračovalo i nadále a část území zde spravovali také klášter premonstrátek v Doksanech nebo klášter v Praze na Zderaze (*Lhoták 2012, 21 – 37*). Z toho je zcela patrné, v jakém stavu se nacházelo zdejší osídlení, a jakým způsobem byla krajina nadále osidlována. Vzhledem k tomu, že Otava je zlatonosnou řekou, pravděpodobně založení osady souviselo s rýžováním zlata. Sušice získala svůj německý název Schüttenhofen po sňatku Svatavy s Fridrichem II. z Bogenu (*Sedláček 1998, 850; Rebstock 2001, 1 – 2*). Z období 13. stol. pochází také první písemná zmínka ze dne 25. 3. 1233. Rodu pánů z Bogenu patřila Sušice do té doby než ji po nich zdědili Wittelsbachové (*Lhoták 2012, 21 – 37*). Až roku 1273 ji král Přemysl Otakar II. získal zpět mírovou smlouvou, kterou skončily spory mezi ním a tímto rodem. Nicméně královské město bylo založeno až za Václava II. mezi lety 1283 – 1290. Německý název Shüttenhofen byl mnohdy nahrazován latinským Sicca, což znamená suchý. Odtud pak vznikl název Sussitz a později Sušice (*Lhoták 2012, 21 – 37*). Ve 14. stol. nabylo město s povolením Jana Lucemburského své hradby a právo rýžovat zde zlato (*Sedláček 1998, 850; Rebstock 2001, 1 – 2*). Od té doby se moc, samostatnost a práva města stále vylepšovala (*Sedláček 1998, 850; Rebstock 2001, 1 – 2*). Ať už se jednalo o výnos Karla IV., který udělil Sušici právo míle nebo právo mýta a svobodného kšaftu, či Nařízení Václava IV., aby všichni cizinci a obchodníci směřující do Českých zemí z oblasti Kvildy a Hartmanic museli projíždět právě Sušicí, mělo za výsledek, že město bohatlo. Rozkládalo se totiž na strategickém místě, kde se spojovali dvě dálkové trasy Vintířovy stezky a Zlaté stezky (*Lhoták 2012, 21 – 37*). Ačkoliv se šlechta proti Václavi IV. bouřila, Sušice za králem stála, což byl jeden z důvodů, proč ji oblehl ve 14. stol. Jindřich z Rožmberka. Ve 14. stol. zde byl zrušen augustiniánský klášter. V rámci husitských válek vystupovala Sušice vždy na straně Husitů. Toto období se stalo také zlomovým v rámci majetkových poměrů, jelikož jak je zde výše psáno, velká část Sušicka patřila klášterům (*Lhoták 2012, 21 – 37*). Postupně však sušičtí odpadávaly od táborského svazku, až se stalo, že jim Zikmund po bitvě u Lipan potvrdil všechna dříve získaná privilegia. Sušice díky tomu v 15. stol. bohatla na obchodu se solí a sladem, díky čemuž vedla spory s nedalekou Práchní, která se obchodem také zabývala. Spor vyhrála v 17. stol. Sušice (*Lhoták 2012, 21 – 37*). V 16. stol. však postihlo Sušici mnoho nepříznivých událostí. Jednalo se v první řadě o pokutu a sankce, které byly následným trestem za to, že se Sušice angažovala v boji proti Ferdinandu I. Situace byla velice nepříznivá a k tomu se přidaly také živelné katastrofy, když během

relativně krátké doby město třikrát za sebou vyhořelo. V roce 1620 se bez boje Sušice vzdala generálu Marradasovi a přišla znovu o svá privilegia (*Lhoták 2012, 21 – 37*). V rámci rekatolizace zde byl zřízen klášter kapucínů a v roce 1626 město získalo zpět držbu městského panství. Ale i tak třicetiletá válka město naprosto vyčerpala. Po jejím skončení byla Sušice jedním z nejméně zadlužených měst. K tomu se opět přidal požár roku 1707, který postihl celé město. Vzhledem k situaci se město obnovovalo velice pomalu. V 18. stol. došlo k tomu, že bylo město celé pronajato a postupně rozprodáváno. Změnu situace přinesl průmysl. Začali se zde v roce 1839 vyrábět sirky. (*Lhoták 2012, 21 – 37; Sedláček 1998, 850; Rebstöck 2001, 1 – 2*). Z původních hradeb se dochovaly pouze 3 bašty a hradební zeď, po bránách není ani památka. Byly však zbořeny až poměrně nedávno, v 19. stol. (*Wirth a kol. 1957, 738 – 739*). V okolí se nachází mnoho drobných sakrálních památek, které svědčí o zbožnosti místních obyvatel v 18. stol. (*Vaněk – Hostaš 1900, 138*).

8.13.1 Kaple Anděla Strážce

Jak název samotné kaple naznačuje, nachází se kaple na vrcholu kopce Stráž (Obr. 57) (*Lhoták a kol. 2012, 367 – 380*). Její uspořádání svědčí o tom, že se jedná o poutní kapli. Poutě k ní byly obnovené a pořádají se podle starého zvyku každý rok první neděli v září (Obr. 58) (*Pokorný 2002, 16*). Celý areál je čtvercový (Obr. 55). Uprostřed dvora se nachází hlavní kaple, která je obehnána ambitem opatřenými z vnitřní strany arkádami (*Lhoták a kol. 2012, 21 – 37*). V každém rohu spojeném chodbami se pak nachází další kaple. Důležitá jména spojená s výstavbou jsou hned tři. První z nich je kapucín Ladislav Bilínský a pak dvě donátorky A. Meřková a R. Weissenregnerová. Kaple s nezvyklým zasvěcením symbolicky vystavěná na kopci Stráž je zde proto, že se výše zmíněné osoby rozhodly poděkovat tímto způsobem za to, že se Sušici vyhnula morová rána. Podle pověsti se měl na kopci zjevit anděl, který zachránil dítě před uštknutím jedovatým hadem nebo zde měl zachránit stejného anděla vojáka, který byl nespravedlivě odsouzen k trestu smrti. Anděl strážce má město i nadále chránit. Milan Pokorný dokonce spojuje zasvěcení kaple se známou modlitbou k andělu strážci. Známý je i rok založení kaple 1682, ale až roku 1735 zde byly přistaveny chodby s rohovými kaplemi. Právě mezi lety 1679 – 1680 prošla Sušicí morová rána. Výstavba kaple byla finančně náročnější, než obě donátorky zamýšlely, a tak se dokončení výstavby ujala městská rada, která za pomoci příspěví farníků projekt doplatila. Kaple byla dokončena roku 1682 a o rok později vysvěcena. V 18. stol. byla přestavěna po vzoru loretánských kaplí. Přestavba stála 478 zlatých a 49 krejcarů. Ke kapli se konala početná procesí. Byla zrušena

poměrně pozdě, až roku 1791, ale jakýkoliv zánik se jí v podstatě netýkal, neboť roku 1792 si ji koupil děkan P. Harrer. O pár let později byla znovu vysvěcena. Otevřena byla 1. 5. 1799. Na výročí jejího obnovení se vždy konalo procesí až do období nástupu komunismu. Od května do svátku sv. Václava byla kaple otevřena a každý čtvrtek se zde konaly mše. V 19. stol. byla opravována. Byl jí dán v roce 1880 novorománský vzhled, který byl ovšem zase odstraněn v roce 1935 následné opravě. Při ní došlo i k úplné demolice středové kaple a výstavby zcela nové (Obr. 58). V roce 1936 byla tato oprava dokončena, ale už v roce 1964 se kaple začala znovu opravovat. Další opravy probíhaly v letech 1994, 1996 – 1998 a v roce 2006 (Obr. 58) (*Lhoták 2011, 141; Lhoták a kol. 2012, 367 – 380; Pokorný 2002, 29; Rebstöck 2001, 12; Vaněk – Hostaš 1900, 135 – 137*).

Samotná kaple je čtvercového půdorysu a je necelých 5 m dlouhá a široká (Obr. 55, 56). Na střeše se nachází věžice s cibulovou bání. Architektonické detaily kolem oken jsou dílem přestavby. Kaple je zaklenuta křížovou klenbou. Nárožní kaple mají šestiboký tvar a jsou zastřešeny mansardovým krovem (Obr. 55, 59). Střešní krytinou je v tomto případě dřevěný šindel. Z východní strany se nachází hlavní portál s čtyřstupňovým schodištěm. Napravo se nachází boční vstup s dvojramenným schodištěm. Kaple jsou zdobené a v oknech se nacházejí vitráže. Obraz Archanděla Strážce je na jedné z nich umístěné v rohové kapli Máří Magdaleny. Kromě té jsou zbylé tři kaple zasvěceny Marii Cellské, sv. Janu Nepomuckému a sv. Floriánu. Každá z nich má svůj oltář. V rámci objektu se nacházejí také dva zvony. První je z roku 1774 a druhý z roku 1842 (*Vaněk – Hostaš 1900, 135 – 137*).

8.13.2 Kaple Panny Marie Cellské

Setkali jsme se se stejným zasvěcením i v případě, když jsme dohledávali informace ke kapli Anděla Strážce. Jedna z kaplí v areálu je zasvěcena Marii Cellské. Přesněji kapli Panny Marie Mariazellské (*Lhoták a kol. 2012, 419*). Zrušená však byla ještě jedna kaple stejného zasvěcení. Jedná se o samostatně stojící objekt, který se do dnešních dní částečně dochoval. Na první pohled je budova kostela v neporušeném stavu, ale dříve k severní zdi přiléhala stavba původní menší kaple se stejným zasvěcením (Obr. 60). Dnes se z ní zachovala pouze část obvodového zdiva závěru. Původně zde stála od roku 1752. Svou kapacitou však nedostačovala a proto se na žádost měšťanů rozhodl P. Harrer požádat o možnost jejího rozšíření. To se stalo roku 1779. Pro velký zájem byl ke kapli o rok později přistavěn přístřešek. Jednalo se pouze o dřevěnou stavbu, která měla jediný cíl, ochránit měšťany před

deštěm. Nacházel se zde oltář, zpovědnice a další umělecké předměty v podobě plastik a jednoho zvonu (*Lhoták a kol. 2012, 419*). Po zrušení v roce 1791 si kapli koupila obec a věnovala ji chudinskému ústavu. J. Schmiedl se roku 1857 postaral o rozšíření a opravení kaple, ke které získal novou mešní licenci. Kaple byla několikrát opravována a znovu vybavena. Kromě dvou oltářů se zde nacházely také varhany, které však v 60. letech byly přeneseny (Obr. 60) (*Lhoták a kol. 2012, 419 - 423*). Stojící kaple je klasicky orientována a jde o poměrně jednoduchou jednodílnou stavbu se sedlovou střechou a sanktusovou věžičkou (Obr. 60). Ta je opatřena stříškou ve tvaru zvoncovité bání. Průčelní stěna je rozdělena římsou a do úrovně střechy zde vybíhá barokní štít. Ten je zakončen půlobloukem. Od středové části do stran vybíhají lizénami oddělená dvě volutová křídla (*Lhoták a kol. 2012, 419*). Průčelí je děleno dvěma pilastry, které navazují na korunní římsu. Mezi římsou a jejich tělem se nachází hlavice opět ve tvaru římsy. Loď osvětlují tři shodná půlkruhová okna, která jsou umístěna ve značné výšce až nad úroveň vchodu v průčelní stěně a dvou oken v jižní stěně. Spodní okna jsou segmentově sklenuta. Hlavní loď je zakončena apsidou, která má nad sebou konchu. Hlavní loď zaklenutá není. Zde jsou na třech pilířích vestavěny tři empory (Obr. 60). Prostor pod severní emporou je zaklenut valenou klenbou. Zbylé dvě nacházející se na západní a jižní straně jsou podklenuty plackovou klenbou (*Lhoták a kol. 2012, 419*).

8.13.3 Kaple Panny Marie – Javoří

Podle archivních pramenů se ve stejné oblasti kolem Sušice nacházelo německy psáno Javory neboli Gaberle, a Javor neboli Gaberl. Na mapách vojenských mapování lze skutečně nalézt poblíž sebe obě vesnice. Dnes se první vesnice nazývá Javoří a druhá Javoříčko. V obou dvou se nalézaly zrušené kaple. V obou případech se jednalo o kaple Panny Marie. Na mapách nalezneme i místa označená černými křížky. Tím dojdeme k závěru, že se skutečně jednalo o velmi malé kaple, jelikož větší objekty jsou značeny jiným způsobem, případně červeně. Kaple se zřejmě nenacházela přímo ve vesnici, ale na půlce cesty mezi Javořím a dnešním Vlastějovem (Obr. 61). Blíže k vesnici se sice nachází další symbol označující sakrální památku, ale stavba zde stojí dodnes a jedná se skutečně o velmi drobný sakrální objekt, který Panně Marii zasvěcen není. O tom, jak kaple vypadala, se nedozvídáme z žádných pramenů ani literatury a jedině, co se podařilo objevit, je archivní dokument, který vypovídá o jejím zrušení (*NA, ČG Publ. inv. č. 2260 sig. 146 k. 2942 n. 28426; (Laboratoř geoinformatiky 2016 [online])*).

8.13.4 Kaple Panny Marie – Javoříčko

Umístění této kaple je velice sporné. Vzhledem k tomu, že vesnic s názvem Javor, Javoří Javoříčko atd. je velice mnoho nejen v okrese Klatovy, není snadné Javoříčko lokalizovat. Významné poutní místo s kaplí Panny Marie, zrušené za Josefa II., se nachází v blízkosti obce Hvoždany u Lnářů (*Košnář 1903, 457 – 458*). Jedná se však již o dnešní okres Strakonice. Kaple je dobře patrná i na vojenských mapováních, kde je německy pojmenována Gavor (*Laboratoř geoinformatiky 2016 [online]*). Dříve tato oblast do Klatovského kraje spadala, a proto jí je možné nalézt v archivních pramenech, které byly v rámci této práce zkoumány. Další obec se jménem Javor se nachází poblíž Běšin, i u ní je možné nalézt v rámci třetího vojenského mapování kapli označenou křížkem. V archivních pramenech je kaple označená německy jako *kapllen St. Maria* ve vesnici *Javor bei Schüttenhofen* patřící panství *Schüsselburg*. Schüttenhofen je v překladu Sušice. Schüsselburg jsou v překladu ovšem Lnáře. Mezi Lnáři a Sušicí je značná vzdálenost a není možné, aby vesnice Javor u Sušice patřila panství ve Lnářích. Není to možné ani opačně a proto si myslíme, že došlo k určité chybě. Ani Běšiny neleží v blízkosti Sušice. U té se skutečně nachází vesnice německy psána Javor, dnes pojmenována jako Javoříčko. Na vojenských mapováních je patrné, že se zde nacházejí dokonce dvě kaple (*Laboratoř geoinformatiky 2016 [online]*). Ani jedna z nich nestojí. Pouze na místě jedné z nich se dnes nachází drobná sakrální památka ve středu obce. Kaple Panny Marie v současné době neexistuje, mohla stát na jakémkoliv z těchto dvou míst (Obr 62). Druhá kaple se nacházela severně od vesnice, u cesty na Zamyšl. Po objektu dnes není ani památky. K chybě zřejmě stejně došlo, jelikož byl zaměněn název Javor neboli dnešní Javoříčko za německý Gavor neboli Javor u Lnářů. Kaple zanikly obě. Zápis v soupisu majetku kaple, kde je uvedeno panství Lnáře, je nepřesný, jelikož se jedná pouze o přepis zápisů pořízených na místech. Úředník, který nebyl na místě, přepisující dokumenty, pouze spojil dva stejné názvy vesnic i kaplí do jednoho zápisu, i když se jednalo o dvě různé vesnice a dva různé objekty (*SÚA, ČG Publ. inv. č. 2260 sign. 146/1057 k. 2942 n. 28426*).

8.13.5 Kaple sv. Rocha

Kaple sv. Rocha byla založená roku 1680 jakožto hřbitovní kaple. Zde se pohřbívali oběti moru, cholery a nakažlivých nemocí (*Černý 2006, 210; Pokorný 2002, 28 – 29; informační deska kostela*). J. Lhoták tuto informaci dále prohlubuje. Kaple byla vystavěna až po morové ráně v roce 1681 na hřbitově staršího založení. Ten byl zřízen kvůli nařízení Leopolda I., který vydal mandát o pohřbívání morem nakažených dále od obydlených oblastí na konkrétním

místě. Pro tento účel vybral děkan J. F. Gotthardt místo, jenž vysvětil. Byl to právě on, kdo z vlastních prostředků vystavěl kapli. Ta byla původně zasvěcena sv. Šebestiánovi a sv. Rochovi. Byla vysvěcena roku 1683. V 18. stol. k ní byli pohřbíváni i cizinci, vojáci, sebevrazi nebo nemanželské děti. Ohradní zídka nevznikla zároveň s kaplí, ale až roku 1728 (*Lhoták a kol. 2012, 415 - 417*). Stavba je obdélného charakteru s kruhovým zakončením (Obr. 63). Na střeše můžeme vidět cibulovou věžičku. V hlavní části interiéru se nachází křížová klenba. Místnost je dlouhá necelých 6 m a široká cca 5 m. V každé stěně a závěru se kromě čelní zdi nachází menší okno. Závěr kaple je zaklenutý pouze konchou. Zde je umístěn také renesanční oltář s obrazem sv. Šebestiána, Rocha a Rosalie (Obr. 64). Ve věžici se nachází zvon, který je opatřen nápisem, reliéfem sv. Rocha, signaturou zvonářského mistra a pochází z roku 1687 (*Vaněk – Hostaš 1900, 137 – 138*). Zvon byl přenesen do kostela sv. Václava a slouží zde jako umíráček (*Lhoták a kol. 2012, 415 - 417*). Po dokončení stavby právě sem také směřovali lidé modlící se ke sv. Rochovi o ochranu města před nemocemi. Dříve tuto cestu vážili až do nedalekého Strašína (*Pokorný 2002, 29*). Kaple byla několikrát opravována. Poslední oprava proběhla v roce 2011, a proto se dnes nalézá v perfektním stavu (*Lhoták a kol. 2012, 415 - 417*).

8.14 Švihov

Švihov je zaznamenán v písemných pramenech už ve 12. stol. Nad Úhlavou se na návrší nacházela tvrz. Místo lze lokalizovat k dnešnímu kostelu sv. Jiljí. Původní tvrz byla nahrazena novou ve 14. stol., ale už na místě, kde dnes stojí hrad. Ten byl postaven v 15. stol. a při něm bylo založeno městečko. V něm se nalézá další kostel sv. Václava. Svého času se zde tedy nacházeli tři kostely. Kostel sv. Jiljí, sv. Václava, sv. Jana Evangelisty. To samo o sobě svědčí o významu tohoto místa. Nejvýznamnější stavbou je však samotný hrad, který nechal postavit Půta Švihovský (*Poche a kol. 1980, 513*).

8.14.1 Kostel sv. Jana Evangelisty

Jedná se o menší špitální kostel, který je v současnosti využíván jako obytný dům (*Bezděková – Foster 2005, 100 - 104; Čiháková 2000, 203 – 208*). Bohužel se bývalý kostel dnes nachází v soukromých rukou a nám se nepodařilo získat souhlas majitele s fotografováním interiéru, a proto se v mnohém musíme spolehnout na popis interiéru z literatury. Kostel nikdy nebyl farním a pařil do švihovské farnosti ke kostelu sv. Jiljí, která byla zřízena roku 1371. Papežský desátek této farnosti činil 24 grošů. Prvním patronem byl Břeněk ze Skály u Přeštic (*Nechvíle*

1887, 87 – 88). Patronátní právo ke kostelu vždy drželi majitelé švihovského hradu. Většinou se jednalo o příslušníky rodu pánů z Rýzemberka neboli rodu Švihovských. O tom svědčí i nově nalezené erby Švihovských namalovaných na svornících klenby v presbytáři (Čiháková 2000, 204). Nejvýznamnější postavou byl patrně Půta Švihovský, který stojí za obnovou kostela na počátku 16. stol (Čechura 2012, 262; Čiháková 2000, 204). O tom hlásá nápis nad triumfálním obloukem, který je dnes velice špatně čitelný a je ze dne 24. 5. 1504. V tomto roce byl kostel znovu vysvěcen, nově zaklenut a opatřen freskami, které byly odhaleny v roce 1998 (Čechura 2012, 262; Čiháková 2000, 205) Loď byla opatřena síťovou klenbou a presbytář hvězdovou klenbou (Obr. 65) (Čechura 2012, 262; Čiháková 2000, 204). Tuto podobu si kostel pouze s drobnými úpravami udržel až do současnosti (Bezděková – Foster 2005, 100 – 101). Kostel zřejmě potřeboval opravy díky předchozím událostem 15. stol. Švihov byl roku 1425 dobyt a byl držen husity až do roku 1434. Co se s ním v tomto období dělo, nevíme zcela jistě, jelikož o tom chybí jakékoliv písemné zmínky. Víme pouze, že zřejmě stále fungoval i s vedlejším špitálem (Čechura 2012, 262). Víme to z toho důvodu, že roku 1433 se Jan z Velhartic se syny rozhodl ročně platit 1 kopu grošů ve prospěch špitálu ve Švihově (Bezděková – Foster 2005, 100). V této době byl kostel vybaven celkem třemi oltáři. Hlavní byl oltář sv. Jana Evangelisty a boční oltáře byly zasvěceny sv. Kateřině a sv. Máří Magdaleně (Čechura 2012, 262; Nechvíle 1887, 87 – 88). Takto zde kostelík stál už od roku 1342, ze kterého pochází první písemná zmínka, až do již zmíněné opravy za Půty Švihovského (Čechura 2012, 262; Bezděková – Foster 2005, 100). Z roku 1561 se dochovala stížnost konzistoře adresovaná arcivévodovi Ferdinandu, ve které je nastíněno nevhodné chování nového majitele a správce kostela Heralta Kavky z Říčan. O tok později navíc tento muž prodal kaplanský dům. I tak se kostelu nevedlo nejhůře. Byl k němu připsán o dvě kopy vyšší plat, než tomu bylo za pánů Švihovských. Toto období však nervalo dlouho, v období třicetileté války nebyl dostatek financí na opravy ani na provoz kostela. Špitál zřejmě nadále fungoval, i když za velice špatných platových podmínek. V roce 1708 je na plánu města kromě kostela naznačena také budova špitálu, která podlehla požáru a bylo ji zapotřebí znovu postavit (Bezděková – Foster 2005, 102). Roku 1721 je špitálu připsán nový příjem, ale ke kostelu se nevztahuje žádný. To zřejmě zapříčinilo jeho náhlou degradaci. Poté, co Švihov připadl správě chudnického panství, správce V. P. Holeček nechal celý kostel kompletně renovovat a nově jej vybavit (Čechura 2012, 262; Vaněk – Hostaš 1899, 171). Správce Holeček figuruje ve stejném období u oprav mnoha dalších památek v této práci zmíněných.

Jeho přičiněním byl tedy v roce 1770 kostel opět funkční. Nikoliv však na dlouho. V Josefském katastru není objekt uveden jako kostel. Je mu připsáno nové popisné číslo 18. Špitál zde uvedený je a byl přečíslován na č.p. 21. V roce 1786 byl kostel navrhnout na zrušení a o rok později k němu byl sepsán inventář. V té době v něm stála kazatelna, oltáře sv. Jana, sv. Rodiny, Proměnění páně a varhany. Kostel byl opatřen také dvěma zvony (*Bezděková – Foster 2005, 102*). V roce 1788 byl objekt odsvěcen a jeho vnitřní vybavení bylo rozneseno do okolních kostelů (*Čechura 2012, 262; Čiháková 2000, 204*). Zbytek méně zásadního vybavení byl vydražen. Samotná stavba byla prodána roku 1788 Tomáši Maršálkovi. Ten pomocí příček vytvořil dva byty nad sebou. Peníze získané z prodeje šly na opravy a provoz farního kostela (*Čechura 2012, 262; Čiháková 2000, 204; Bezděková – Foster 2005, 102*). Rodina Maršálků bydlela v kostele do roku 1830. Následně byl mnohokrát objekt prodán a do jeho konstrukcí bylo velice nešetrně zasahováno. Ke dvěma bytům náležely také dvě černé kuchyně, které se dochovaly až do roku 2002, kdy kostel postihla povodeň a poté musely být rozebrány (*Bezděková – Foster 2005, 103*). Ke kostelu patřila také zahrada. Ta byla vyměřena zřejmě na pozemku, kde se dříve rozkládal špitální hřbitov. Při severní straně byla u presbytáře objevena při výkopu jedna lidská kostra. Pozemek zahrady archeologickému výzkumu na rozdíl od kostela podroben nebyl a tak další kosterní pozůstatky nalezeny nebyly. Ve 20. stol. patřil kostel Bohumilu Krátkému. Od něj budovu odkoupili Linda a Patrick Fosterovi (*Bezděková – Foster 2005, 103*).

Kostel byl klasicky orientován. Skládal se z jedné hlavní lodě, ke které na východní straně přiléhal odsazený presbytář trojboce uzavřený (Obr. 65). Kolem presbytáře se nacházelo šest opěráků. O tom, zda se nacházely i po obvodu hlavní lodi, si nejsme jistí. Dnes však po nich není ani památky. V prostoru mezi odsazením presbytáře a lodí se nachází obdélná místnost, která je zaklenuta valenou klenbou. Původně se zřejmě jednalo o sakristii (*Čiháková 2000, 204*). V ní se nachází velice malé čtvercové okénko, které hledělo přesně na místo původní městské brány. Druhé okno je o poznání větší s kamenným ostěním. Kamenné prvky na celé budově nejsou pouze ostění oken a vstupu, ale také sokl, který se táhne po celém obvodu stavby (Obr. 65). Hmotu stavby je stavěná z lomového kamene a drobné klenuté detaily, např. vítězný oblouk, je vytvořen z cihel. Dříve měl kostel pouze jediný vstup a to ten, který je směrem k městu. Čili ten, který je umístěn v severní straně zdi hlavní lodi. Loď měla prolomena 3 okna, která ji osvětlovaly. V západním okně se dokonce dodnes

dochovala tzv. jeptiška. Zbylá dvě okna jsou umístěna v severní a jižní zdi a jsou opatřena typicky lomeným obloukem (Obr. 66) (*Čiháková 2000, 205*). V presbytáři byla prolomena původně čtyři okna se stejným ostěním, jako tomu bylo u oken v hlavní lodi. Hvězdovou klenbu podepírá v presbytáři osm konzolí. Ta se dochovala v téměř nezměněném stavu dodnes. Síťová klenba hlavní lodi je velice poškozena a částečně se již zřítila (Obr. 65) (*Čechura 2012, 262; Čiháková 2000, 206*). Východní část kostela v roce 1925 částečně shořela, proto byla opatřena novým krovem a šindelem, zatímco v krovu nad lodí bylo k přestavbě využito původních trámů. Jak v případě presbytáře, tak v případě krovu nad lodí byla celá střecha snesena výrazně níž, než původně stála její gotická varianta (*Čiháková 2000, 204*). V exteriéru kostela si dnes můžeme také povšimnout dřevěné pavlače. Ta sem byla umístěna v 18. stol.

Od roku 1999 probíhá intenzivní obnova kostela, proběhlo také restaurování fresek a archeologickému výzkumu (*Čechura 2012, 262*). Ten vedl sám majitel objektu. V interiéru kostela bylo pomocí výzkumu odhaleno mnoho vrstev podlah. Z toho pouze dvě respektovaly umístění dvou bočních oltářů. Z toho vyplývá, že pouze tyto dvě podlahy souvisí s aktivním obdobím kostela. Nejstarší podlaha byla zjištěna v hloubce cca 1 metru. Pod ní se nacházela navážka, která obsahovala střepey z 15. a 14. stol. Keramika s kostelem však zřejmě úzce nesouvisí, jelikož na základy kostela byla vrstva navršena a dovezena odjinud. Archeologický výzkum objevil další úpravy prováděné v 18., 19. a 20. stol. Ty však již nesouvisí se stavbou, kdy ještě sloužila jakožto sakrální objekt, ale až s její obytnou funkcí (*Čiháková 2000, 207*).

8.15 Týnec

Týnec byl centrem poměrně malého bývalého týneckého panství, kde stál zámek (*Brokeš 2000, 43 – 55*). Původně patřila vesnice klášteru sv. Jiří. Poté náležela k hradu Klenová a následně byla prodána do rukou Bořivojovi Rochcovi z Otova. V 16. stol. byla prodána Janovi z Vidršperku a teprve poté rodu Kolovratů. Právě tento rod se zasloužil o skoupení velkého množství okolních statků. Ti si Týnec dokázali udržet až do 19. stol., dokud jejich rod nevymřel po meči. Poté zdělila Týnec jiná větev rodu (*Sedláček 1998, 912*). Dodnes zde stojí farní kostel, který býval poměrně známým poutním místem, dokud jej nenahradily dva níže jmenované objekty. Původně byl zasvěcen Panně Marii. Po císařských reformách a zákazu poutí se na místní zvyk pozapomnělo. V pamětních knihách místní fary se však můžeme dočíst o místním kostele, jakožto dějišti mnoha zázraků. Čím více zázraků se zde událo, tím

sem směřoval větší příval poutníků. Díky tomuto zájmu městečko prosperovalo a dařilo se zde obchodu. Vybudování kaple sv. Jana Nepomuckého a Lorety s tímto děním úzce souvisí (*Brokeš 2000, 43 – 55; Wirth 1957, 803*).

8.15.1 Kaple sv. Jana Nepomuckého

Kaple byla vystavěna na vrcholu kopce Jana Nepomuckého nad Týncem. Její stáří dnes již nelze určit. Pouze se lze domnívat, že podle jejího zasvěcení, oblíbeného převážně v období rekatolizace, nebyla příliš stará. Podle některých pramenů mohla být vystavěna kolem roku 1730. Jedná se ovšem o špatný údaj, jelikož u kostela stála poustka, ve které se rodily děti a mírali lidé. Záznamy o tom je možné nalézt v místní matrice. První záznam pochází z roku 1709, kdy byl na svatbě přítomen jako svědek kostelník neboli poustevník u kaple sv. Jana Nepomuckého. Kaple zde musela již v té době stát (*Rožmberský – Krčmář 2014, 122*). Tato kaple byla zrušena za josefínských reforem. Matriky ovšem velice často ještě dříve uvádějí poustevníky u sv. Antonína. Takový kostel ani kaple nikde v okolí nestojí a na mapách se neobjevuje. Jednou z možných teorií je ta, že poustevna u sv. Antonína je tatáž poustka zmiňována později u sv. Jana Nepomuckého. Kaple, která do dnešních dní stojí v poměrně dobrém stavu, i když se zřícenou střechou (Obr. 67), může být vystavěna na místě daleko staršího objektu. (*Rožmberský – Krčmář 2014, 122; Vaněk – Hostaš 1899, 179 -180; Wirth a kol. 1957, 803*). Takové umístění by nebylo ničím výjimečným, jelikož i jinde v okolí se v tomto kraji nacházejí kaple, které za neklidných časů sloužily jakožto refugia. Stávaly schované v lese, většinou na kopcích poblíž vesnic, jejíž obyvatele měly chránit. Obvykle po ztrátě své hlavní funkce zanikaly, nicméně mohly mít i jiný osud, zvláště pokud mohly být využity v rámci rekatolizační politiky.¹⁵ I k tomuto objektu se vztahuje pověst nepochybně z té doby, kdy se zde záhadně měl objevit hrabě čelící nařčení z vraždy, který se tak urputně modlil ke sv. Janu, že se zde objevil v bezpečí lesa (*Kříž 2002, 47; Rožmberský – Krčmář 2014, 122*).

Donátoři zrušené kaple jsou Josef Hyacint z Kolovrat a Marie Františka z Martinic. Jednalo se o poměrně velkou mešní kapli (Obr 67). Byla 14 m dlouhá na čtvercovém půdorysu. Zdi byly členěné na tři pole pilastry s kladím, které stály na soklu (Obr. 67). V prostředním poli se nacházely vchody. Nacházela se zde také římsa a v místech nad vchody se nacházel štít. V prostoru nad štíty se nacházela renesanční okna. Okna byla také umístěna

¹⁵ Viz kapitola 7.

na stěnách v bočních polích, kde se nad nimi nacházeli výklenky. Výzdoba nebyla tvořena kamenným ostěním, ale pouze štukem. V interiéru se uvnitř nacházely skříňky, vždy v každém rohu kromě jednoho. Zde se nacházelo schodiště vystupující na ochoz, jenž se nacházel po celém obvodu. Pásky s dvojími pilastry nesly kopuli, která se do dnešních dní nezachovala. Jednalo se o velmi zdobnou a zajímavou stavbu, nicméně vystavěnou až v mladším období. (*Koutek 2011; Kříž 2002, 47; Vaněk – Hostaš 1899, 179 -180; Wirth a kol. 1957, 803*).

8.15.2 Loretánská kaple

Vesnice Loreta leží mezi Týncem a Klatovy. Jedná se o poměrně malou osadu, kde nebylo nikdy více než 8 čísel popisných. Usazovali se zde dělníci, kteří pracovali v nedalekých vápenných dolech a lomech a také zde vápno pálili. Vrchností zde byl rod Kolovratů, který zde s těžbou vápence začal. Mimo obytných domů se zde nacházel hostinec a myslivna. Loretánskou kapli zde zřídila šlechtična Marie Barbora Eliška Krakovská z rodu Kolovratů. Kaple byla vystavěna na počátku 18. stol., konkrétně roku 1711. Nicméně už roku 1783 byla zrušena. Ani ne po padesáti letech byla znovu obnovena a tak míra její degradace nebyla vysoká. V exteriéru i v interiéru se dochovaly fresky z 19. stol. znázorňující erby Kolovratů a Vrbnů spolu s obrazem Panny Marie. Uvnitř se nad oltářem nachází nápis z roku 1831 zmiňující právě rod Kolovratů. Za hlavním oltářem se v nise nacházela soška Černé Panny Marie, která byla zahalena do stříbrné látky (*Bukovský 2000, 52; Kříž 2002, 46 – 47; Vaněk – Hostaš 1899,180; Wirth a kol. 1957, 803*).

Nachází se zde stavba lorety, na níž je patrný jednoduchý vývoj. Podobá se stavbám s průčelím pilastrového typu 2, jaké jsou u nás například v České Lípě a ve Hlásné Lhotě. Ty jsou členěny vertikálně pomocí pilastrů a lizén na jednotlivá pole. V Loretě u Týnce se nachází silně redukováná podoba pilastrolizénového typu lorety. A to až do takového měřítka, že zde před sebou máme souvislý rámec jediného pole a jádra stěny. Lizény zde ustupují až do nároží a stojí na toskánských patkách (Obr. 68). Nachází se zde výrazná plastická římsa, pod níž je pás spojující lizény. Ohraničení jádra plochy zakončuje zdola přerušovaný sokl. V průčelí se nachází okno a v obou delších stranách jsou prolomeny dva vstupy. Na střeše, která je pokrytá šindelem je malý sanktusík (Obr. 68) (*Bukovský 2000, 52*).

8.16 Úloh

Jedná se o vesnici, ve které stával jediný kostel sv. Petra a Pavla. O stáří jejího založení se lze jen dohadovat. V každém případě i zde sídlila šlechta rodu pánů z Úlohu, která si vesnici v rámci svého majetku udržela až do 16. stol. Kostel byl poté filiálním k běšinskému kostelu a později byla k Běšinám připojena celá vesnice (*Sedláček 1998, 927*). Úplně první zmínka o vesnici pochází ze 14. stol (*Poche 1982, 140*).

8.16.1 Kostel sv. Petra a Pavla

Vesnice Úloh se nacházela v sevření dvou lesů, kterým se odedávna říkalo Bruskovský a Zlomihlavský. Nacházel se zde kostel sv. Petra a Pavla, který je zmiňován už roku 1384 jakožto farní. Nicméně později svou funkci patrně ztratil, jelikož v Tereziánském katastru je uveden pouze jako kaple s dušemi (*Anderle a kol. 1989, 335 – 345*). M. Čechura ve své práci uvádí nejstarší zmínku o kostelu už roku 1360 (*Čechura 2012, 277*). Spolu s běšinským kostelem je také zmiňován spolu se jmény Budivoje, Budislava, Zdeslava, Drslava a Držky z Němčic. Jednalo se o bratry, které dosazovali faráře Budislava z Mlázova. Další zmínka pochází z roku 1409. V této zmínce vystupuje už pouze jako filiální, nikoliv farní. (*Čechura 2012, 277*). Náležel pak k běšinské faře (*Vaněk – Hostaš 1899, 185*). V roce 1763 byl kostel ještě opravován. Po svém odsvěcení byl nadále používán jakožto sýpka týneckého dvora a dnes je z něj obytný dům. V úplném počátku své existence se zřejmě nejednalo o sakrální objekt, ale o renesanční palácovou tvrz. Lidé z Úlohu byli nuceni využívat běšinského farního kostela (*Čechura 2012, 277; Anderle a kol. 1989, 335 – 345; Orth – Sládek 1870, 873; Burdová 1970; Witrh a kol. 1957, 812*).

V rámci cyklu vedut v Týneckém zámku u Klatov a jeho tzv. Zeleného pokoje se nachází freska, na které je dvůr v Úlohu vyobrazen i s kostelem sv. Petra a Pavla (Obr. 69). Zámeček je ovšem nyní v soukromých rukou a není jednoduché k němu získat přístup, proto se ve svém hodnocení budu opírat o data z článku kolektivu autorů, kterým se povedlo fresky zdokumentovat a zveřejnit jejich kresby v časopise *Castellologica Bohemica* (*Anderle a kol. 1989, 335 – 345*). Autoři se domnívají, že se jedná o věrný obraz tehdejší skutečnosti, jelikož autor fresky vyobrazuje objekty i se znatelnou postupnou degradací. Proto je nepravděpodobné, že by tvořil pouze podle své fantazie. Fresky se nachází v druhém patře a východním křídle zámku. Zelený pokoj je v podstatě zakončením delší chodby, která vede k dalším větším místnostem. Fresek je celkově dvanáct, ale není jisté, zda se další

nenacházejí skryté pod nalepenou tapetou. Datum vzniku je velmi nejasné. Nicméně zámek byl dokončen roku 1760 a tím je pro nás velice důležitá, jelikož zachycuje kostel těsně před jeho zrušením. Autorem je František Lemarie. Tato informace však není ověřitelná. Autorem překreslení fresky je Z. Procházka (*Anderle a kol. 1989, 335 – 345*).

Podle tohoto pramene má kostel na první pohled barokní podobu, kterou umocňuje propracování štítu. V kratší straně jsou však umístěna tři okna s lomeným obloukem a také celková dispozice svědčí o jeho starším původu. Nápadně se kostelík podobá dalším gotickým objektům v této práci. Nemá věž, ale pouze sanktusovou věžičku. V rozích se nalézají dva pilastry vedoucí k profilované římse. Ve štítu se nachází menší okno půlkruhově sklenuto. Vstup je samostatně zastřešen a nalézá se z boku kostela. Nalevo od něj jsou umístěna dvě okna rovněž s půlkruhovým sklenutím. Napravo se nachází stejné okno, ale je zde pouze jedno. Použitou střešní krytinu v podobě tašek zde naznačuje síť čar. Ve střeše jsou zřejmě také umístěna dvě odvětrávací okénka. Objekt kostela je obehnán zřejmě kamennou zdí, na vrcholu opatřenou stejnou střešní krytinou. K ohrazení přiléhá další objekt, který bych si dovolila interpretovat jako menší kapli. Do areálu se vstupuje branou.

Dnes si kostel není tolik podobný. Ve štítu se má nalézat zazděný renesanční náhrobník. Obvodové zdivo rovněž skrývá zazděná okna původní lodi (*Poche 1982, 140*). V současné době můžeme objekt kostela nalézt v rámci obytného domu, který byl podroben částečné fotografické dokumentaci (Obr. 70).

8.17 Zdebořice

Původně patřila vesnice klášteru v Nepomuku a o něco později Zelené Hoře. První zmínka o ní je z roku 1378. Až v 16. stol. byla připojena k Plánici a prodána pánům z Dobrše. Od 17. stol. patřila k týneckému panství (*Poche a kol. 1982, 355; Sedláček 1998, 1013*). Ve vesnici stojí farní kostel sv. Jiljí, který pochází ze 14. stol. Kromě něj a kaple sv. Vojtěcha se zde jiná sakrální památka nevyskytuje (*Wirth a kol. 1957, 887*). Ve Zdebořicích se má nalézat také zázračný pramen vyvěrající poblíž kostela sv. Jiljí. Není však specifikováno kde. V místech dění zázraků u léčebných pramenů se velice často nechávali stavět barokní kaple. Kaple sv. Vojtěcha se zdá být sice gotickou záležitostí, ale není vyloučeno, že k ní nebyla dodatečně vymyšlena pověst o zázračném uzdravení v díle Alberta Chanovského, jak ji popisuje Bohuslav Balbín (*Balbín 1986, 118*).

8.17.1 Kaple sv. Vojtěcha

Kaple sv. Vojtěcha zde dodnes stojí. Její exteriér je opraven, zatímco interiér nikoliv. Stojí severně od kostela a dříve se nacházela poměrně daleko od centra obce. Objekt je možné nalézt i na stabilním katastru a k němu náležející indikační skice. Její délka ani šířka nepřesahuje deset metrů a jedná se o velmi malý objekt. Pravděpodobně se ani dříve o větší kapli nejednalo a současná podoba odpovídá té před zrušením. Zřejmě i z toho důvodu o ní literatura doposud mlčí až na drobné zmínky o její existenci. Na čelní stěně se nachází nápis: „Svatý Vojtěchu, oroduj za nás“. Střecha je nová a svou konstrukcí naprosto neodpovídá drobnosti kaple. Je rámována dřevořezbou římsy do tvarů listů. Ve štítě se také nachází namalovaný kříž. Jak je již popsáno výše, kaple je nově omítnuta a je otázkou, zda nápis s křížem zde byl i původně. Postranní okno je zaklenuto lomeným obloukem a může odkazovat na starší původ kaple. Tuto domněnku vyslovuje i Vaněk a Hostaš ve svém Soupise památek v politickém okrese klatovském (*Vaněk – Hostaš 1899, 193*). Závěr kaple je pravoúhlý a tvořen pouze dvěma zdmi (Obr. 71). Vstup se nachází v čelní stěně a je segmentově sklenutý. Kolem kaple je možné zpozorovat vyvrácené náhrobní kameny (Obr. 71). Na většině z nich letopočet nelze přičíst. Pokud ano, zjistíme, že mladší z nich jsou až z 20. stol. Tento fakt může svědčit o tom, že v průběhu své existence mohl objekt sloužit i jako hřbitovní kaple.

III. část: Rozbor vybraného objektu

9 Vybraný kostel sv. Wolfganga v Chudenicích

K podrobnějšímu popisu kostela ve své práci jsem zvolila bývalý poutní kostel v Chudenicích. Jednalo se o filiální chudenický kostel sv. Wolfganga, který stával na místě starší kaple, ale v období baroka byl přestaven na mohutnější objekt. Ten byl vystavěn v jednotném charakteru všech staveb zámeckého areálu černínského sídla. Stal se významnou dominantou Chudenic a váže se k němu mnoho zdejší pozornosti, a to i v jeho současné podobě, kdy je známý především jako rozhledna Bolfánek a přiléhající kaple.

9.1.1 Úvod

Jedná se o bývalý filiální kostel náležející k faře v Chudenicích. Stojí vysoko nad obcí a v současné době slouží jako rozhledna. Dochovala se z něj pouze věž s kaplí a bývalou poustevnou. Kostel nebyl původně samotnou stavbou, ale v období baroka vypracoval jeden z předních českých architektů F. M. Kaňka projekt, který zahrnoval přestavbu starší kaple na kostel sv. Wolfganga, kapli nad studánkou pramenící pod kopcem, hospodu a novou poustevnu. Kostel byl součástí areálu letního záměčku a zahrad využívaných rodem Černínů (*Koutek 2011, 47*). Pod kostelem se nacházela menší sklepní část s valenou klenbou, která se dochovala a dnes je volně přístupná.

Chudenická fara pobírala papežský desátek v podobě 21 grošů. Jako jedno z mála sídel tehdejší šlechty si Chudenické panství udržel po celá staletí rod Černínů, který měl u královského dvora odjakživa veliký vliv už od dob Přemysla Otakara I. Oblast, kterou Černínové spravovali, se stále rozrůstala, jelikož se jednalo o velice bohatý, mocný, šlechtický rod. Jejich zásluhou byly Chudenice roku 1592 povýšeny na městys (*Nechvíle 1887; Nováková 1992, 17*). Do současné doby se listina císaře Rudolfa II. nezachovala, ale je znám její přepis, který novému městečku přisuzuje nová práva. Nalezneme ho v publikaci Adolfa Roubala v jeho *Obrázkách ze starých Chudenic* (*Nováková 1992, 17; Roubal 1992, 5 – 7*). O povýšení Chudenic se postaral Humprecht, který byl zároveň císařský rada, rytíř zlatého rouna a hejtman královského hradu. Humprecht měl bratra Jana, kterému připadlo Lštění, a Humprechtovi zůstaly Chudenice (*Nováková 1992, 17*). Chudenice se vyhnuly konfiskaci v době pobělohorské, nicméně v rámci třicetileté války byly vypleněny. Války i hospodaření přinášelo spíše dluhy než zisk, a proto hodlal Jan Heřman Černín statky prodat. Tomu bylo zabráněno v roce 1679, když Humprecht Jan Černín panství odkoupil za nově nabyté dědictví po svém zesnulém strýci. Částka činila 31 884 kop grošů (*Nováková 1992, 18*). Podle Tereziánského katastru spadalo pod panství Chudenice 43 vesnic a bylo nesmírně bohaté. Poddaným se příliš dobře nevedlo, jelikož je zde svazovala přísná robotní povinnost. Z ní se sice bylo možné vykoupit za 16 krejcarů za den a to byla částka, kterou si nemohli dovolit (*Nováková 1992, 20 – 21*). V roce 1806 činil počet obyvatel chudenického panství 10 492 a stále rostl i přes to, že v následujících letech odešlo 481 mužů do války proti Napoleonovi. Naprostá většina obyvatel byla katolická a navštěvovala jednu ze zdejších far. Těch bylo v panství šest. Jednalo se o fary v Chudenicích, Švihově, Poleni, Úboči Koloveči a Dolanech (*Nováková 1992, 27*). V Chudenicích se kromě bývalého kostela sv. Wolfganga nachází také

farní kostel sv. Jana Křtitele a kaple sv. Anny. Chudenice byly v minulosti nejen správním, ale také kulturním centrem zdejší oblasti. Do černínského zámečku přijížděli významní hosté. Mezi ně patřili například J. Dobrovský, F. Palacký, F. Čelakovský, F. L. Rieger, A. Jirásek nebo i první český archeolog J. E. Vocel (*Roubal 1992, 12*).

Nyní se však vraťme k chudenickým sakrálním památkám. Mezi nejstarší z nich patří farní děkanský kostel sv. Jana Křtitele, který pochází z roku 1200. K jeho založení dal příkaz Drslav Černín z Chudenic. Interiér kostela zdobí fresky, které jsou ze 14. stol. Malby, které se zachovaly na stopě hlavní lodi, jsou ještě mladší a pocházejí ze 17. stol. Kostel je také bohatě zdoben obrazy, z nichž jsou některé dnes uloženy v místní faře (*Nováková 1992, 29*). Je velice pravděpodobné, že se do dnešních dní zachovaly právě proto, že rod Černínů své panství neprodal. Takovýto cenností si nesmírně vážil a staral se o jejich zachování, jak ostentativně hlásá nápis v presbytáři. Bohužel události po druhé světové válce nepřispěly k zachování vzácných uměleckých děl, a proto jsou mnohé z nich ve špatném stavu, případně jsou fresky přetřeny bílou vápennou barvou. Některé z cenností shořely při požáru fary v roce 1660 (*Roubal 1992, 8 - 11*). Kostel sv. Wolfganga stojí vysoko nad obcí na kopci Žďár. Původně zde stávala stará kaple, o jejíž podobě toho bohužel moc nevíme. Podle legendy ji zde založil už sv. Wolfgang v 10. stol (*Nováková 1992, 31; Ryšavý 1992, 41*). Na pověst se však v žádném případě nelze spolehnout, jelikož je pravděpodobně výplodem barokní doby. Daleko pravděpodobnější je varianta, že se zde na kopci, podobně jako u jiných lokalit v tomto okrese, nacházela refugiální kaple, do které se obyvatelé mohli uchýlit v době, kdy krajem procházelo vojsko. V každém případě na jejím místě vznikl na konci 17. stol. barokní kostel podle návrhu F. M. Kaňky (*Ryšavý 1992, 41; Sádlo a kol. 2005, 169 - 189*). Jednalo se o poutní kostel, čemuž nasvědčovala i jeho dominantní poloha, a svému účelu posloužila i studánka s údajně léčivou vodou (*Nováková 1992, 31*). Nacházel se zde také veliký, plochý kámen, kde se měly nacházet otisky berle sv. Wolfganga, ale ve skutečnosti podle rytiny na něm se zřejmě jednalo o staré keltské obětiště (*Nováková 1992, 31 - 35; Ryšavý 1992, 41 - 42*). I to může být důvodem, proč zde byla vystavěna kaple neznámého stáří, která předcházela kostelu. Nebyl by to ojedinělý případ, kdy na místech pohanských svatyní či obětišť byl vystavěn křesťanský chrám¹⁶ (*Nováková 1992, 31 - 35; Ryšavý 1992, 41 - 42*). K poutnímu kostelu náležela také poustevna, která se nacházela pod kostelem, a dnes je z ní

¹⁶ Viz. Vedlejší Věckovice a Sv. Blažej (*Tomek 1915, 225 - 226*).

hájovna (Koutek 2011, 47). Ta byla dokončena roku 1728. Téhož roku byla dokončena stavba studny, do které byl sveden pramen léčivé studánky, a schody vedoucí od kostela k ní. Nad studánkou se nacházela kaplička, kterou rovněž navrhl F. M. Kaňka. V rozích kaple se nacházeli pilíře, které podpíraly tehdy moderní plackovou klenbu. Nedaleko kapličky se jistě musela nacházet hospoda, která sloužila především pro poutníky. Dnes po ní však není nikde stopy (Nováková 1992, 31 – 35; Ryšavý 1992, 41 – 42). Při konání poutí až do jejich zákazu sem putovaly stovky věřících i ze sousedního Bavorska. Poutě se konaly vždy 21. října. U studánky se také nalézala lázeňská budova. Hostinec byl vystavěn 1791 (Koutek 2011, 47; Ryšavý 1992, 42, 72). Po zákazu poutí a procesí následovalo i rušení poutních kostelů a to se nevyhnulo ani kostelu sv. Wolfganga. V archivu lze dohledat ve fondu České gubernium - Duchovní komise i listinu o vyčíslení ceny vnitřního vybavení kostela z roku 1787. (Burdová 1993, Inv. 18 k. 32 f. 251). Dodnes z něj zbyla z pouze kaple a věž. Původně měla střecha tvar cibulové bání, ale poté co věž začala sloužit jako rozhledna a prošla úpravami za 164 zlatých, byl změněn tvar střechy na pěticípu (Nováková 1992, 30 – 32; Roubal 1992, 8 – 14; Ryšavý 1992, 51). Rekonstrukce se dočkala i kaplička. Pod kopcem až v letech 1849 – 1858 vyrostla nová stavba letního zámečku, na místo dříve využívané starší stavby označované jako Staré Lázně. Poslední sakrální stavba sv. Anny je kaple, ke které se obnovily každoroční poutě. Byla vystavěna roku 1766. Vznikla díky vrchnímu správci V. P. Holečkovi. Výnosy Josefa II., které zakazovaly pohřbívat při farním kostele ve městečku, z ní udělaly kapli hřbitovní. I sakrální památky však podléhaly politickému dění 19. a především 20. stol. Evžen II. Černín byl posledním mužským nástupcem linie původní větve Černínů, kteří Chudenické panství spravovali po více než šest set let. Aby zůstaly Chudenice Černínům, adoptoval Evžen II. syna z Morzínské větve. Po smrti Evžena II. se stal majitelem panství jeho svobodný bratr, který roku 1901 vydal spis o obraně českých zemí a národa. Byla to zřejmě i reakce na počínání příbuzných, kteří se otevřeně stavěli na stranu Němců. Spis však mnoho nezmoohl a byl zabaven. Po jeho smrti připadl majetek adoptovanému Eugenu III., který se přidal za války k Němcům, a ačkoliv se snažil nijak více se v politice neangažovat, po druhé světové válce se roku 1945 stal jedním z těch, kteří museli z Čech odejít. Tím rod Černínů ztratil veškerou moc nad svým Chudenickým sídlem. Další osudy staveb ve 20. století podléhaly politickému režimu. Na opravu sakrálních památek nebyly vynakládány prostředky a zámek Lázeň byl odkoupen Plzeňským pivovarem a byl využíván k rekreaci dělníků (Roubal 1992, 8 – 14).

Faráři se na faře v Chudenicích poměrně často střídali a to zvláště v obdobích válečných. Velice často bývali spojováni i s faráři v Poleni nebo Dolanech. Najdeme mezi nimi i významné osobnosti, např.: Přibík Pulkava z Radenína byl farářem v letech 1378 - 1380, který se stal kronikářem císaře Karla IV., nebo Alois Matušovský, který kromě úřadu v Chudenicích se stal také dolanským farářem a později poslancem. Od roku 1602 do roku 1696 zastávali místní faráři také farní úřad v Dolanech a v letech 1638 – 1674 farní úřad švihovský. V Poleni spravovali střídavě farní úřad od roku 1661 do roku 1681. Pro nás je však důležité jméno Jana Antonína Lázeňského, který byl farářem v letech 1706 – 1724, jelikož právě za něho byl vystavěn kostel sv. Wolfganga (*Roubal 1992, 20*).

Kolem Chudenického panství se vyskytuje mnoho lidových pověstí a legend, ve kterých se velice často objevují názvy: Poleň, Dolany, Pušperk, Švihov a Úboč. Není tedy divu, že historie této části Klatovska je velice provázaná. Vystupují zde tytéž postavy a dějí se zde stejné historické události, počínaje zakládáním vesnic, přes husitské války a jiné spory, konče panovníkovými zásahy (*Roubal 1992*). To se netýká pouze Chudenic, ale širšího okolí. Je to patrné z mnoha situací. Velice často se stává, že narazíme na stejná jména farářů v rámci různých zdejších farností. Ačkoliv se šlechtické rody jmenují jinak, při studiu zjistíme, že jsou si navzájem blízkými příbuznými. To se netýká pouze pokrevních záležitostí, ale i obchodu smluv a majetku. Je nutné vyhnout se přijetí zaběhlého vnímání krajiny a historie celého kraje členěného podle správních celků, které se vyskytuje v literatuře. Nesmíme chudenickou oblast vnímat pouze podle názvů jednotlivých obcí, ale jako kompaktní celek, který po staletí podléhal pozvolnému vývoji a který formovaly rozhodnutí panovníků. Nebyla to Marie Terezie ani Josef II., kdo tuto kontinuitu narušil, ale až události 20. stol. Do té doby platila tatáž pravidla. I lidem se zde žilo s drobnými změnami stále stejně. Dvacáté století přineslo etnické, třídní a majetkové problémy, které natolik narušily původní zaběhnutý řád, že ani dnes nejsme schopni ztráty vzniklé v tomto období napravit. Nejen z hlediska lidského, ale i z hlediska památek. Sice mnohdy dnes již dochází k pozvolné nápravě, ale škody spáchané v minulém století jsou mnohdy nenapravitelné a nenahraditelné. Toto se týká celého našeho území z hlediska morálního i majetkového. V příhraničních oblastech je zkáza navíc ještě umocněna odsunem německého obyvatelstva po druhé světové válce.

9.1.2 Dějiny objektu

Jakým způsobem vypadala kaple zasvěcená témuž světci na kopci nad Chudenicemi, nevíme (Čechura 2012, 90). První zmínky o ní se však dozvídáme už z roku 1564. Zřejmá spojitost s osobou sv. Wolfganga a rodem Černínů, kterým panství patřilo, zde je. Sv. Wolfgang je totiž patronem jejich rodu (SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 392). Podle legendy na skalce pod kostelem měl kdysi odpočívat sv. Wolfgang (Čechura 2012, 90; Roubal 1948, 89). Zřejmě i z toho důvodu nechal František Josef Černín starou kapli přestavět na barokní poutní svatyni. Původně však zamýšlel postavit nový kostel už jeho otec, který v závěti popisuje, co se přihodilo jeho strýci. Měl k němu těsně před jeho smrtí přistoupit anděl, který mu přikazoval, aby podstoupil pouť ke kostelu (Čechura 2012, 90). V roce 1721 dává hrabě F. J. Černín nařízení k tomu, aby byl připraven stavební materiál. Dopis je datován ke dni 27. 8. 1721 v Chocomyšli (SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 392). O rok později je zahájena výstavba. Věž kostela alespoň v nějaké podobě již musela stát, jelikož o ní farář J. Statonius píše už roku 1650 (Čechura 2012, 90). Výstavba trvala až do roku 1725 a kaple byla vysvěcena už 5. 4. 1726. Barokní doba znamenala rozkvět výstavby sakrálních objektů, a ačkoliv by se mohlo zdát, že tento kostel není ničím jiným výjimečným, jednalo by se o omyl. Kostel a další stavby v rámci areálu navrhoval velice známý pražský architekt Ferdinand Maxmilián Kaňka (SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 362). V rámci archivního materiálu je dohledatelný dopis od hraběte F. J. Černína, kde píše, že s výstavbou kostela začal ke své vlastní zvláštní potěše. Ze svého dočasného sídla v Krásném Dvoře nařizuje, aby se ve stavebních činnostech pokračovalo i za jeho nepřítomnosti. V dopise je zmíněn kromě kostela také objekt poustevny a hospody. Dále hlavní oltář, který kostelu věnuje on a postranní oltáře od jeho ženy. Dopis je odeslán 18. 9. 1726 z Krásného Dvora (SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 391 - 392). Z toho plyne, že zde ještě po vysvěcení probíhaly nějaké stavební práce a instalace vybavení interiéru. V roce 1728 probíhají stavební práce na dodatečných stavbách v areálu. Tím je míněna i drobná kaple nad studánkou pod kopcem, jejíž originál návrhu schválil F. J. Černín téhož roku 28. 2. (SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 395, 403). Poutníci toto místo velice často a hojně navštěvovali. Poutě k místu se konaly mezi lety 1720 – 1770. Postupem času se počty poutníků násobily, až sem směřovala celá procesí. Ta sem směřovala proto, že sem nechala hraběnka Marie Isabela Černínová slavnostně s průvodem přenést roku 1737 ostatky sv. Wolfganga. V rámci organizace poutí byly rozdávány kopie dvou rytin. První rytina byla vyhotovena roku 1724 a druhá roku 1770 (Obr. 81). V rámci průvodu se také zpívali písně (SOA J. H., VS Chud. k. 30, f.

362 – 364; SOA J. H., VS Chud. k. 46, f. 27). V roce 1791 byl kostel opravován, jelikož jej roku 1782, bezprostředně po jeho zrušení, odkoupila správa chudenického panství. V těchto letech byly zrušeny i další kostely v rámci Chudenického panství. Jednalo se o kostel sv. Jana Evangelisty ve Švihově, sv. Markétu v Poleni, sv. Blažeje ve Věckovicích a sv. Václava na Pušperku (*Pamětní kniha Chudenic, 126*). V roce 1806 byl kostel kvůli svému špatnému stavu zbourán a zbyla z něj pouze věž a boční část přebudovaná na kapli. V roce 1810 byly tyto pozůstatky renovovány, ale až roku 1828 na popud J. Dobrovského opraveny do stavu, který dovoľoval využívání stavby (*SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 362 – 364*). Mešní licenci získali znovu Černínové ke zbylé kapli roku 1883 (*SOA J. H., VS Chud. k. 31, f. 530 – 531*). Rozhledna v té době již stála. Barokní podobu střechy věže v podobě cibulové bání kostel neměl již delší dobu. Ke vzhledu střechy se váže také jedna událost. V roce 1923 byla shozena jedna z postranních věžiček, jelikož 25. 11. přišel do Chudenic opravdu silný vítr. Bylo zapotřebí opravy, které se střeše také dostalo, ale navíc zde byla vybudována plechová skříňka, do které byl uložen pamětní spis. Jeho přepis dodnes nalezneme v archivních pramenech. Píše se v něm, že Chudenice patří od 11. stol. rodu Černínů a současný hrabě je k poddaným velice štědrý, přilepšuje jim jak v naturáliích tak finančně. Pozemková reforma jej donutila, aby podstoupil k vyvlastnění některé z pozemků jeho panství. Ty jsou vyvlastněny za velice směšné částky, ale pozemkovým úřadem jsou prodávány lidem za částky vysoké. Ti se musí díky tomu zadlužovat a v místním chudém kraji velice často nemají prostředky na to, aby své půjčky mohly splácet. Proto takto těžce nabyté pozemky prodávají překupníkům, kteří z jejich nelehké situace těží. Střechu opravil V. Kubec a pod jeho dohledem tento spis ve své schránce na střechu umístil klempíř J. Lajtl z Chudenic (*SOA J.H., VS Chud. k. 740*). Věž, na rozdíl od přilehlé kaple, byla znovu renovována už v roce 1826, ve kterém získala svou dnešní podobu rozhledny na Bolfánku (*SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 364*). Svou novogotickou podobu získala už předtím roku 1814 (Obr. 78) (*Čechura 2012, 91*). Mezi lety 1894 – 1895 byla kaple znovu opravována a při té příležitosti byl do oltáře zhotoven nový obraz malovaný samotnou hraběnkou Františkou Černínovou (Obr. 87). V archivních pramenech lze také dopátrat dopis E. Běhálka, ředitele Chudenického panství, který jej adresuje knězi J. M. Mehlerovi do Řezna a spravuje ho o tom, že kostel sv. Wolfganga byl opraven. Tento kněz je autorem slavnostního spisu o restaurování kostela, lépe řečeno nyní již pouhé kaple vzniklé z části původního kostela. Tato poslední oprava, která dovedla stavbu kostela do jeho současné podoby, stála 816 zlatých a 37 krejcarů (*SOA J. H., VS Chud. k. 31, f. 530 – 531*). Další drobné

úpravy probíhají i v současnosti, už však nezasahují do charakteru stavby a žádným výrazným způsobem jí nemění. Jedná se spíše o opravy časem sešlých dřevěných prvků. Tím je míněno například točité schodiště nebo dřevěné rámy oken.

9.1.3 Prameny, plány, ikonografie, edice pramenů, literatura

Ikonografických pramenů, které zachycují kostel ještě před jeho úpravou, není mnoho. Jedná se v podstatě pouze o návrh F. M. Kaňky, který je uložen v archivu v Jindřichově Hradci, a malbu na kusu nábytku v zámku v Chudenicích (*SOA J. H., VS Chud., Plány a dodatky*). Na těchto plánech nalezneme půdorys, čelní pohled, podélný řez a boční pohled (Obr. 73, 74, 75). Situace v případě malby není příliš jednoznačná. Kostel se v jistém způsobu podobá plánům F. M. Kaňky, ale samotná věž nestojí v čele kostela, ale je přisazena z boku. Na malbě je velice dobře vidět veliký vstupní otvor v průčelí, který můžeme ztotožnit se zalděným vstupem a velikým zalděným oknem těsně nad ním, které je patrné i na současném průčelí. Kulatá okénka, jejich rozmístění a další architektonické prvky na malbě neodpovídají skutečnosti (Obr. 79, 89). Proto je tento pramen nutné brát s rezervou. I vybavení kostela je zdokumentováno na plánech a návrzích. Černínové si zřejmě nechali vytvořit vícero návrhů pro oltáře, a teprve z nich si vybírali, který nechají zhotovit. Tyto návrhy se zachovaly v rámci archivních materiálů. Kromě oltářů je zde také kazatelna a varhany (Obr. 77). Ty byly zřejmě umístěné v kruchtě kostela, kde se dnes nachází půlkruhové okno nad vítězným obloukem, který dnes tvoří vstup do rozhledny. Daleko více ikonografických pramenů je možné nalézt v podobě grafických listů, které visí na zdech chudenického zámku. Černínové byly zřejmě velice nadšenými sběrateli těchto listů a rozhledna na Bolfánku je na nich často vyobrazena. U některých je autor znám, u některých vyobrazení nikoliv. Mezi umělce můžeme zařadit J. Hůrku nebo M. Kumta (Obr. 80). Rozhledna je také velice častým motivem fotografií a starých pohlednic. Veškeré tyto prameny zachycují stavbu v podstatě ve stejném stavu, jako je dnes. Nemají pro nás tedy větší význam (Obr. 80, 82). Kromě samotné věže rozhledny a kostela je na několika návrzích vyobrazena také kaple, která zde byla postavena po zániku kostela. Plánky současné podoby jsou dva, ani v jednom případě se zřejmě nejedná o původní návrhy, ale pouze o překreslené plány. Pod jedním z nich je podepsán Jičínský a pod druhým J. Valečka. Starší návrhy stavby se zde také dochovaly, ty zřejmě jsou původní. M. A. Giallmetti, který je pod jedním z plánů podepsaný, byl architekt italského původu, jenž vytvářel různé návrhy staveb v celém Klatovsku. Na konci 17. stol. se přistěhoval do Chudenic (*Víček a kol. 2004, 197 – 198*). Podle popisu, který je uveden na plánu, počítá stavba se

skalkou sv. Wolfganga a tudíž je situována do stejných míst, kde stojí současná kaple, která se plánu nepodobá (Obr. 76). Nikdy zde podobná stavba prokazatelně nestála. Ke kapli se vztahuje druhý návrh, který je současné stavbě podobnější, ale ani tak neodpovídá současné situaci (Obr 76). Vše opět nasvědčuje tomu, že si Černínové nechali vyhotovit vícero plánů od různých architektů a až poté se rozhodovali, kterému z návrhů dají přednost.

Objekt kostela je také vyobrazen na prvním vojenském mapování. Zde vidíme kostel na odlesněném vrchu i s poustevnou (Obr. 72). Celý vršek kopce je však zvláštním způsobem potočen a neodpovídá skutečnosti. V případě druhého vojenského mapování je již situace napravena. Můžeme si však povšimnout dalšího rozdílu. Pod kopcem při cestě se v případě prvního mapování nachází těsně u sebe dva obdélné objekty (Obr. 72). Na druhém vojenském mapování již chybí a na třetím se již také neobjevují (Obr. 72). Vzhledem k tomu, že v chudenickém areálu měl být postaven také hostinec. Mohlo by se jednat o tyto objekty, které zde dnes již nestojí. Jde pouze o teorii, kterou by bylo zapotřebí detailněji rozvést, popřípadě jí vyvrátit či potvrdit. Na třetím vojenském mapování se objekt kostela rovněž nachází (Obr 72). Zde už není vyobrazen v půdorysu, ale je označen pouze červeným křížkem (*Laboratoř geoinformatiky 2016 [online]*). Kromě vojenských mapování jsou k dispozici také mapy Müllerova mapa Čech, kde je objekt zmíněn, Stablní katastru a k němu náležející indikační skica. Zde je naznačena i zbořená loď kostela (Obr. 72) (*ČUZK 2016 [online]*).

V literatuře se kostel objevuje poměrně často. Je tomu tak především proto, že se jedná o výrazný objekt, který byl již od svého počátku dominantou místního kraje. Jeho detailní popis je uveřejněn ve dvou publikacích od autorů M. Čechury a T. Koutka (*Čechura 2012; Koutek 2011*). O Chudenicích a vývoji celého panství se můžeme dočíst v práci Příspěvek k dějinám panství Chudenice od S. Novákové (*Nováková 1992*) a také od J. Nechvíleho a jeho článku v časopise Method (*Nechvíle 1887*). Velice detailní pohled na celé Chudenicko, včetně pověstí a historického kontextu, nalezneme v publikaci A. Roubala a jeho Obrázků ze starých Chudenic (*Roubal 1992*). Podobně pojednává o Chudenicích také kniha Chudenice očima Josefa Burdy. Sepsal ji M. Kříž, který zde pracoval převážně s literaturou napsanou místním kronikářem J. Burdou (*Kříž 2012*). O tom, jakým způsobem postupovaly práce na výstavbě budov v chudenickém areálu, nás informuje V. Ryšavý v práci Zámek lázeň u Chudenic (*Ryšavý 1992*). Velmi významnou zmínkou o podobě kostela je rozbor objektu v Soupise památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku

XIX století v politickém okrese Klatovy od F. Vaňka a K. Hostaše. Nejvýznamnějším pramenem vedoucím ke spoustě informací je však fond Velkostatku Chudenice, který je uložen v Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci. Zde se nacházejí originály listin, které se týkají přímo kostela sv. Wolfganga. Pro vypracování stavebně historického průzkumu bylo nezbytné nahlédnout také do záznamu o opravách a stavebních úpravách kostela, které jsou zde popsány. Plány, které jsou zde rozebírány, jsou také součástí fondu. Kromě archivních pramenů týkajících se zrušení kostela jsou zde uloženy i informace o zrušených poutích ke kostelu, v rámci nichž jsou zde přiloženy i otisky mědirytin, které byly rozdávány poutníkům. (*SOA J. H., VS Chud. k. 29 - 30, 46, 740*). Inventář vybavení kostela a listiny o jeho zrušení nalezneme také v Národním archivu v Praze ve fondu České Gubernium - Publicum, inv. č. 2260, sig. 146/471, k. 2844 – 2845. Dalším pramenem, který nás uvádí do kontextu dějin Chudenic, jsou Pamětní knihy města Chudenic z roku 1729, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci. O tom, co se dělo s kostelem, je psáno ve třetím svazku v knize č. 653. V celé řadě dalších publikací nalezneme drobné zmínky o kostelu nebo chudenickém panství (*Sedláček 1998; Poche 1977; Wirth 1957; atd.*). Nicméně primární zdroje informací nalezneme právě v rámci průzkumu archivních materiálů, které jsou mnohdy v literatuře opisovány špatně.

9.1.4 Rozbor objektu

Objekt věže se rozkládá na půdoryse čtverce o stranách s rozměrem 12, 5 m. Z něj však vystupují boční schodiště (Obr. 74, 84). Ta jsou předsunuta před základní čtvercový tvar věže o 3 metry. Vzhledem k tomu, že zdi zde kopírují tvar zakřiveného schodiště, promítá se tento tvar i do vnějšího pláště věže. Tloušťka stěn činí zhruba 2 m. V nejširší části mezi vnitřní stranou schodiště a vnější severní stranou věže je tloušťka stěny 3 m. V současné době se do patra věže vystupuje schodištěm pouze při východní stěně. Konstruktivní řešení vnitřního uspořádání pater věže zachovává barokní řešení (Obr. 75, 78). První patro se nachází ve výšce 8, 5 m. Přízemí je zaklenuto klášterní klenbou. Nachází se zde také dva vstupy do komunikačních prostor schodišť a tím, že na jedné straně stojí dřevěná konstrukce pokladny, je vstupní otvor ukryt za touto konstrukcí. Na zbylém vstupu se dodnes zachovalo zřejmě původní dřevěné ostění dveří. Z pohledu exteriéru jsou pod omítkou viditelné zbytky zazděných dveří v čele věže (Obr. 89). První patro je vysoké 11 m. Nad zazděnými dveřmi v přízemí se v úrovni prvního patra nachází zazděné okno o rozměrech 8 x 4 m (Obr. 89). Jsou zde patrné i cihly kopírující tvar původního segmentového sklenutí. Na opačné straně se

nachází obloukové okno kopírující šířku vítězného oblouku oddělující v úrovni přízemí prostor kruchty od hlavní lodi. Toto okno je široké 9 m a dlouhé 7 m (Obr. 86, 89). V rámci výšky schodiště se nacházejí na každé straně vždy dvě čtvercová okna o rozměrech stran 2 m. Od sebe jsou vzdálená 6, 5 m. Na straně vedoucí směrem k poustevně se však nachází jedno okno, které je v současné době zazděné. Svoji šířkou odpovídá ostatním, ale je segmentově sklenuto a o to je delší. Z vnitřní strany jsou otvory pro usazení oken v horní části se segmentovými záklenky. Strop je opatřen plackovou klenbou. Budeme-li pokračovat schodištěm vzhůru, dostaneme se do prostoru mezi stropem prvního patra a podlahou druhého patra. Sem ústí zakřivené schodiště a odtud pokračuje další točité schodiště umístěné v rohu hlavní místnosti věže (Obr. 88). Tento prostor není omítnut a jsou zde díky tomu vidět čtyři původní kapsy, které nesly trámův ještě před současnou úpravou (Obr. 88). Kapsy mají čtvercové rozměry s rozměry délek 40 cm. Výška tohoto prostoru činí 3 m. Místnost je osvětlena pouze jediným malým okénkem, které se zde původně zřejmě nenacházelo. Strop je zde trámový. O patro výše se nachází poslední zděné patro, které je rovněž opatřeno dřevěným trámovým stropem, ten nese novogotickou dřevěnou nástavbu rozhledny. Zde se původně nacházela čtyři barokní okna s plným obloukem. V současnosti jsou tu umístěna zcela nová okna napodobující novogotická s lomeným obloukem (Obr. 88). Dřevěný rám jednoho z oken je zde umístěn. Okna jsou opatřena parapetem a uvnitř půlkruhovými záklenky. Vnitřní rám okna je široký 2,5 m a vysoký 6 m. Záklenky zřejmě kopírují původní tvar barokních oken. Stavba je zde nově omítnuta, a proto úpravy nejsou znatelné. Z pohledu v exteriéru je situace odlišná. Zde je omítka v horším stavu a je pod ní možné rozeznat původní obrys barokních oken i s nadokenními římsami. Odtud se vystupuje schodištěm na dřevěnou nástavbu věže. Věž je zastřešena osmibokým jehlanem se čtyřmi postranními věžičkami v rozích konstrukce. Dřevěná nástavba přečnívá před původní barokní římsou o 20 cm po celém obvodu. Vysoká je cca 2,4 m. Z ochozu vede vzhůru schodiště schodnicového typu, které ústí do krovu věže. V místě, kde se střecha věže zužuje, je možné spatřit poslední schodiště směřující do špičky střechy. Ta je pokryta měděným plechem.

Z boku ke stavbě kostela přiléhá kaple. Ta částečně využívá původních zdí kostela. Z větší části je však nově přistavěná. Skládá se ze dvou místností (Obr. 87). V první je umístěn oltář s obrazem sv. Wolfganga. Vstup do kaple z východní strany je 2 m vysoký a 1 m široký.

Před ním se nachází čtvercový prostor 3 x 3 m, v jehož rozích se nacházejí čtyři jednoduché sloupy na podstavcích 80 x 80 cm a výškou 20 cm (Obr. 87). Mezi nimi je vzdálenost 145 cm. Ty nesou klášterní klenbu a mezi sloupy se nachází půlkruhové zaklenutí s naznačeným hlavním klenákem. Konstrukce je zpevněna ocelovými tyčemi v patkách kleneb. Interiér kaple je kopulovitě zaklenutý. Mezi klenbou a zdmi s půlkruhovým zakončením se nachází římsa. V exteriéru má kaple polygonální závěr bez oken, pouze se dvěma výklenky umístěnými nad sebou v obou úrovních stavby v prostřední části závěru (Obr. 86). Proti vstupu je přímo umístěn oltář. V rozích místnosti u vchodu se nacházejí pilastry s volutovými hlavicemi (Obr. 87). Vchod je v interiéru opatřen půlkruhovým záklenkem. Při vstupu se po levé ruce nachází zakřivené úzké schodiště sestupující o patro níže. To ústí jednak do suterénu, a také druhým výstupem do exteriéru na terasu zbudovanou pod věží bývalého kostela (Obr. 87). V úrovni suterénu je zde prostor v podstatě celý vyplněn skálou s puklinou, podle legendy vedoucí do pekla. Tato skalka je rovněž ta, na níž měl podle pověsti nocovat sv. Wolfgang. Část této skály zasahuje i do přízemí. V suterénu je umístěné jediné kulaté okno s mříží. Zeď v interiéru není omítnuta a je zde vidět, že kaple byla stavěna z lomového kamene, zřejmě získaného bouráním zbytku kostela (Obr. 87). Kaple je vystavěna na terénní hraně a tudíž směrem k poustevně měří na výšku téměř dvojnásobek své výšky dosahující u kostela. Římsa je umístěna v úrovni necelých 4 m a i se střechou se výška kaple pohybuje kolem 7 m (měřeno z východní strany). Na západní straně je kaple vysoká cca 11 m. V severní zdi v úrovni přízemí nalezneme okno s plným obloukem. Fasáda severní zdi je v exteriéru dále členěna přístavkem s lizénami, který předstupuje před pomyslný obdélník hlavního prostoru kaple. Ten je široký 4,5 m a zde pak navazuje na závěr kaple. Lizény se nacházejí po celém obvodu kaple v rozích všech zdí. Nahoře a dole jsou spojeny pásy a tím jsou plochy stěn orámovány. Lizény s pásy jsou natřeny žlutou barvou, zatímco plochy jsou světle žluté. I v jižní zdi se nachází stejné okno, jako ve zdi severní s rozměry 2 x 2 m s půlkruhovým sklenutím opatřeným mřížovím. Dveře vedoucí na terasu pod kostelem jsou stejných rozměrů jako dveře vstupní vedoucí od kostela. Také se zde v rámci vstupního otvoru nachází kamenné ostění. Zdi jsou všude stejně silné cca 1,5 m. V čelní stěně se nad korunní římsou nachází také barokní fronton. Střecha je pokryta pálenou taškou. Kaple je na rozdíl od objektu původního kostela správně orientována.

Na vrchol kopce vedou v současnosti dvě cesty. Jedna začíná v Chudenicích v ulici Dobrovského a stáčí se kolem kaple sv. Anny k poustevně pod bývalým kostelem, druhá komunikace vede zahradou od zámečku Lázeň a strmě stoupá přímo k současné věži. Tuto cestu také zachytil ve svém dětském deníku hrabě Eugen Černín. Pokud se podíváme z výšky, zjistíme, že linie prudce stoupající cesty ve vrcholu kopce navazuje na pomyslnou přímku táhnoucí se do dálky, vyhýbajíc se zámečku, a navazuje na cestu křížící se na svém konci se silnicí vedoucí z Chudenic k Lučici. Z věže kostela je vidět na všechny čtyři světové strany. Dohlédneme odsud i na zříceninu kaple sv. Václava na Pušperku nebo do Poleně, kde se nachází zrušený kostel sv. Markéty atd. Vzdušnou čarou je věž kostela vzdálena od Chudenic cca 1 km. Pokud se na mapě podíváme na celý areál u zámečku Lázeň, zjistíme, že kostel stál v pomyslném středu trojúhelníku tvořeného třemi body. Prvním z nich je samotný zámek, druhý je kostel sv. Anny a třetí je Americká zahrada. V okolí se nacházejí také Kvapilova jezírka, Kličková vyhlídka, Dobrovského pomník a Palackého skála. To vše svědčí o tom, že schéma areálu nebylo vytvářeno nahodile, ale bylo pečlivě plánováno v konceptu s mnoha aspekty krajiny.

9.1.5 Stavební historie

Původní podoba půdorysu kostela naznačuje, že se jednalo o jednolodní kostel s hlavní lodí s křížením prostoru, čímž vznikla dvě ramena (Obr74). Vaněk a Hostaš jej ve své práci z roku 1898 však zachycují jinak (Obr. 85). Jejich interpretace je však velice sporná. V čele je umístěna věž kostela se dvěma bočními schodišti. V průčelí věže se v úrovni přízemí nalézal vchod a nad ním veliké okno segmentově sklenuté. Ostění bylo provedeno pouze v rámci omítky. Nad oknem se nacházela typická barokní, vlnovitě zprohýbaná nadokenní římsa. Kordonovou římsou bylo rovněž odděleno první od druhého patra věže. Ta se táhla i po celém obvodu stavby. Zde oddělovala přízemí od střechy. V úrovni druhého patra věže se také nacházela čtyři okna půlkruhově zaklenuta se stejnou maltovou šambránou s uchy, jako tomu bylo u většího okna v prvním patře věže a s nadokenními římsami. Od střechy věže s cibulovou bání byly stěny odděleny korunní římsou (Obr. 73, 89). V lucerně cibulové střechy se nacházelo šest otvorů podle typického barokního vzoru. Na vrcholu byl umístěn také kovový kříž. Obě boční schodiště byla doprovázena dvěma čtvercovými okny umístěnými nad sebou s jednoznačnou osvětlovací funkcí (Obr. 73, 83, 89). Schodiště byla zakřivená s mezistupni a bylo možné do nich vejít z interiéru i exteriéru. Obě schodiště narušovala jinak jednoduchý čtverec věže tím, že před něj předstupovala. Zakřivení se

promítalo i v obvodových stěnách v exteriéru. Fasáda věže byla vyzdobena lizénami, které se nacházely vždy v rozích rovných zdí. V horních partiích i ve spodních byly tyto lizény spojeny pásem a tím dotvářely orámování stěn. Na půdorysný čtverec věže, jejíž prostor byl v interiéru propojen s hlavní lodí, navazoval kříž. Hlavní loď byla totiž překřížena dvěma rameny a tím zde vznikl půdorys kříže. V interiéru tak byl vytvořen čtverec, který byl zaklenutý českou plackou, kterou nesly postranní pilíře v půli zdobené římsou a spojené mezi sebou půlkruhovým pásem. Jednalo se tedy o čtyři vítězné oblouky, na které přiléhaly od středu rozbíhající se prostory (dvě ramena a dvě části hlavní lodi) stejně zaklenuty s tím rozdílem, že v takto malých prostorách klenby nepůsobily tak dominantním dojmem a pouze umocňovaly prostornost prostřední „kopule“ (Obr. 75). V rámci dvou z nich, které navazovaly na prostor věže a z druhé strany na prostor presbytáře, se také nacházely výseče segmentově sklenutých oken prolomených v severní a jižní stěně. Dohromady byla tedy tato okna čtyři a nacházela se pouze v kratších stěnách prostor hlavní lodě, nikoliv v postranních prostorách ramen. Tyto prostory hlavní lodě byly rovněž odděleny vítěznými oblouky od presbytáře a interiéru věže. V jednom z nich se nacházela zpodělnice a v druhém kazatelna a oltáře (Obr 75). V rámci širších stran bočních ramen byla na severu i jihu prolomena větší okna, která se svými rozměry rovnala oknu věže. Pod ním se z obou stran nacházely dveře. V kratších stranách těchto bočních prostor se vždy na jedné straně nacházela nika a v druhé místo pro oltář. Na východě přiléhal k hlavní lodi presbytář, také oddělený vítězným obloukem. Po obou jeho delších stranách k němu byly připojeny dvě místnosti, které oltáři vybavené nebyly, a pravděpodobně minimálně jedna z nich mohla sloužit jako sakristie. V interiéru i exteriéru se nacházely dvoje dveře, čímž činily tyto místnosti průchozími. Samotný presbytář byl v interiéru půlkruhový a také tak sklenutý, zatímco v exteriéru trojboce uzavřený (Obr 74). V prostřední části se nacházel pouze výklenek pro hlavní oltář, zatímco v obou dalších částech byla prolomena okna. Kostel měl jednoduchý vaznicový krov narušený pouze konstrukcí sanktusové věžičky. Konstrukce samotné věže pak byla vyztužena ondřejskými kříži. Jakou krytinou byla střecha pokryta, si nedovoluji odhadnout. Co se týče fasády zbytku kostela v exteriéru, byla provedena ve stejném charakteru, jako fasáda věže. Pravděpodobně byly lizény i barevně odděleny od plochy stěn. Poté, co byl kostel roku 1806 zbourán, se renovace dočkal až roku 1810. Do jaké míry byl opraven v tomto roce, není jasné, jelikož až roku 1814 byla věž kostela přeměněna do dnešní novogotické podoby. V té době však ještě kaple nestála. V roce 1826 byla věž opět opravována, a až teprve poté, co

byla renovace rozhledny dokončena, byla na popud J. Dobrovského přistavěna kaple roku 1828. Od tohoto roku se charakter obou provázaných staveb v podstatě neměnil (*SOA J. H., VS Chud. k. 30, f. 362 – 364*). Popis tohoto stavu obou objektů je podrobněji přiblížen v kapitole Rozbor objektu. Od té doby prošel kostel pouze menšími opravami a více se neměnil.

9.1.6 Hodnocení objektu

V rámci této kapitoly bychom se měli věnovat právě podstatě a významu této památky. Situace je o to složitější, jelikož již v minulosti došlo k naprosto nešetrnému zacházení s objektem kostela. Z původního celku se zachovala jen malá část. To však neznamená, že v současné době nemá objekt větší uměleckou a historickou hodnotu. Důležité je zde zdůraznit, že i nyní se na objektu nacházejí hodnotné detaily, které budou popisovány v rámci další kapitoly, a jakékoliv další zásahy nebo opravy by mohly znamenat další ztrátu cenných prvků z původní podoby stavby. Vzhledem k tomu, jakým způsobem je památka začleněna do okolní krajiny, nelze předpokládat, že by jí z hlediska dalších lidských rozhodnutí hrozil bezprostřední zánik. Objekt je v současnosti využíván jako rozhledna a rizika jsou spojená jedině s komerčním využíváním stavby. Podoba obou objektů se však od roku 1828 nezměnila, a proto nepředpokládáme ani v budoucnu další zásahy. Výhodou se stal fakt, že podobně jako v minulosti na vrchol kopce proudilo mnoho poutníků, i dnes dominanta celého kraje přitahuje pozornost turistů. Proto je kladen důraz na zachování stavby.

Na první pohled působí celý komplex velice nesourodě. Zatímco kaple a poustevna pod ní se nacházejí ve výborném stavu a opticky spolu korespondují, novogotická úprava původně barokní věže působí zcela odlišným dojmem. Příčina tohoto rozpolcení je následující. Oprava věže kostela je nejstarším zásahem do původního stavu. Tehdy byla barokní věž přestavěna do novogotické podoby, která byla v té době velice moderní. Domnívám se, že pokud by byla zachována barokní podoba věže, daleko více by korespondovala s neoklasicistním rázem kaple i dalších budov v rámci celého chudenického areálu (Obr. 84). Ačkoliv se na první pohled může zdát, že se původní věž kostela ve své podobě nedochovala, není tomu tak. Pod chatrnou omítkou zcela jednoznačně vystupují barokní rysy a jizvy stavby vzniklé odstraněním lodi a presbytáře kostela. Při detailnějším vizuálním průzkumu nalezneme v čele stavby pozůstatky po zazděném okně a vstupních

dveří a jejich římsách. Jsou zde viditelné také pozůstatky po římse, která se táhla po celém obvodu kostela přesně tak, jak ji ukazuje Kaňkův návrh. V případě, že by byla omítka věže kostela opravována, tyto zajímavé detaily bychom již nebyli schopni pozorovat.

9.1.7 Hodnotné detaily

Mezi hodnotné dochované detaily kostela bych zařadila v první řadě ty, které zůstaly zachovány z původní podoby kostela. Velice zajímavým objektem, kterému zde zatím nebyla věnována větší pozornost, je krypta nacházející se nedaleko současné kaple (Obr. 90). Původně byla umístěna pod sakristií kostela, ke které přiléhal presbytář. Je zaklenuta valenou klenbou. Je obdélného charakteru a v rámci jejích kratších stěn je prolomen vstup a větrací okénko. Při bourání kostela se nezřítla a zůstala dodnes zachována. Její obvodové zdivo nám prozrazuje i charakter členění fasády dnes již neexistujícího kostela. Díky tomu bylo možné tvar půdorysu na Kaňkově plánu porovnat se skutečností a mohli jsme tak dojít k názoru, že původní kostel byl skutečně postaven podle těchto plánů. Dalším hodnotným prvkem stavby jsou již zmíněné zachované prvky objevující se pod současnou omítkou věže. Jedná se o barokní římsy, zazděný vstupní portál a okno v průčelí stavby. Interiér koresponduje i v současné době s barokní podobou kostela. Za zvláštnost můžeme považovat dochované trémové kapsy, které nesly původní podlaží v rámci členění věže. Jejich vzhled a funkce jsou blíže popsány v kapitole Rozbor objektu. Komunikační systém schodiště sice není původní, ale zachovává charakter a členění minulého komunikačního schématu (Obr. 88). Jistou hodnotu mají samozřejmě i novogotické dřevěné rámy oken, které sice v současnosti byly nahrazeny novými, ale starší jsou vystaveny v rámci expozice rozhledny. Samotnou dřevěnou nástavbu s krovem a novogotickou střechu zde musíme také uvést, i když sem byla poměrně násilně vložena (Obr. 86).

Už když přicházíme ke stavbě rozhledny, všimneme si jizev po obou stranách věže v místech, kde k ní přiléhaly obvodové zdi lodi. Vstup do objektu je klenut původně vítězným obloukem. Nad ním se zachovalo také půlkruhové okno, které je v současnosti zasklené. Dříve zasklené nebývalo a právě v prostoru za ním byly zřejmě umístěny varhany.

Z části barokního kostela, která se nedochovala, zde nebudu zmiňovat žádné další hodnotné architektonické části, jelikož jsou již lépe popsány v předchozí kapitole rozboru objektu. Měli bychom se však vrátit k jeho vnitřnímu vybavení, které zde bylo zmíněno jen krátce. Vybavení kostela v podobě hlavního a bočních oltářů bylo pořízeno mezi lety 1729 –

1731. Hlavní oltář věnoval kostelu hrabě J. F. Černín a boční oltáře jeho žena (*Ryšavý 1992, 41 – 42*). V interiéru kostela stála také velice detailně propracovaná barokní kazatelna, již zmíněné varhany umístěné v kruchtě a zpovědnice, jejíž umístění je dobře patrné na Kaňkově plánku (Obr 75). Kazatelna spolu s oltářem sv. Jana Nepomuckého je dílem sochaře Martina Jelínka z Klatov (Obr. 77). Veškeré vybavení kostela není zcela ztraceno. Socha sv. Wolfganga spolu s relikviářem se dnes nalézají v kostele Jana Křtitele v Chudenicích a socha sv. Václava v Bažantnici v menší kapli (*Čechura 2012, 91*).

Kaple nacházející se pod rozhlednou, ke které z jedné strany přiléhá, je velice zajímavým objektem sama o sobě. Zvláštní je její umístění na hraně terénní nerovnosti, které v jejím interiéru kopíruje schodiště vedoucí do suterénu. Komunikace ústí do místnosti, kde se nachází puklina ve skále, která v podstatě vyplňuje celou místnost. Z toho důvodu se zde nachází pouze jediné kulaté okno. Druhý výstup ústí na terasu pod kostelem a tím zajišťuje průchodnost celé kaple. Zajímavý je také samotný zastřešený vstup do kaple, který je podepírán čtyřmi jednoduchými sloupy. Místnost nacházející se za ním je osvětlována dvěma půlkruhovými okny. Dominantou místnosti je oltář s obrazem sv. Wolfganga. Uměleckou hodnotu vyzařují také pilastry zdobené volutami umístěné v rozích přízemí.

9.1.8 Závady a náměty

Jak je v této práci již několikrát řečeno, největším nedostatkem je nešetrný zásah do budovy kostela, ale asi největším problémem je samotná novogotická přestavba věže. Nejen, že tato přestavba poničila dochovanou věž kostela, ale také opticky nekoresponduje s charakterem zbytku areálu. Ztráty, které v minulosti památka utrpěla, byly dány nešetrným lidským chováním. V současné době se sice projevuje snaha opravit a zachovat stavbu v původním stavu, ale v minulosti tomu vždy tak nebylo. O tom se můžeme přesvědčit, když nalezneme pozůstatky naprosto nesmyslně vysekaných otvorů ve zdivu, které jsou spojeny s instalací trubek topného systému. Pokud nebudeme brát v úvahu rozboření kostela, nemůžeme říci, že od posledních úprav došlo k narušení vztahových hodnot a dispozice lokality. Dříve však stavba podléhala jistému ryze baroknímu symbolickému vzorci, který je patrný při pohledu z výšky. Tím je míněna jednoznačná souvislost s přímou linií cesty vedoucí od kostela, která opticky znovu navazuje pod kopcem a na jejím konci, se nachází menší kaplička u silnice vedoucí z Chudenic směrem na východ (Obr. 91). Je velice pravděpodobné, že podobných návazností a symbolů bylo dříve v krajině více. Díky tomu, že se na ně po zrušení kostela

zapomnělo, dnes již nejsou udržované a nemusí být zřetelné. Kostel však i nadále zůstává středem areálu a v budoucnu může být nalezeno více těchto symbolických smyslů.

Jak zde již bylo zmíněno, domníváme se, že v současnosti nedochází k dalšímu narušování památky. Jakékoliv další úpravy nebo zásahy do současného stavu by vedly spíše ke ztrátě dat a informací, než aby úroveň poznání tohoto objektu navýšily. Jedinou možnou úpravou, kterou by bylo možné provést, je zdůraznění symbolického významu, který objekt v krajině zastával.

10 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo dohledat veškeré zrušené sakrální objekty za reforem císaře Josefa II. v okrese Klatovy, zmapovat je a podrobněji popsat, jelikož zatím neexistuje žádný podobný soupis. Aby bylo možné proniknout hlouběji do tématu, bylo zapotřebí důkladně prostudovat historický kontext rušení těchto objektů. První část práce je proto věnována zpracování této problematiky. V druhé části práce se nachází již zmíněný kompletní seznam zrušených kostelů a kaplí v klatovském okrese. Na základě informací z archivních pramenů fondu Českého gubernia publica a duchovní komise uloženém v Národním archivu v Praze, německých topografií a Tereziánského katastru se skutečně podařilo vytvořit konečný seznam těchto památek. Naprostou většinu z nich se podařilo najít. Výsledek pátrání se promítá ve dvou přiložených mapách, které odhalují rozčlenění původní farní sítě z 18. stol. a umístění zrušených objektů. Na základě toho jsme mohli dojít k závěru, že situaci rušení neovlivňuje žádný prostorový faktor, ale pouze stav památek, jejich nadbytečnost, duplicita nebo poutní charakter. Kostely a kaple jsou v práci stručně popsány. Byla u nich provedena základní terénní dokumentace, která odhaluje jejich současný stav. Aby bylo dosaženo nejlepšího možného poznání, bylo využito kartografických, ikonografických i archivních pramenů. Objektů bylo nalezeno velice mnoho, a pokud to míra poznání dovozovala, byla u nich alespoň půdorysně nastíněna jejich podoba. U některých staveb byly vytvořeny modely, které ještě o něco lépe nastiňují původní charakter objektů. Náplní poslední části práce je provedení nedestruktivního stavebně-historického průzkumu u vybraného objektu. Je zde popisován kostel sv. Wolfganga v Chudenicích, který je dnes přestavěn do podoby rozhledny na Bolfánku. Kostel se podařilo začlenit do historického kontextu místa a nastínit jeho důležitou roli v rámci celého chudenického areálu a okolí. Bylo zjištěno, že ještě před tím,

než byl objekt vystavěn podle dochovaných plánů F. M. Kaňky, stála na jeho místě starší kaple. Bohužel se nepodařilo objasnit její stáří a podobu, jelikož ve všech pramenech její existenci zastiňuje význam barokního kostela. Přestavbu objektu inicioval hrabě F. J. Černín, který měl k výstavbě osobní důvody. Ty se podařilo odhalit. Plány kostela a návrhů na jeho vybavení jsou uloženy v Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci. Mimo jiné cenné informace se zde také nacházejí popisy stavebních úprav a oprav všech sakrálních památek na Chudenicku. Poté, co byl kostel odsvěcen v 80. letech 18. stol., musel být po nějakém čase v roce 1806 z důvodu špatného stavu částečně zbourán. Zbyla z něj pouze věž. Ta byla roku 1810 opravena a o čtyři roky později dostala svou novogotickou podobu rozhledny, ale až roku 1828 byla k objektu přistavěna současná kaple sv. Wolfganga na popud J. Dobrovského. Návrhů na zbudování kaple je hned několik a jsou také uloženy ve Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci, ve fondu Velkostatek Chudenice, spolu s návrhy kostela a zbytku budov areálu. Od té doby se podoba kaple a rozhledny v podstatě nezměnila. Kromě plánů bylo přihlédnuto také k ikonografickým a kartografickým pramenům. Byla pořízena kresebná a fotografická dokumentace, která dokumentuje současný stav objektů. Ačkoliv se zdá, že barokní podoba kostela je nenávratně ztracena, není tomu tak. Na fasádě rozhledny je možné pod současnou omítkou spatřit původní římsy a zazděné otvory. Domníváme se, že není zapotřebí provádět žádné větší úpravy a opravy, jelikož památka se nenachází v ohrožení. Je tomu právě naopak, pokud by bylo více zasahováno do současného stavu objektu, došlo by spíše ke ztrátě cenných architektonických prvků, než pokud zůstane objekt v takovém stavu, v jakém je nyní.

11 Zusammenfassung

Das Ziel dieser Diplomarbeit war die gesamten sakralen Objekte im Bezirk Klatovy festzustellen, die durch die Reformen des Kaisers Josef II. geschlossen wurden. Ein ausführliches Verzeichniss dieser Objekte gibt es bisher noch nicht. Der erste Teil der Diplomarbeit behandelt über den historischen Kontext der geschlossenen Objekte. In dem zweiten Teil der Arbeit befindet sich das komplette Verzeichniss der geschlossenen Kirchen und Kapellen in dem Klatover Bezirk. Auf Grund der Informationen aus den Archivquellen des Fondes České gubernium publicum, der geistiger Kommission, die im Nationalarchiv in Prag deponiert ist, der deutschen Topographien und Teresianischen

Kataster ist es gelungen das gesamte Verzeichniss dieser Sehenswürdigkeiten zusammenzustellen.

Das Ergebnis der Forschung wurde in die zwei dazugelegten Karten eingetragen, die die Aufgliederung des ursprünglichen Gemeindefelds aus dem 18. Jahrhundert, und die Lokationen der geschlossenen Objekte zeigen.

Die Kirchen und Kapellen sind in der Arbeit kurz beschrieben. Es wurde die grundlegende Geländedokumentation ausgeführt, die ihren gegenwärtigen Zustand zeigen. Zur Erweiterung der Kenntnisse wurden auch kartographische, ikonographische und Archiv - Quellen benutzt.

Zu manchen Gebäuden wurden Grundrisse festgestellt und Modelle hergestellt, die noch besser den ursprünglichen Charakter der Gebäude zeigen. Im letzten Teil der Arbeit wurde die historische Bauforschung der Hl. Wolfgangskirche in Chudenice beschrieben. Die Kirche wurde als ein Aussichtsturm umgebaut und ist heute als der „Aussichtsturm Bolfánek“ bekannt. Es ist gelungen, die Kirche in den historischen Kontext des Platzes einzubeziehen und die wichtige Bedeutung der Kirche für die Umgebung von Chudenice zu beschreiben. Es wurde festgestellt, dass bevor die Kirche nach dem Entwurf von F. M. Kaňka aufgebaut wurde, sich an dieser Stelle eine ältere Kapelle befand. Leider konnte das Alter und das Aussehen der Kapelle nicht festgestellt werden, denn in den Quellen handelt es sich ausschließlich um die wichtigere Barockkirche. Den Umbau des Objektes hat der Graf F. J. Černín initiiert. Der Anlass zu dem Umbau waren persönliche Gründe, die jetzt aufgedeckt wurden. Die Pläne für die Kirche und Vorschläge für ihre Ausstattung sind im Staatlichen Gebietsarchiv in Jindřichův Hradec deponiert. Unter anderen wertvollen Informationen wurden hier auch die Beschreibungen der Bauveränderungen aller sakralen Denkmäler in der Umgebung von Chudenice gefunden.

Die Kirche wurde in den 80er Jahren des 18. Jahrhunderts entweiht und im Jahre 1806 musste sie wegen dem schlechten Zustand bis auf den Turm abgerissen werden. Der Turm wurde 1810 saniert und vier Jahre später wurde er als ein neogothischer Aussichtsturm umgebaut. Erst in 1828 wurde durch die Anregung von J. Dobrovský zu dem Turm die heutige Kapelle des Hl. Wolfganges dazugebaut.

Es gibt mehrere Entwürfe für den Bau der Kapelle, die auch in dem Staatlichen Gebietsarchiv in Jindřichův Hradec deponiert sind. Seit der Zeit wurde das Aussehen der Kapelle und des Aussichtsturmes kaum verändert. Der gegenwärtige Zustand der Objekte wurde in der Diplomarbeit fotografisch und graphisch dokumentiert. Obwohl es so scheint, das das barocke Aussehen des Gebäudes völlig verschwunden ist, kann man trotzdem immer noch unter der Fassade des Aussichtsturmes ursprüngliche Gesimse und zugemauerte Öffnungen betrachten.

Ich denke, es ist nicht nötig größere Sanierungen an dem Denkmal durchzuführen, denn es befindet sich im guten Zustand. Wenn man in das Objekt eingreifen würde, könnten wertvolle Bauelemente verloren gehen.

12 Zdroje

12.1 Literatura:

- Anderle, J. a kol. 1989: Týnecký cyklus vedut. In: *Castellologica Bohemica* I, 335 – 345.
- Balbín, B. 1986: *Krásy a bohatství české země*. Praha.
- Bastl, O. 1995: Rušení klášterů v Čechách a na Moravě za Josefa II. In.: Z. Boháč – E. Semotanová (eds.), *Historická geografie*. Praha, 155 – 177.
- Beránek, K. – Beránková, V. 1994: Rušení klášterů v Čechách za Josefa II. In.: Z. Hledíková – J. Polc (eds.) *Pražské arcibiskupství 1344 – 1994*. Praha, 209 – 218.
- Bezděková, B. – Foster, L. 2005: Archivní průzkum bývalého špitálního kostela sv. Jana Evangelisty ve Švihově, *Průzkumy památek XII*, 100 – 104.
- Boháč, Z. 1995: Mapy k územnímu vývoji české a moravské církevní provincie. In.: Z. Boháč – E. Semotanová (eds.), *Historická geografie*. Praha, 183 - 194.
- Brokeš, V. 2000: Týnec, zapomenuté poutní místo. In.: M. Kříž (ed.) *Toulky regionální minulostí 2, Po starých klatovských cestách*, 42 – 55.
- Bukovský, J. 2000: *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. Praha.
- Burdová, P. (ed.) 1963: *Duchovní komise (české gubernium), 1782 -1785*. Inventář, Státní ústřední archiv v Praze, ev. č. 15.
- Burdová, P. – Culková, D. a kol. 1970: *Tereziánský katastr 3, Dominikál*. Archivní správa ministerstvo vnitra ČSR, Praha.
- Čechura, M. 2012: *Zaniklé kostely Čech*. Praha.
- Černý, J. 2006: *Poutní místa jižních Čech*. České Budějovice.
- Čiháková, L. 2000: Bývalý špitální kostel sv. Jana Evangelisty ve Švihově, *Průzkumy památek VII*, 203 – 208.
- Durdík, T. 2005: *Zříceniny hradů tvrzí a zámků, Západní Čechy*. Praha.
- Fröhlich, J. 1998: *Kostel Všech svatých u Rabí, České památky 9*, 18 – 19.
- Fröhlich, J. 2001: *Poustevníci a poustevny na Jihu Čech. Přehled a lokalizace pousteven v 11. – 19. století*. In: N. Jelínková (ed.), *Jihočeský sborník historický LXX*. České Budějovice, 124 – 144.
- Gabriel, J. A. 1868: *Královské město Sušice a jeho okolí*. Praha, 184.
- Haas, A. 1954: *Berní rula, Kraj Prácheňský I. – II*. Praha.

- Hesounová, L. 2009: Maltézská fara v Horažďovicích (1251 – 1850), Diplomová práce uložena v archivu Ústavu archivnictví FF Jihočeské univerzity. České Budějovice.
- Horpeniak, V. 2016: Historický průzkum kaplí – Kašperské Hory a okolí, (email ze dne 23. 3. 2016).
- Hroch, M. a kol. 2005: Encyklopedie dějin novověku 1492 – 1815. Praha.
- Junková, E. 2014: Zaniklý kostel Všech svatých u Rabí (okr. Klatovy), bakalářská práce uložena v archivu KAR FF ZČU. Plzeň.
- Kadlec, J. 1987: Přehled českých církevních dějin 2. Řím.
- Kadlec, J. 1987: Přehled českých církevních dějin 2. Řím, 149 – 170.
- Kastl, P. 2015: Hrad Pušperk na Chudenicku. In.: Zapomenuté hrady tvrže a místa 47, Plzeň.
- Kašička, F. 1998: Sakrální stavby v denním životě našeho středověkého venkova. In: V. Nekuda (ed.), *Archaeologia historica* 24/99. Brno, 327 – 322.
- Košnář, J. 1903: Poutnická místa a památné svatyně v Čechách. Praha.
- Koutek, T. 2011: Zapomenuté České kostely. Po stopách umírající krásy. Praha.
- Krček, J. 2013: Rušení klášterů na Plzeňsku. Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem. Plzeň.
- Kunášek, Š. 2012: Kostel sv. Bartoloměje u Běšin, bakalářská práce uložena v archivu KAR FF ZČU. Plzeň.
- Krčmář, L. – Soukup, J. – Procházka, Z. 2004: Zničené kostely. Domažlice.
- Kříž, M. 2002: Toulky minulostí Lomce a Novákovic, historie Klatovska I. Klatovy.
- Kříž, M. 2000: Týnec, zapomenuté poutní místo. In.: M. Kříž (ed.) *Toulky regionální minulostí 2, Po starých klatovských cestách*, 22 - 34.
- Kříž, M. 2012: Chudenice očima Josefa Burdy. Plzeň.
- Lhoták, J. 2011: Poutě a procesí v dějinách Sušice. In.: J. Douša – A. Skála (eds.) *Minulostí západočeského kraje* 46, 132 – 152.
- Lhoták, J. a kol. 2012: Památky města Sušice. Sušice.
- Lhoták, J. – Gersdorfová, Z. 2014: Kostel sv. Mikuláše v Kašperských Horách a jeho středověké epigrafické památky, In.: J. Roháček (ed.) *Epigraphica & sepulcralia*, 299 – 312.

- Líbal, D. 1994: Hodnoty a funkce venkovských kostelů v urbanizované krajině. In.: A. Vošáhlík (ed.), Český národní komitét Icomos, Praha.
- Líbal, D. 2001: Katalog gotické architektury do husitských válek. Praha.
- Mencl, V. 1958: Počátky středověké architektury v jihozápadních Čechách, Zprávy památkové péče XVIII, 133 – 146.
- Müllner, J. N. 1805: Versuch einer statistischen geographie von Böhmen. Praha.
- Nechvíle, J. 1887: Zprávy o bývalých plebáníích, Method 13, 87 – 89.
- Nováček, K. 2004: Západní Čechy v 10. až 13. století, In.: J. Kumpere (ed.) Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století, 44 – 64.
- Nováková, S. 1992: Příspěvek k dějinám Panství Chudenice. Chudenice. Praha.
- Orth, J. – Sládek, F. 1870: Topograficko-statistický slovník Čech, čili podrobný popis všech měst, městysů, vesnic, pak zámků, dvorů, továren, mlýnů, hutí a podobných o samotě ležících stavení, jakož i všech zpustlých hradů a zaniklých osad Království českého. Praha.
- Poche, E. a kol. 1977: Umělecké památky Čech 1. Praha.
- Poche, E. a kol. 1989: Umělecké památky Čech 2. Praha.
- Poche, E. a kolektiv 1980: Umělecké památky Čech 3. Praha.
- Poche, E. a kol. 1982: Umělecké památky Čech 4. Praha.
- Pokorný, M. 1997: Líšeňská kaplička, České Památky 8, 3 – 4.
- Pokorný, M. 2002: Poutní tradice Šumavy, Sušicko. Sušice.
- Pokorný, M. 2006: Po stopách Vintířových. In: Vintíř patron Šumavy. Sborník příspěvků z mezinárodní konference 960. výročí úmrtí sv. Vintíře. Zaveklov, 27 – 32.
- Pokorný, M. 2006a: Po stopách Vintířových. In: Vintíř patron Šumavy. Sborník příspěvků z mezinárodní konference 960. výročí úmrtí sv. Vintíře. Zaveklov, 27 - 32.
- Procházka, Z. – Váňová, L. 2000: Klatovy město. Domažlice.
- Rebstöck, R. 2001: Sušice. Jindřichův Hradec.
- Roubal, A. 1992: Obrázky ze starých Chudenic. Praha.
- Rožmberský, P. – Krčmář, L. 2014: Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji. Domažlice.
- Ruda, Z. 2002: Střípky z žichovické historie. Žichovice.
- Růžková, J. a kol. 2006: Historický lexikon obcí české republiky 1869 – 2005. Praha.

- Ryšavý, V. 1992: Zámek lázeň u Chudenic. Chudenice. Praha.
- Řandová, I. – Fibich, O. 2009: Nebe studánek. Pověstné prameny Šumavy, Pošumaví a jihozápadních Čech. Strakonice.
- Sádlo, J. – Pokorný, P. – Hájek, P. – Dreslerová, D. – Cílek, V. 2005: Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí. Praha.
- Sedláček, A. 1996: Hrady zámky a tvrze Království českého 9, Domažlicko a Klatovsko. Praha.
- Sedláček, A. 1998: Místopisný slovník historický Království Českého. Praha.
- Schaller, J. 1788: Topographie des königreichs Böhmen. Praha.
- Sommer, G. 1838: Das Konigreich Böhmen VII, Praha.
- Sýkorová, L. a kol. 2010: Klatovy. Praha.
- Škabrada, J. 2003: Konstrukce historických staveb. Praha.
- Tejček, M. 2003: Klatovské hřbitovní kostely v 18. století. In.: M. Fišer – J. Hůrka – L. Sýkorová (eds.) Sborník prací z historie a dějin umění 2, 67.
- Tomek, W. W. 1873: Registra decimarum papalium. Praha.
- Tomek, W. W. 1915: Šumavské pověsti lidu českého. Pamětní kniha obce Poleně.
- Vaněk, F – Hostaš, K. 1899: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku XIX. století, v politickém okrese klatovském 1899. Praha.
- Vaněk, F – Hostaš, K. 1900: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku XIX. století, v politickém okrese sušickém. Praha.
- Vaněk, R. 2012: Stručná historie hřbitovů v Horažďovicích. Farní zpravodaj farnosti Horažďovice 17, 2.
- Varhaník, J. 1998: Středověký vesnický kostel jako refugium. In.: V. Nekuda (ed.), Archaeologia historica 24/99. Brno, 313 – 317.
- Vlček, P. a kol. 2004: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha.
- Winter, E. 1945: Josefinismus a jeho dějiny. Příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740 – 1848. Praha.
- Wirth, Z. a kol. 1957: Umělecké památky Čech. Praha.

- Zahradníková, M 2003: Soupis poddaných podle víry z roku 1651, Plzeňsko – Klatovsko. Praha.
- Zvěřina 1925: Loreta. Uloženo: Muzeum Horažďovice, TA 285.

12.2 Archivní prameny:

- Beránková, M. 2002: Archiv města Čachrov 1744 – 1945. SOA Klatovy, ev. č. 45.
- Burdová, P. 1963: ČB – Duchovní komise 1782 – 1785, Inventáře apparatusů zrušených kostelů a klášterů, inv. č. 18 k. 32 f. 251. NA Praha.
- Burdová, P. 1963a: Duchovní komise (české gubernium), 1782 -1785. Inventář, NA Praha, ev. č. 15.
- Bystrický, V. 1964: Velkostatek Žichovice, 1428-1948. Inventář, SOA Plzeň, ev.č. 214.
- České Gubernium - Publicum, uloženo NA Praha, inv. č. 2260, sig. 146/471, k. 2844 – 2845.
- České Gubernium – Publicum, uloženo NA Praha, inv. č. 2260, sig. 146/1057, k. 2942 – 2945.
- České Gubernium – Duchovní Komise, uloženo NA Praha, inv. č. 18, k. 32
- Elmer, J. (ed.) 1865 – 1899: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiecesim. Pragae.
- Kronika: Památní kniha města Rabí 1922, ulož. SOA Klatovy, fond MNV Rabí, inv. č. 0031.193.
- Pamětní kniha města Chudenic 1729 n. 3, uloženo SOA Jindřichův Hradec, č. 653, s. 126.
- Podlaha, A. – Borový,C. (eds.) 1875 - 1927: Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. Et XV. Pragae.
- Tejček, M. (ed.) 2003: Archiv města Rabí, 1627 - 1945 (1952). Inventář, SOA Klatovy, ev.č. 49.
- Velkostatek Chudenice – Stavební úpravy a opravy kostelů, SOA Jindřichův Hradec, k. 31, f. 529 – 579.
- Velkostatek Chudenice – Stavební úpravy a opravy kostelů, SOA Jindřichův Hradec, k. 30, f. 106 – 403.
- Velkostatek Chudenice – Poutě ke Sv. Wolfgangu, SOA Jindřichův Hradec, k. 46, f. 27 – 64.

- Velkostatek Chudenice – Rušení kostelů a kaplí, SOA Jindřichův Hradec k. 29, f. 43, 103, 114 – 119, 142 - 159.
- Velkostatek Chudenice – Rozhledna na Bolfánku, SOA Jindřichův Hradec k. 740.
- Velkostatek Chudenice – Plány a dodatky (nezpracováno, Sv. Wolfgang), SOA Jindřichův Hradec, ks. 14.

12.3 Obrazová část:

- Anabax media 2014: Kaple sv. Jana Nepomuckého, [online 6. 4. 16 z: <http://www.fototuristika.cz/tips/detail/4349>]
- Anderle, J. – Miller, J. – Procházka, Z. – Rožmberský, P. – Švábek, V. 1989: Týnecký cyklus vedut. In: *Castelloologica Bohemica* I, 335 – 345.
- Durdík, T. 2005: Zříceniny hradů tvrzí a zámků, Západní Čechy. Praha.
- Historický ústav AV ČR 2016: Müllerova mapa Čech, [online 1. 4. 16 z: <http://www.hiu.cas.cz>].
- Historický ústav AV ČR 2016: Sušice od západu, [online 3. 4. 16 z: <http://www.hiu.cas.cz>]
- Kostely a kaple v západních Čechách 2016: sv. Vít, [online 14. 4. 16, z <http://kaplicky.pension11.com/doku.php?id=cachrov/>].
- Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně 2016: První, druhé, třetí vojenské mapování, [online 1. 4. 16 z: <http://www.geolab.cz>].
- Loreta Horažďovice, uloženo v Muzeum Horažďovice, č. TA 208.
- Mapa panství Žichovice 1755. Státní oblastní archiv Plzeň, pobočka Klatovy, Velkostatek Žichovice, inv. č. 1712 (foto Jan Lhoták).
- Rabí, Městečko Rabí Willenberg J., 1602 (převzato z: Fröhlich, J. 1998: Kostel Všech svatých u Rabí, obr. Pohled na město Rabí veduta Jana Willenberga, *České památky* 9, 18 - 19.)
- Rabí, Zřícenina od Ráby, J. Wetterl, 1835 (převzato z: Die Ruine von Rabi. Záhloví úředního listu Prácheňského kraje, Státní oblastní archiv Strakonice, inv. č. 6305, sign. III-1D-53).
- Rožmberský, P. – Krčmář, L. 2014: Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji. Domažlice.

- Sedláček, A. 1996: Hrady zámky a tvrze Království českého 9, Domažlicko a Klatovsko. Praha.
- Štěpka Architekti 2016: Kaple v Klatovech, [online 6. 3. 16 z: <http://www.sepka-architekti.cz/index.php?lang=cs&page=project&name=kaple-v-klatovech>].
- Šumava Net 2016: Odkryté základy kaple Umučení Páně [online 6. 3. 16 z: <http://www.sumavanet.cz/fr.asp?tab=snet&id=12767&burl=>].
- Velkostatek Chudenice – Stavební úpravy a opravy kostelů, uloženo Státní oblastní archiv Jindřichův Hradec, k. 31, f. 575.
- Wagner, V. 1948: Klatovy, veduta Jana Willenberga. Praha.
- Lhoták, J. a kol. 2012: Památky města Sušice. Sušice.

12.4 Internetové zdroje:

- Biskupství českobudějovické 2014: Vikariát Sušicko – Nepomucký, [online 2. 4. 16 z: <http://www.bcb.cz/Katalog/Vikariaty/Susice-Nepomuk/>].
- ČÚZK 2016: Stabilní katastr, [online 2. 4. 16 z: <http://archivnimapy.cuzk.cz/>].
- Kubíček, P. 2016: Kalenice, [online 1. 4. 16 z: <http://www.kalenice.cz/>].
- Otisk, 2016: Historie areálu Bolfánek, [online 1. 4. 16 z <http://www.otisk.org/historie-arealu-bolfanek/>].
- Plzeňské biskupství 2016: Vikariát klatovský, [online 13. 4. 16 z: <http://www.bip.cz/dieceze/vikariaty/vikariat-klatovsky/>].
- Sommer, J. – Čechura, M. 2005: Seznam opevněných kostelů v Čechách [online 2. 3. 16 z: <http://sweb.cz/evk/evkclanky/evkclanky2005/refukat0502.htm>].
- Štěpka Architekti 2016: Kaple v Klatovech, [online 6. 3. 16 z: <http://www.sepka-architekti.cz/index.php?lang=cs&page=project&name=kaple-v-klatovech>].
- Šumava Net 2016: Kašperské Hory, Vlastivědný okruh [online 2. 4. 16 z: <http://www.sumavanet.cz/khory/fr.asp?tab=snet&id=796&burl=>].

13 Seznam obrazových příloh

Obr. 1. Mapa zaniklé kostely

Obr. 2. Mapa zaniklé farní sítě z 18. stol

Běšiny:

Obr. 3. Mapa farní sítě po úpravách Josefa II.

Obr. 4. Pokus o rekonstrukci podoby kostela před zrušením

Obr. 5. Původní půdorys kostela

Čachrov:

Obr. 6. Pohled do hlavní lodi, levá strana presbytáře, presbytář, pravá strana presbytáře

Obr. 7. Relikty levé strany věže, odsazení presbytáře a sakristie, křtitelnice a zdivo lodi, relikty pravé strany věže

Obr. 8. Kříž na místě kostela sv. Víta

Obr. 9. První a druhé vojenské mapování, sv. Vít

Obr. 10. První, druhé a třetí vojenské mapování, sv. Prokop

Horáždovice:

Obr. 11. Původní půdorys Lorety

Obr. 12. Původní plán areálu Lorety

Obr. 13. Kresebně zachycená podoba Lorety

Obr. 14. Loreta na vojenských mapováních

Nalžovy, Hradešice:

Obr. 15. Müllerova mapa Čech

Obr. 16. Pohled na kostel sv. Antonína

Obr. 17. Fotografická dokumentace kostela sv. Antonína

Kašperské Hory:

Obr. 18. Sv. Michael na vojenských mapováních

Klatovy:

Obr. 19. Kaple sv. Salvátora, fotografie z roku 1984

Obr. 20. Základy kaple

Obr. 21. Návrh na novodobou podobu kaple

Obr. 22. Půdorys kostela sv. Anny na Hůrce

Obr. 23. Umístění kostela na vedutě J. Willenbergova

Obr. 24. Fotografie z roku 1918

Obr. 25. Pozůstatky z opěráků presbytáře a sokl

Obr. 26. Obvodové zdi hlavní lodi se zazděnými vstupy

Obr. 27. Presbytář s okny

Komošín:

Obr. 28. Plán Hradního areálu, 1 středověké zdivo, 2 Pravděpodobně středověké zdivo, 3 novověké zdivo

Obr. 29. Malby A. Liebschera

Obr. 30. Fotografická dokumentace současného stavu

Nezamyslice:

Obr. 31. Kaple sv. Františka na návsi

Poleň:

Obr. 32. Půdorys kostela sv. Markéty

Obr. 33. Celkový pohled na kostel sv. Markéty

Obr. 34. Jediné dochované okno

Obr. 35. Pohled do interiéru a hodnotné detaily

Obr. 36. Zazděné fragmenty kamenných architektonických detailů v opěracích presbytáře

Obr. 37. Otisky kleneb

Obr. 38. Vyobrazení zříceniny sv. Markéty od A. Liebschera

Obr. 39. Poustevna u kostela sv. Markéty

Obr. 40. Kaple sv. Blažeje ve Věckovicích

Obr. 41. Návrh kaple sv. Blažeje

Obr. 42. Plán Pušperku s kaplí sv. Václava

Obr. 43. Vyobrazení Pušperku s kaplí od A. Liebschera a A. F. Hebera

Obr. 44. Fotografická dokumentace současného stavu kaple a hradu

Předslav:

Obr. 45. Sv. Jan Křtitel v Němčicích

Rabí:

- Obr. 46. Pokus o rekonstrukci kostela
- Obr. 47 Původní půdorys kostela
- Obr. 48. Zpodobnění kostela, J. Vetterl, mapa panství Žichovice, J. Willenberg
- Obr. 49. Vojenská mapování
- Obr. 50. Kamenné prvky A263/3, A269/5, A269/2, A 269/4
- Obr. 51. Kamenný prvek A269/1
- Obr. 52. Fotografická dokumentace kostela Všech svatých
- Obr. 53. Hodnotné architektonické detaily

Strašín:

- Obr. 54. Kaple sv. Anny v Maleči

Sušice:

- Obr. 55. Půdorys kaple Anděla Strážce z roku 1950
- Obr. 56. Kresba 1950, malba 18. stol., malba 1828, kresba 1882 – 1883
- Obr. 57. Sušice od západu 1822
- Obr. 58. Středová kaple před zbouráním, vysvěcení kaple 1883, kaple v letech 1895 – 1903, pouť z období protektorátu
- Obr. 59. Fotografická dokumentace současného stavu
- Obr. 60. Kaple Panny Marie Mariazellské s vyobrazením návrhu starší menší kaple a starou fotografií z roku 1952
- Obr. 61. Třetí vojenské mapování s vyobrazením sakrálních staveb v Javoří
- Obr. 62. Třetí vojenské mapování s vyobrazením sakrálních staveb v Javoříčku
- Obr. 63. Fotografická dokumentace stavu kaple sv. Rocha
- Obr. 64. Interiér kaple a fotografie z 20. stol.

Švihov:

- Obr. 65. Řez kostelem, původní rozvržení kleneb, současný stav kleneb
- Obr. 66. Fotografická dokumentace kostela sv. Jana Evangelisty

Týnec:

- Obr. 67. Fotografická dokumentace kaple sv. Jana Nepomuckého
- Obr. 68. Fotografická dokumentace loretánské kaple

Úloh:

- Obr. 69. Překreslená freska ze zámku v Týnci, dvůr v Úlohu
- Obr. 70. Fotografická dokumentace bývalého kostela

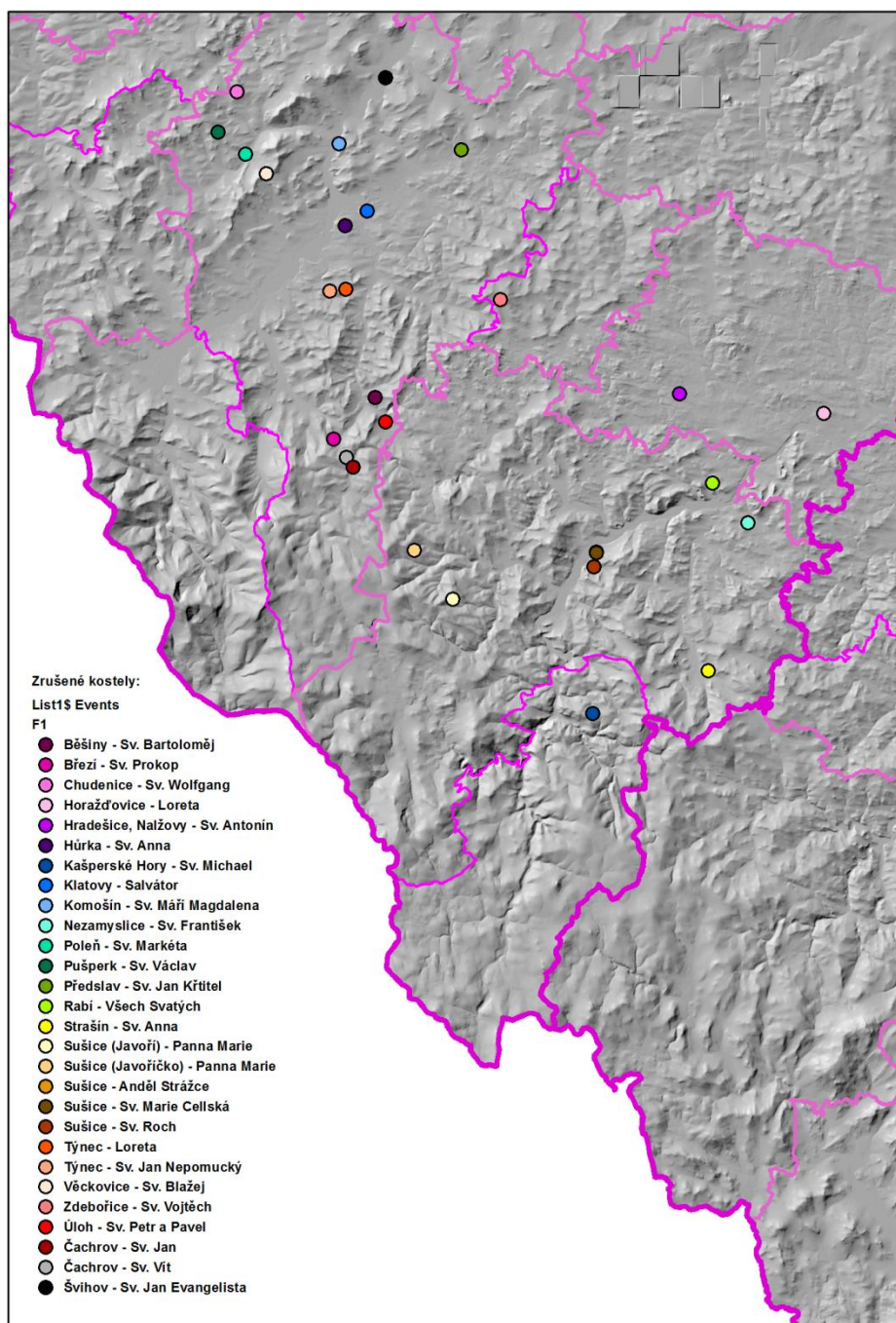
Zdebořice:

- Obr. 71. Fotografická dokumentace kaple

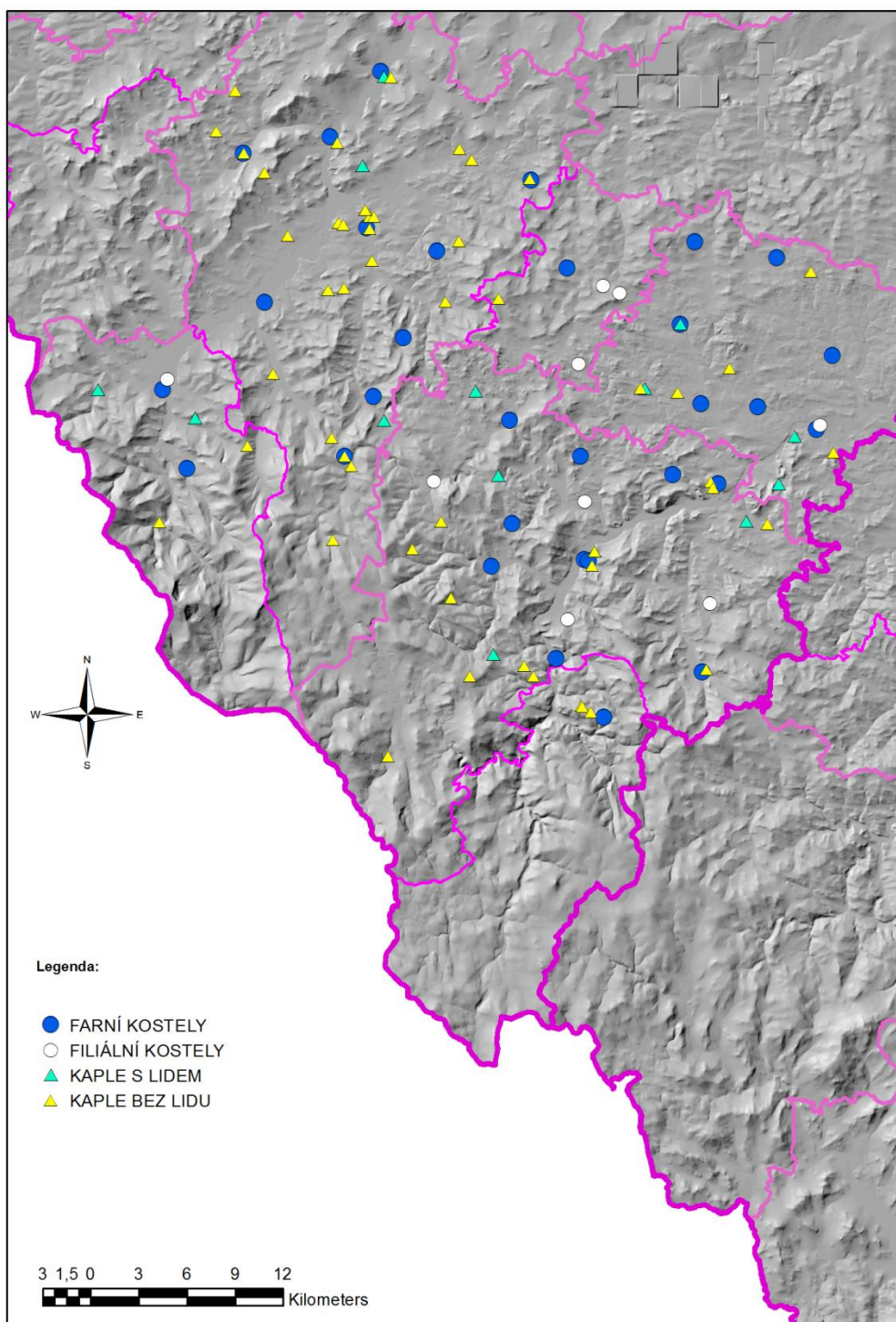
Chudenice:

- Obr. 72. Müllerova mapa Čech, I. – III. vojenské mapování, Stabilní katastr a indikační skica
- Obr. 73. Plán kostela od F. M. Kaňky
- Obr. 74. Půdorys kostela od F. M. Kaňky
- Obr. 75. Podélný řez a průčelí od F. M. Kaňky
- Obr. 76. Návrhy na výstavbu kaple
- Obr. 77. Návrhy do interiéru kostela
- Obr. 78. Návrh na novogotickou podobu kostela
- Obr. 79. Vyobrazení kostela v zámku.
- Obr. 80. Vyobrazení novogotické podoby autoři M. Kumt a J. Hůrka
- Obr. 81. Rytiny rozdáváné při poutích
- Obr. 82. Staré pohlednice a kresby
- Obr. 83. Model kostela, pokus o rekonstrukci podoby
- Obr. 84. Historický vývoj současné stavby
- Obr. 85. Půdorys s naznačením současné podoby
- Obr. 86. Celkový pohled na bývalý kostel a kapli
- Obr. 87. Interiér kaple a boční pohled
- Obr. 88. Interiér kostela a vybrané detaily
- Obr. 89. Vybrané detaily kostela v exteriéru
- Obr. 90. Krypta pod bývalým kostelem
- Obr. 91. Pohled z věže na původní rozložení lodi, pohled na cestu s kapličkou

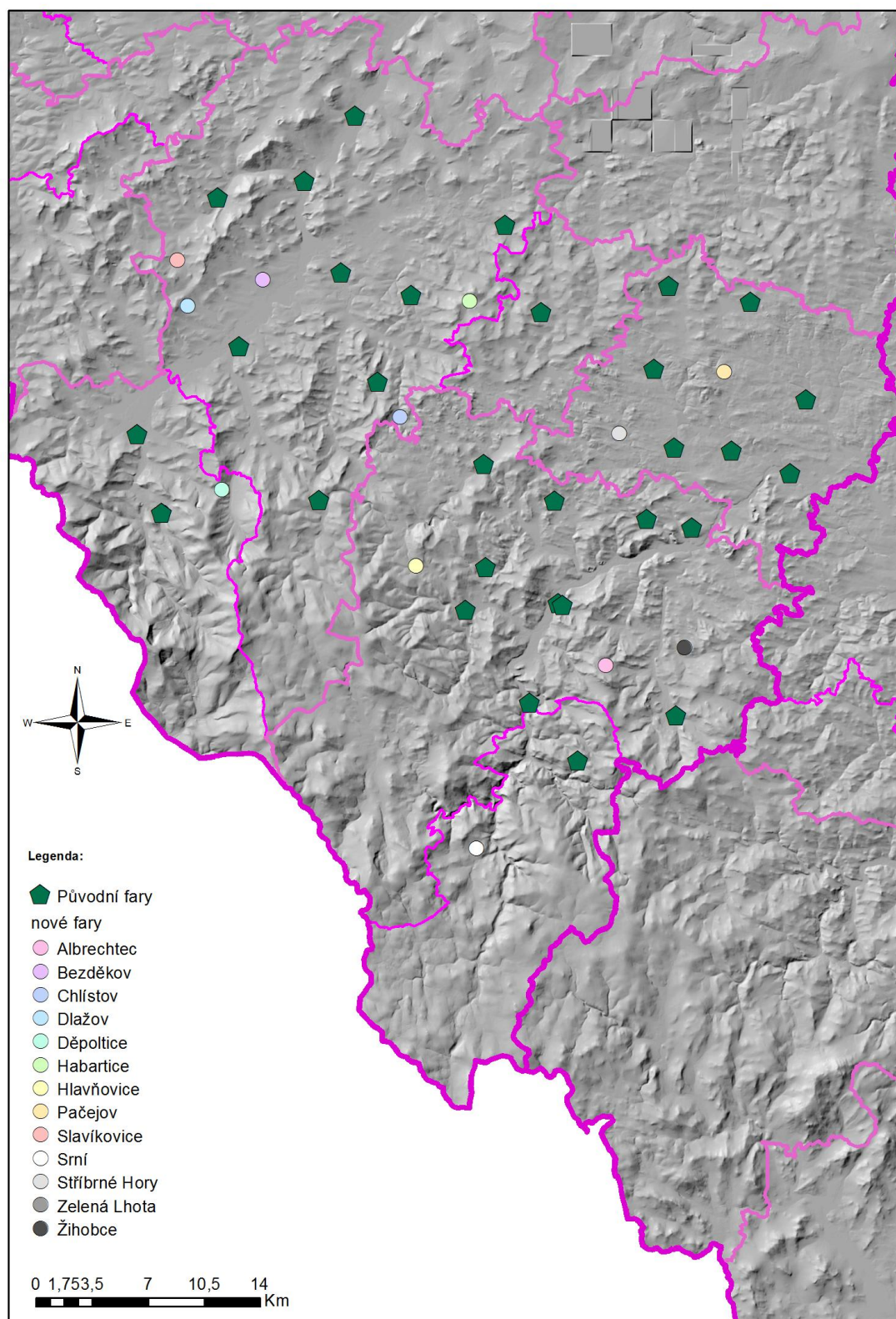
14 Obrazová část

Obr. 1. Mapa, zaniklé kostely

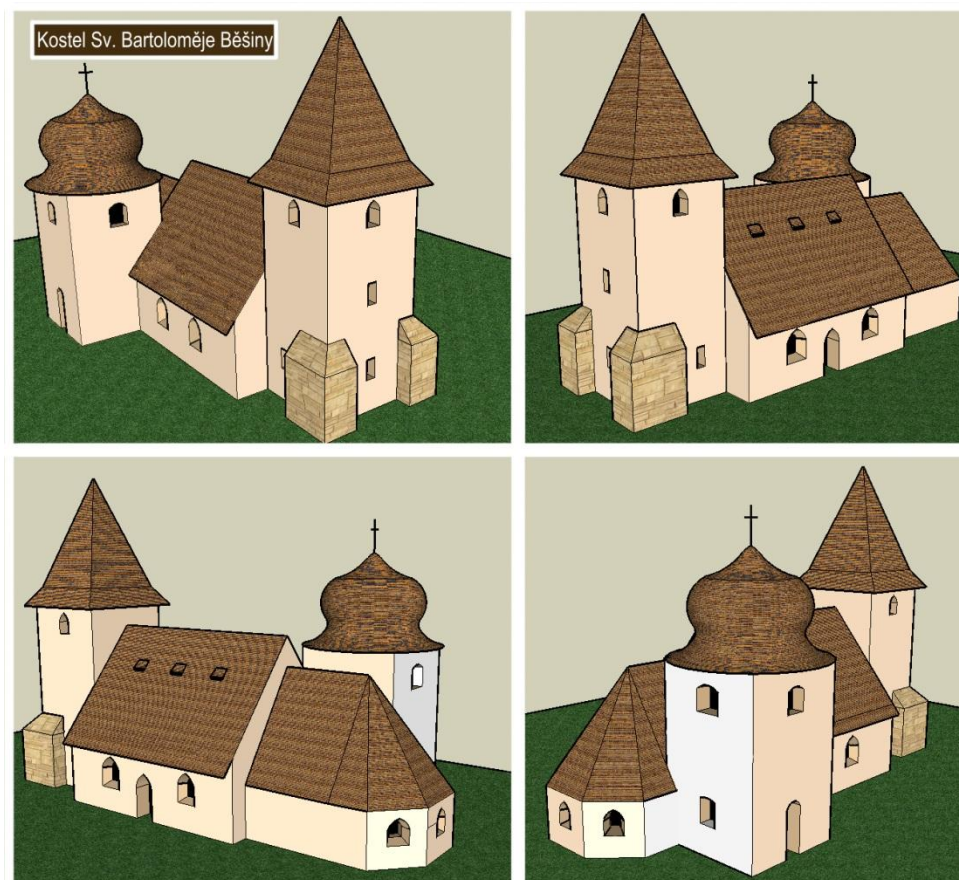

Obr. 2. Mapa zaniklé farní sítě z 18. stol.

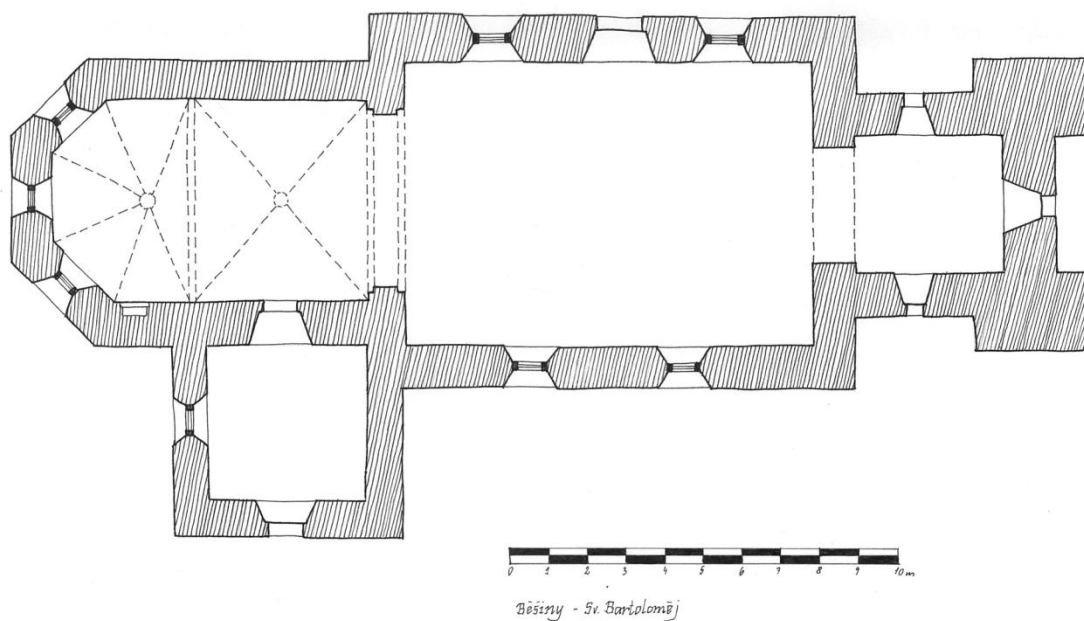

Obr. 3. Mapa farní sítě po úpravách Josefa II.

Běšiny, sv. Bartoloměj

Obr. 4. Pokus o rekonstrukci podoby kostela před zrušením.

Obr. 5. Původní půdorys kostela (překresleno: Vaněk – Hostaš 1900)

Obr. 6. Pohled do hlavní lodi, levá strana presbytáře, presbytář, pravá strana presbytáře

Obr. 7. Relikty levé strany věže, odsazení presbytáře a sakristie, křtitelnice a zdivo lodi, relikty pravé strany věže

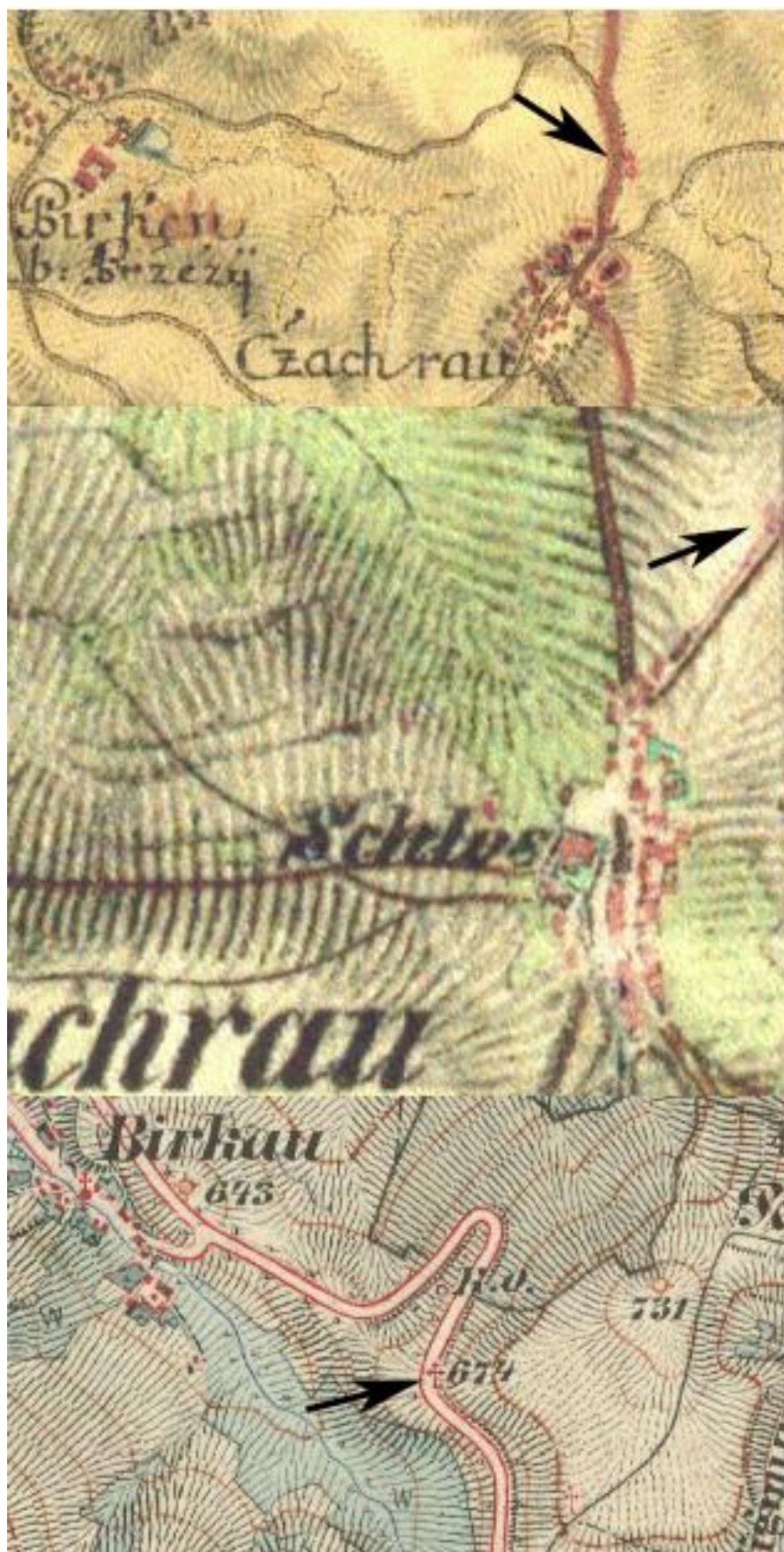
Čachrov, sv. Vít, sv. Prokop

Obr. 8. Kříž na místě kostela sv. Víta (převzato: [online] Kostely a kaple v západních Čechách)

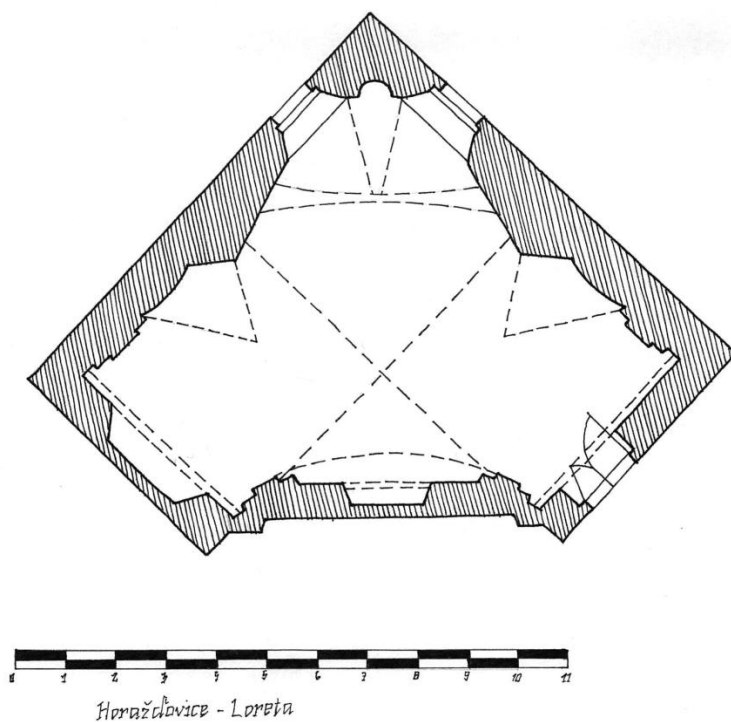

Obr. 9. První a druhé vojenské mapování, sv. Vít (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

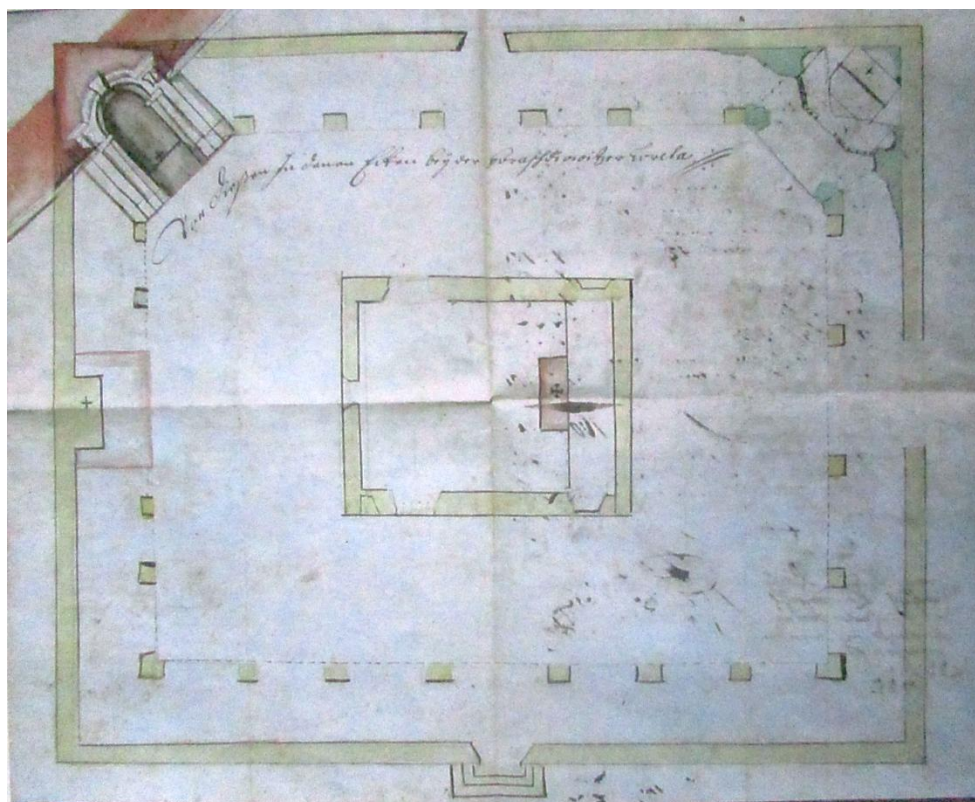

Obr. 10. První, druhé a třetí vojenské mapování, sv. Prokop (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

Horažďovice, Loreta

Obr. 11. Původní půdorys Lorety (překresleno: Bukovský 2000)

Obr. 12. Původní plán areálu Lorety (Muzeum Horažďovice, TA 285)

Obr. 13. Kresebně zachycená podoba Lorety (Muzeum Horažďovice, TA 285)

Obr. 14. Loreta na vojenských mapováních (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

Hradešice – Nalžovy, sv. Antonín

Obr. 15. Müllerova mapa Čech (převzato: [online] Historický ústav AV ČR)

Obr. 16. Pohled na kostel sv. Antonína

Obr. 17. Fotografická dokumentace kostela sv. Antonína

Kašperské Hory, sv. Michael

Obr. 18. Sv. Michael na vojenských mapováních (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

Klatovy, sv. Salvátor, sv. Anna

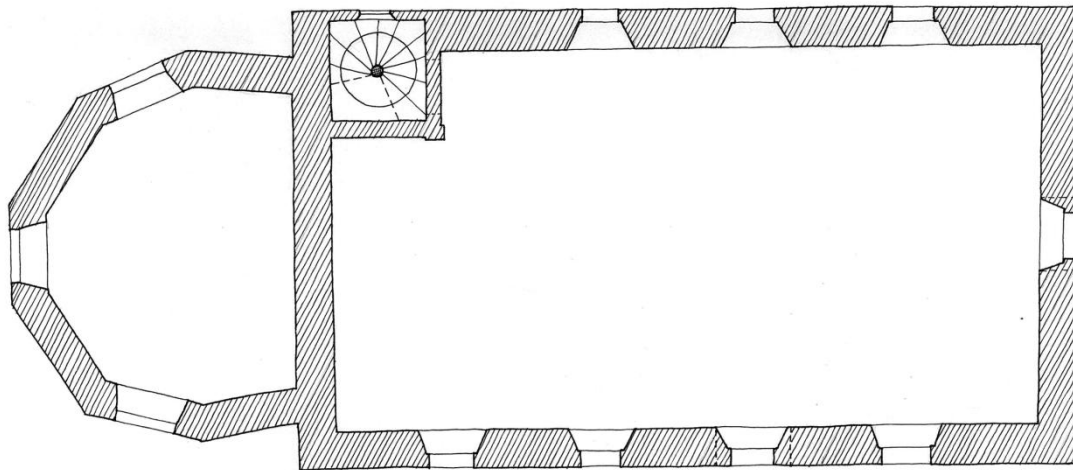
Obr. 19. Kaple sv. Salvátora, fotografie z roku 1984 (převzato: [online] Štěpka architekti 2016)

Obr. 20. Základy kaple (převzato: [online] ŠumavaNet 2016, fotograf J. Stašek)

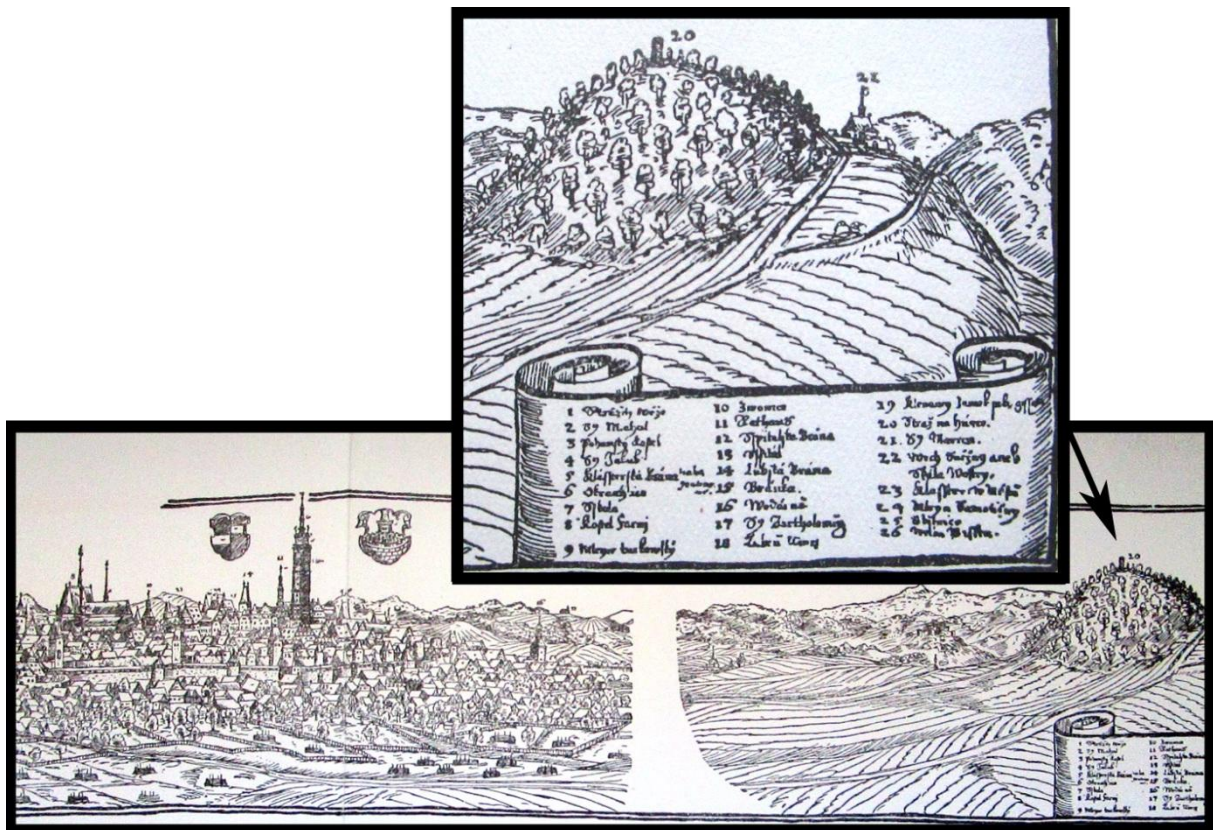

Obr. 21. Návrh na novodobou podobu kaple (převzato: [online] Štěpka architekti 2016)

sv. Anna - Klatovy-Žaludová Hůrka

Obr. 22. Půdorys kostela sv. Anny na Hůrce (překresleno: Čechura 2012)

Obr. 23. Umístění kostela na vedutě J. Willenberga (převzato: Wagner 1948)

Obr. 24. Fotografie z roku 1918 (fotograf J. Jelínek)

Obr. 25. Pozůstatky z opěráků presbytáře a sokl

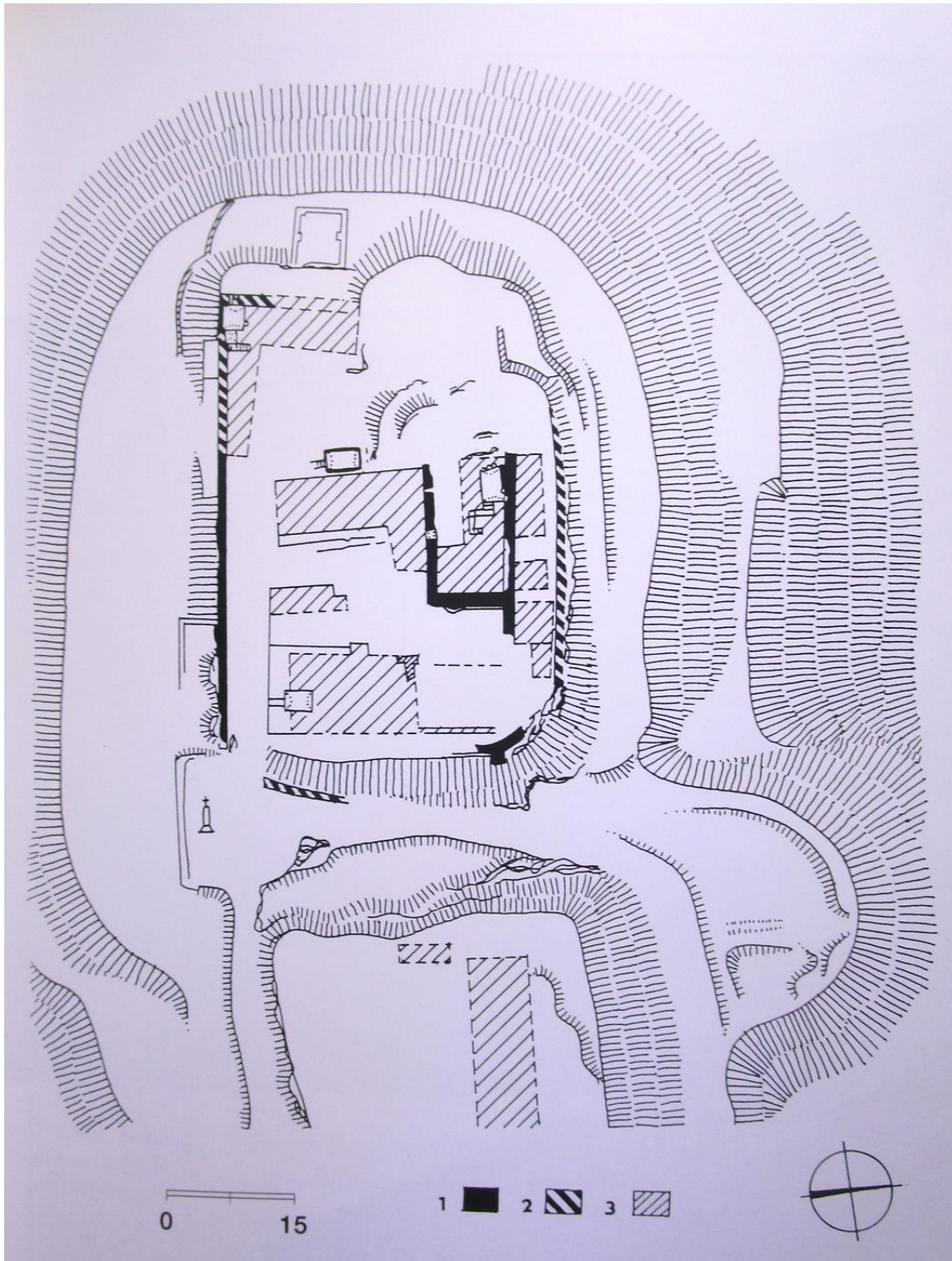

Obr. 26. Obvodové zdi hlavní lodi se zadržnými vstupy

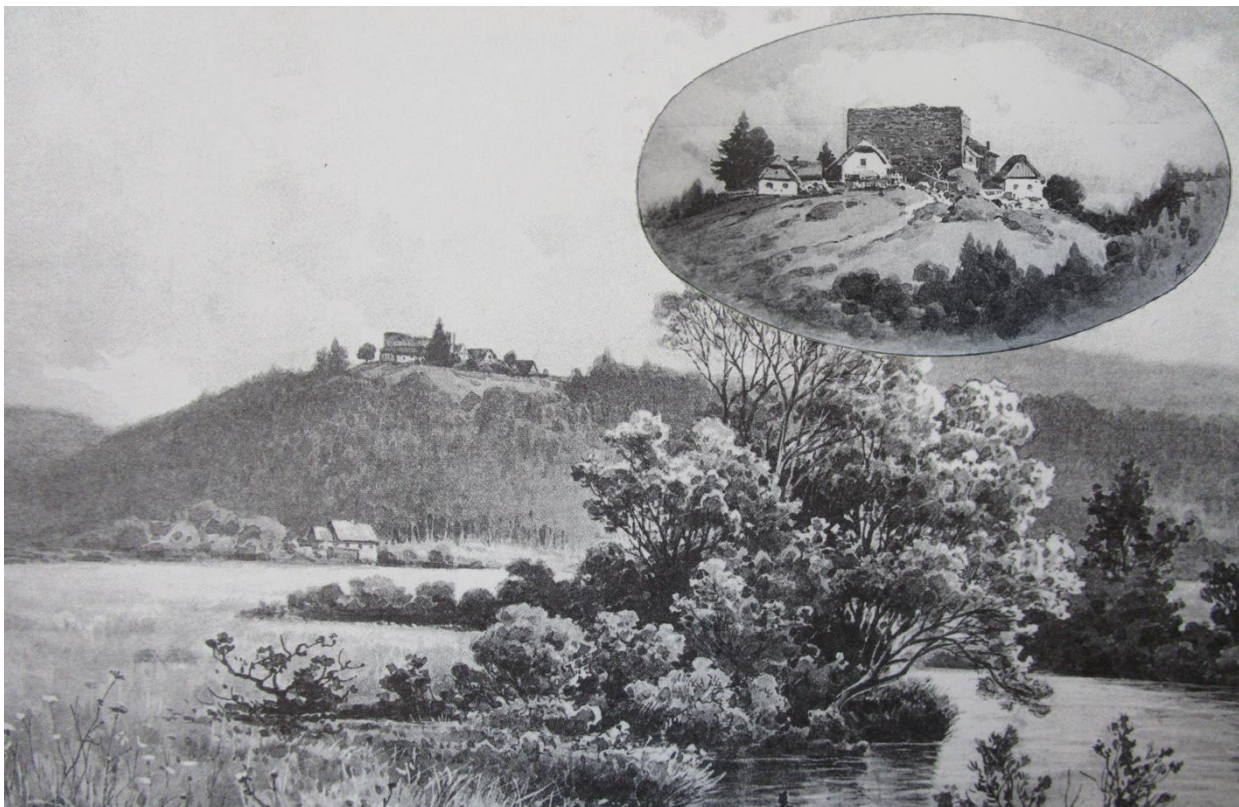

Obr. 27. Presbytář s okny

Komošín, sv. Máří Magdalena

Obr. 28. Plán Hradního areálu, 1 středověké zdivo, 2 Pravděpodobně středověké zdivo, 3 novověké zdivo (převzato: Durdík 2005, autor J. Anderle, Z. Procházka, V. Švábek)

Obr. 29. Malby A. Liebschera (převzato: Sedláček 1996)

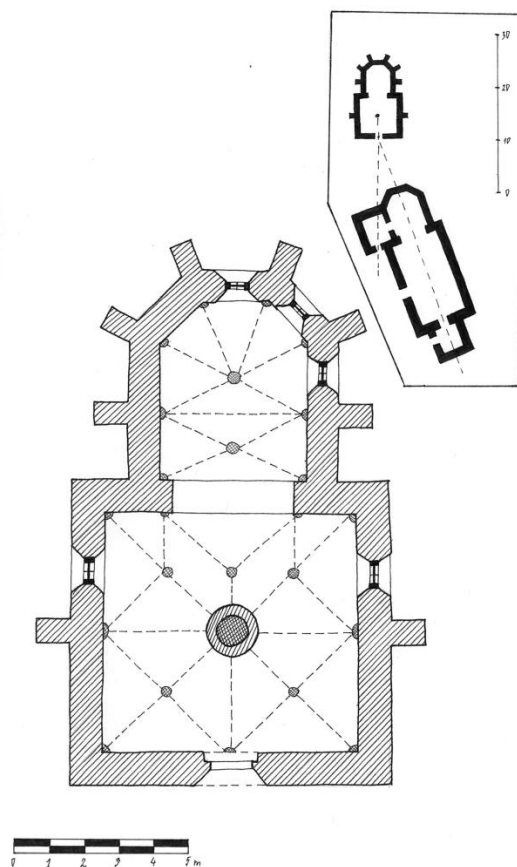
Obr. 30. Fotografická dokumentace současného stavu

Nezamyslice, sv. František (Kalenice)

Obr. 31. Kaple sv. Františka na návsi (převzato: Šumava Net 2016)

Poleň, sv. Markéta, sv. Blažej, sv. Václav

Obr. 32. Půdorys kostela sv. Markéty (převzato: Vaněk – Hostaš 1898)

Obr. 33. Celkový pohled na kostel sv. Markéty

Obr. 34. Jediné dochované okno

Obr. 35. Pohled do interiéru a hodnotné detaily

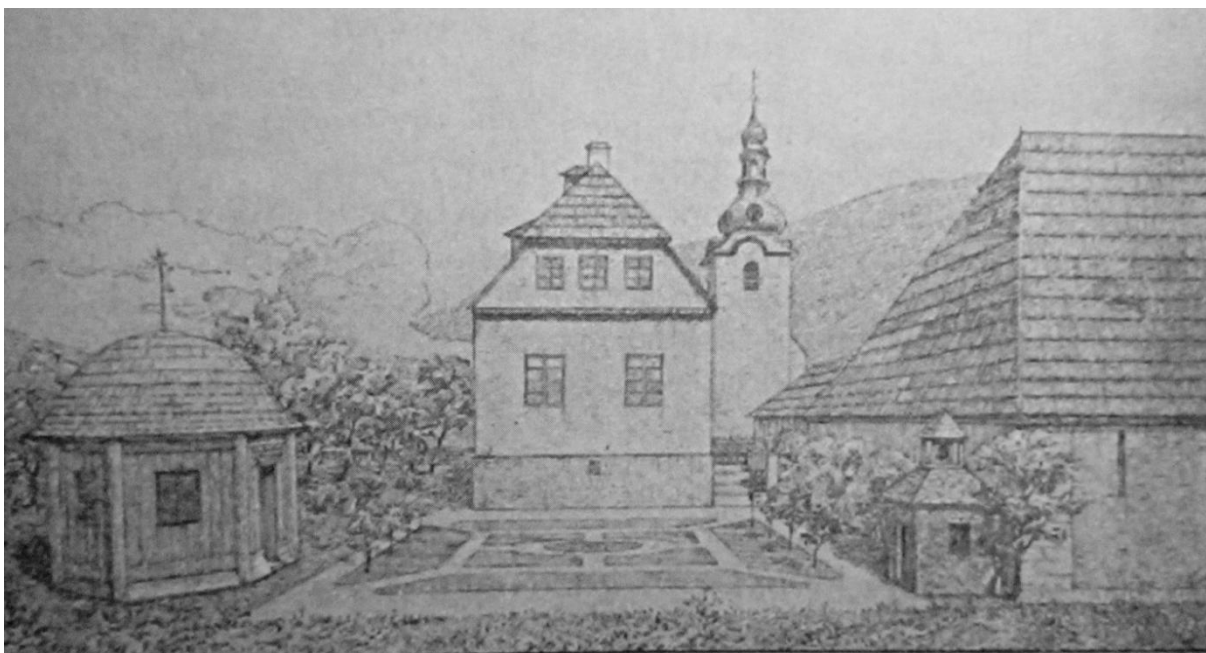
Obr. 36. Zazděné fragmenty kamenných architektonických detailů v opěracích presbytáře

Obr. 37. Otisky kleneb

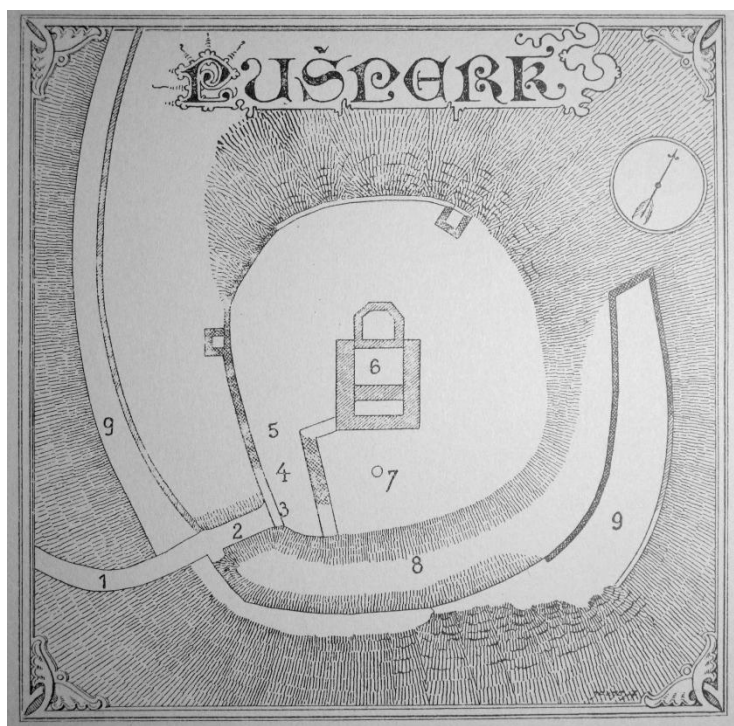
Obr. 38. Vyobrazení zříceniny sv. Markéty od A. Liebschera (převzato: Sedláček 1996)

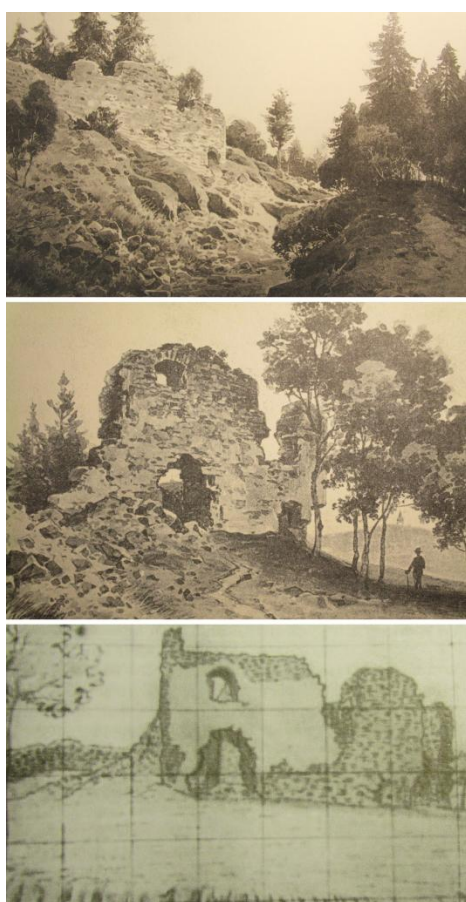
Obr. 39. Poustevna u kostela sv. Markéty (převzato: Rožmberský – Krčmář 2014)

Obr. 40. Kaple sv. Blažeje ve Věckovicích

Obr. 42. Plán Pušperku s kaplí sv. Václava (převzato: Sedláček 1996)

Obr. 43. Vyobrazení Pušperku s kaplí od A. Liebschera a A. F. Hebera (převzato: Sedláček 1996; Kastl 2015)

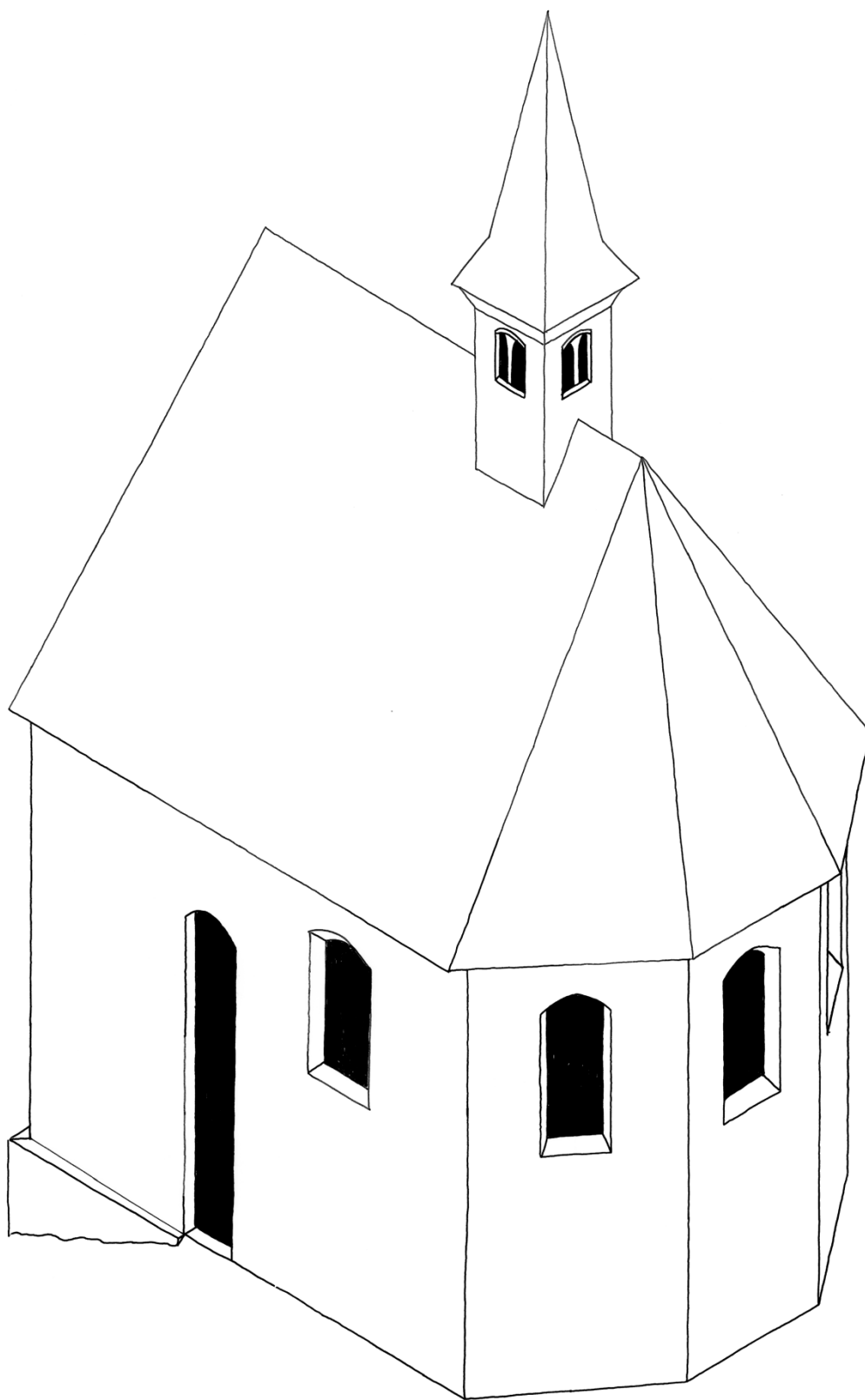
Obr. 44. Fotografická dokumentace současného stavu kaple a hradu

Předslav, sv. Jan Křtitel (Němčice)

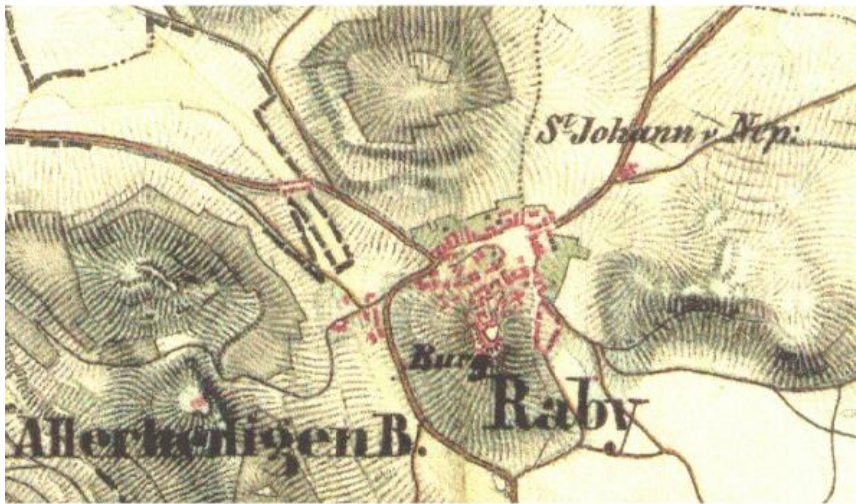

Obr. 45. Sv. Jan Křtitel v Němčicích

Rabí, Všech svatých

Obr. 46. Pokus o rekonstrukci kostela (převzato: Junková 2014)

Obr. 49. Vojenská mapování (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

Obr. 50. Kamenné prvky A263/3, A269/5, A269/2, A 269/4

Obr. 51. Kamenný prvek A269/1

Obr. 52. Fotografická dokumentace kostela Všech svatých

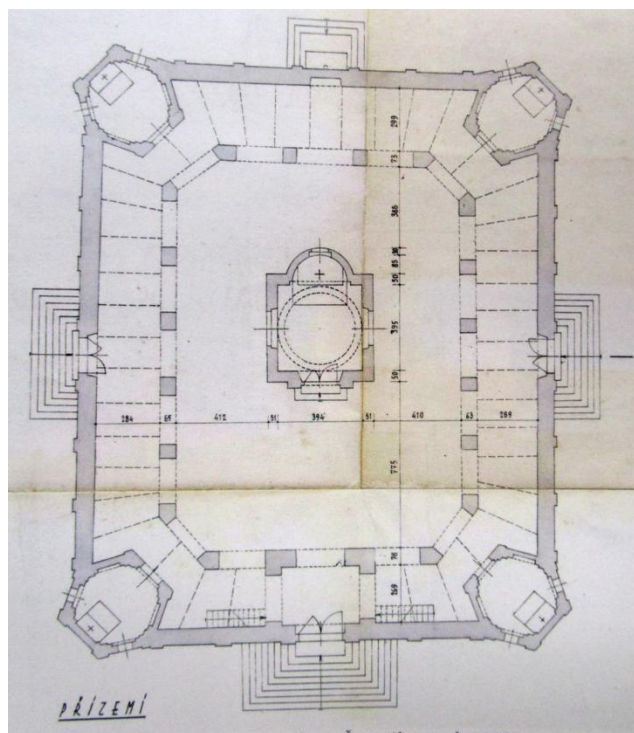
Obr. 53. Hodnotné architektonické detaily

Strašín, sv. Anna (Maleč)

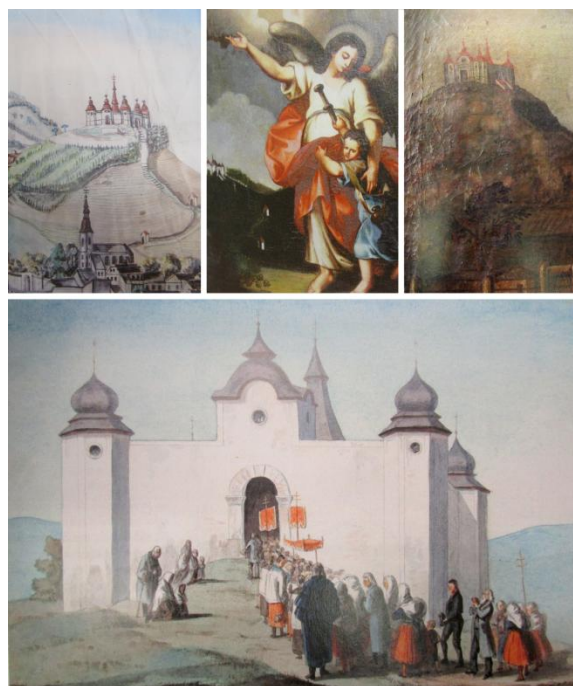

Obr. 54. Kaple sv. Anny v Maleči (fotograf T. Merkl)

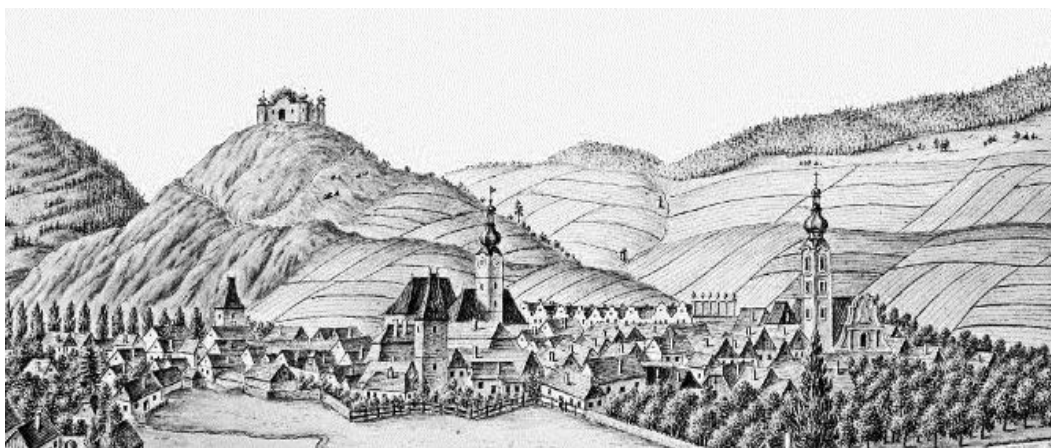
Sušice, Anděl strážce, Marie Cellská, Panna Marie (Javoří), Panna Marie (Javoříčko), sv. Roch

Obr. 55. Půdorys kaple Anděla Strážce z roku 1950 (převzato: Lhoták 2012, autor J. Čermák)

Obr. 56. Kresba 1950 (K. A. Maštovský), malba 18. stol., malba 1828 (V. Sekal), kresba 1882 – 1883 (F. Chotek), (převzato: Lhoták 2012)

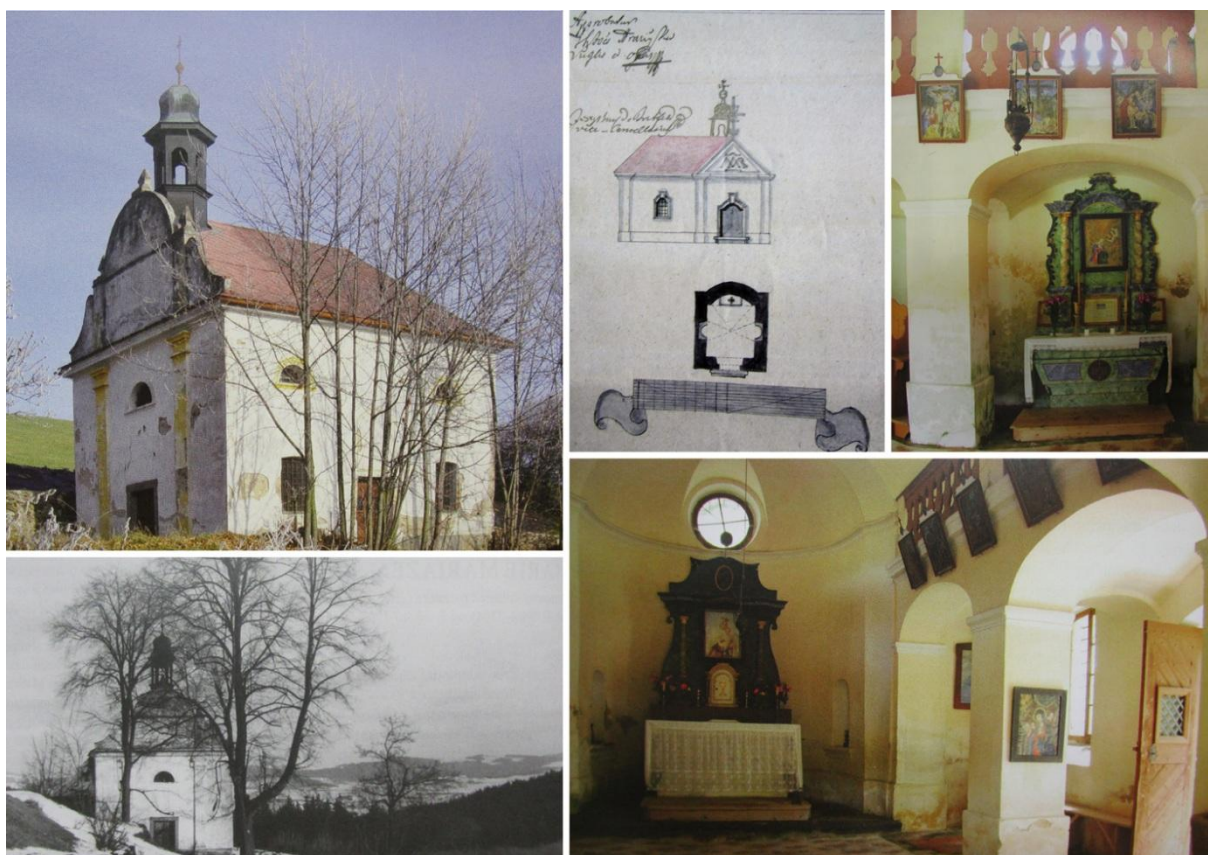
Obr. 57. Sušice od západu 1822 (převzato: Historický ústav Akademie věd České republiky [online])

Obr. 58. Středová kaple před zbouráním, vysvěcení kaple 1883, kaple v letech 1895 – 1903, pouť z období protektorátu

Obr. 59. Fotografická dokumentace současného stavu

Obr. 60. Kaple Panny Marie Mariazellské s vyobrazením návrhu starší menší kaple a starou fotografií z roku 1952 (převzato: Lhoták 2012)

Obr. 61. Třetí vojenské mapování s vyobrazením sakrálních staveb v Javoří (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

Obr. 62. Třetí vojenské mapování s vyobrazením sakrálních staveb v Javoříčku (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky)

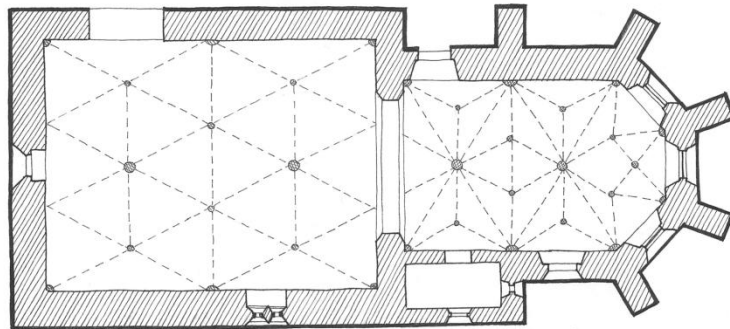

Obr. 63. Fotografická dokumentace stavu kaple sv. Rocha

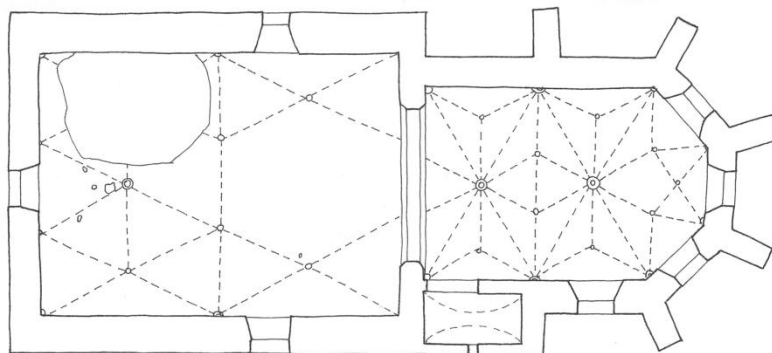

Obr. 64. Interiér kaple a fotografie z 20. stol. (převzato: Lhoták 2012)

Švihov, sv. Jan Evangelista

Švihov - Sv. Jan Evangelista

Obr. 65. Řez kostelem, původní rozvržení kleneb, současný stav kleneb (překresleno: Bezděková – Foster 2005; Vaněk – Hostaš 1899)

Obr. 66. Fotografická dokumentace kostela sv. Jana Evangelisty

Týnec, sv. Jan Nepomucký, Loreta

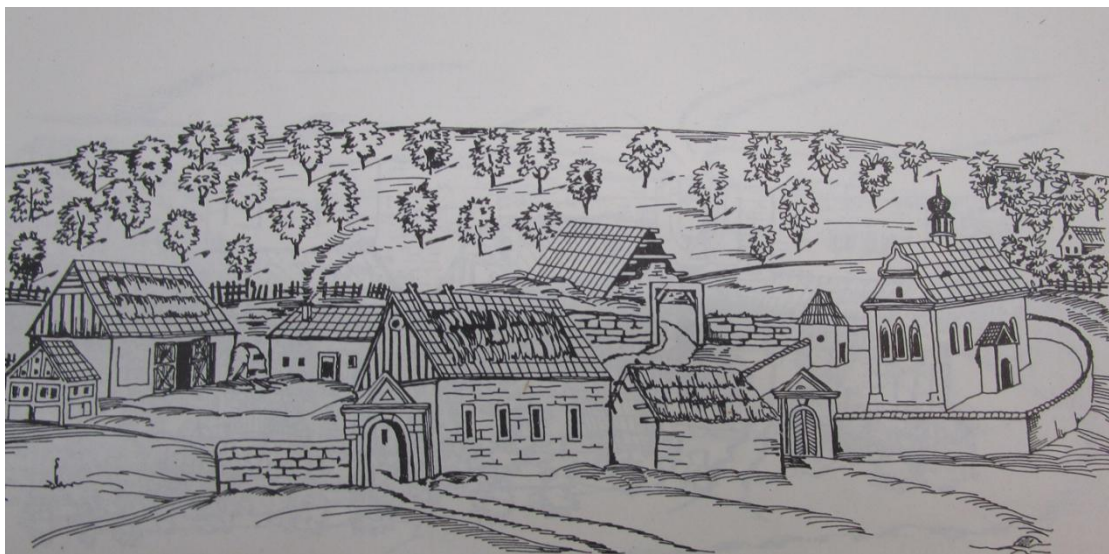

Obr. 67. Fotografická dokumentace kaple sv. Jana Nepomuckého (převzato: Anabax 2014 [online])

Obr. 68. Fotografická dokumentace loretánské kaple

Úloh, sv. Petr a Pavel

Obr. 69. Překreslená freska ze zámku v Týnci, dvůr v Úlohu (převzato: Anderle a kol. 1989)

Obr. 70. Fotografická dokumentace bývalého kostela

Zdebořice, sv. Vojtěch

Obr. 71. Fotografická dokumentace kaple

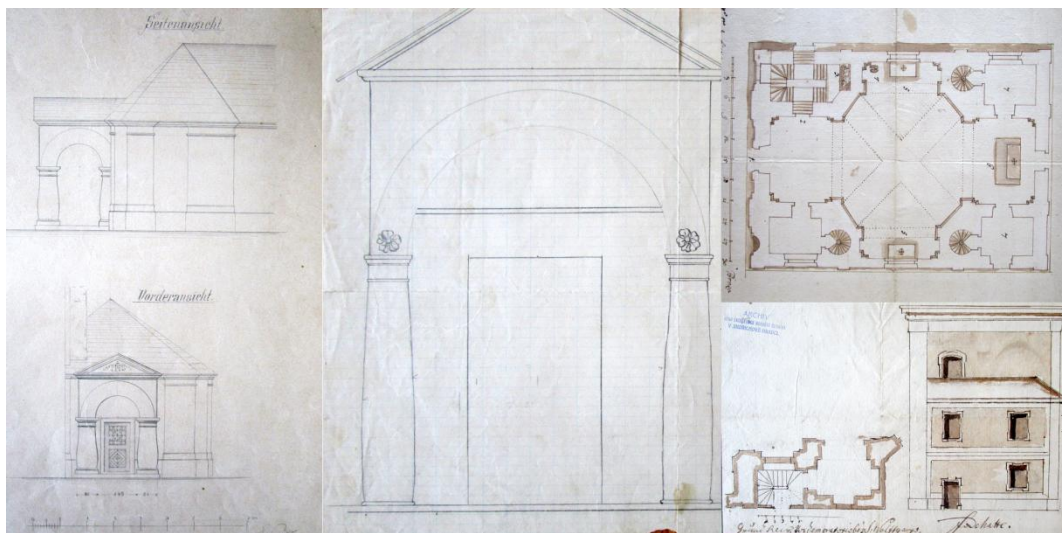
Kostel sv. Wolfganga v Chudenicích

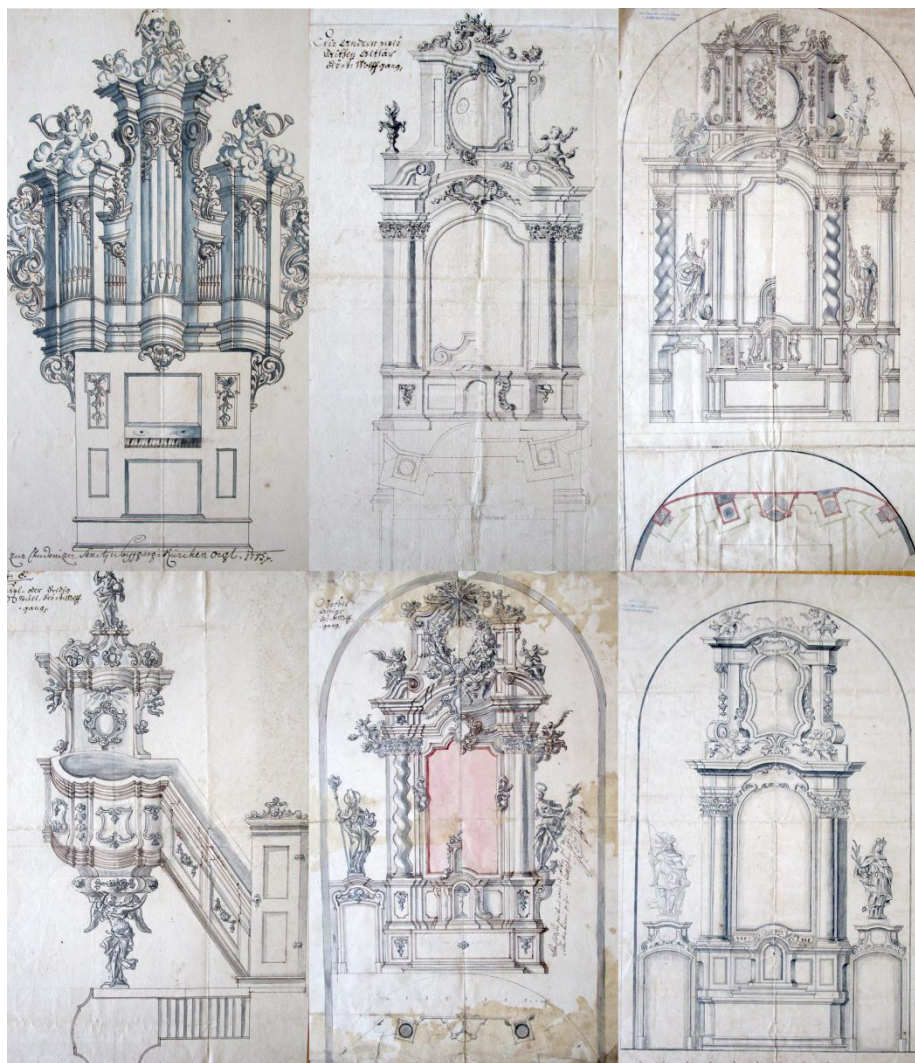
Obr. 72. Müllerova mapa Čech, I. – III. vojenské mapování, Stabilní katastr a indikační skica (převzato: [online] Laboratoř geoinformatiky; [online] Historický ústav AV ČR)

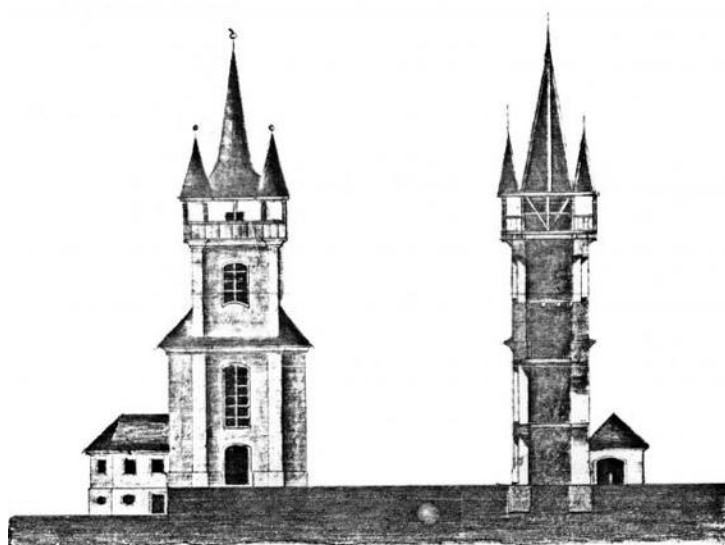
Obr. 75. Podélný řez a průčelí od F. M. Kaňky (SOA Jindřichův Hradec, VS Chudenice-plány)

Obr. 76. Návrhy na výstavbu kaple (SOA Jindřichův Hradec, VS Chudenice-plány)

Obr. 77. Návrhy do interiéru kostela (SOA Jindřichův Hradec, VS Chudenice-plány)

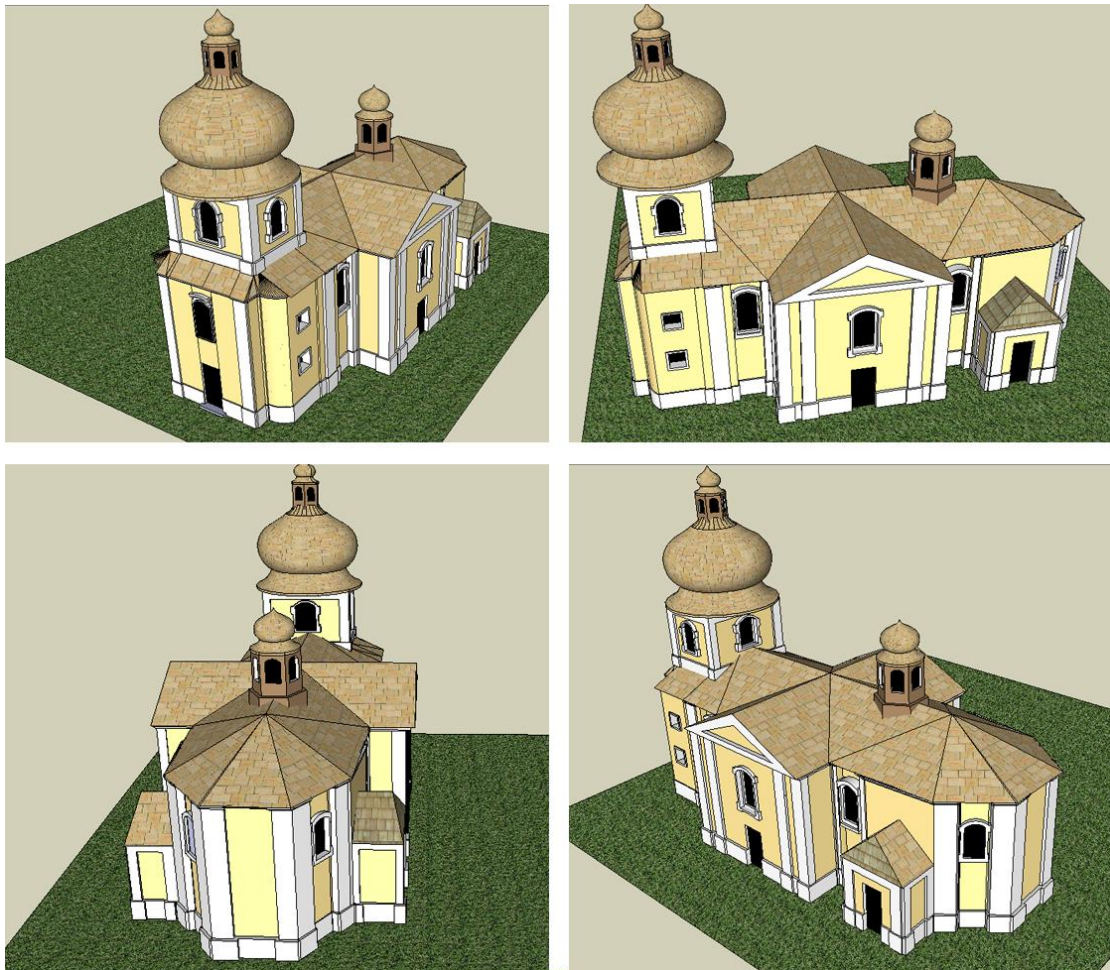
Obr. 78. Návrh na novogotickou podobu kostela (převzato: [online] Otisk)

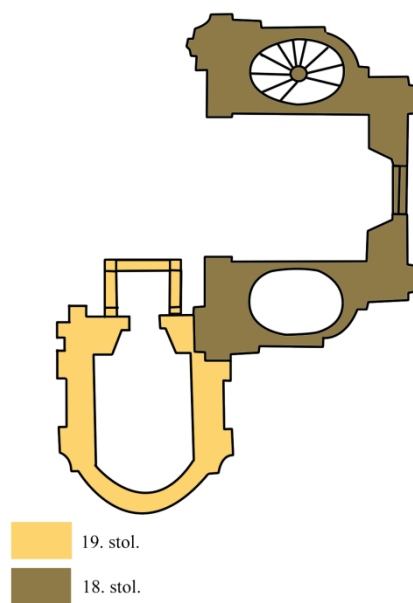
Obr. 79. Vyobrazení kostela v zámku.

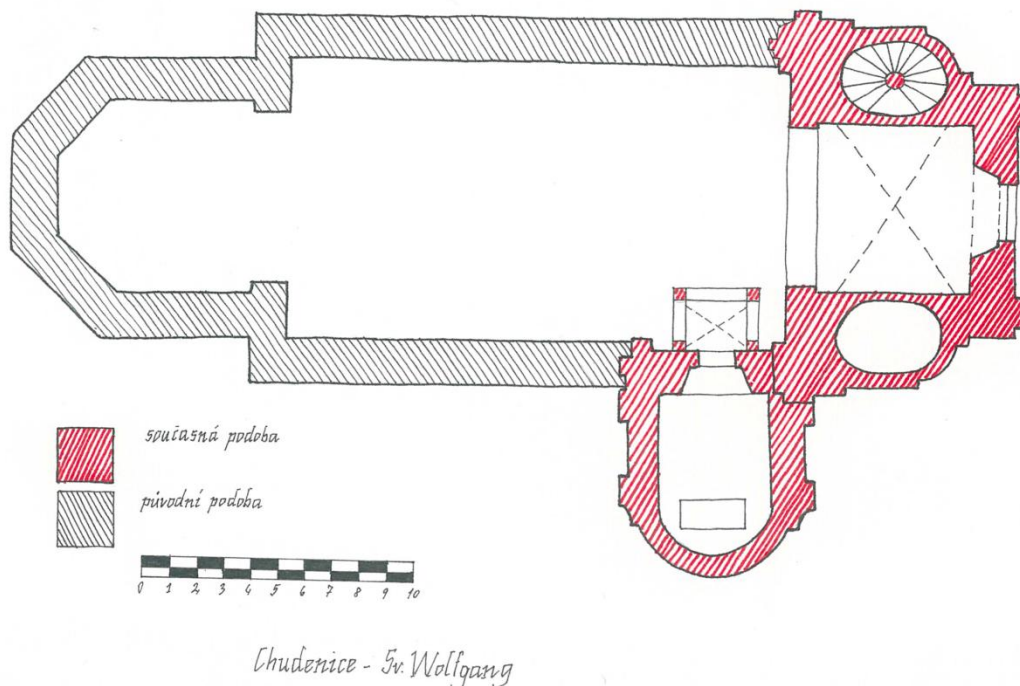
Obr. 80. Vyobrazení novogotické podoby autoři M. Kunt a J. Hůrka

Obr. 83. Model kostela, pokus o rekonstrukci podoby

Obr. 84. Historický vývoj současné stavby

Obr. 85. Půdorys s naznačením současné podoby (překresleno: Vaněk – Hostaš 1898)

Obr. 86. Celkový pohled na bývalý kostel a kapli

Obr. 87. Interiér kaple a boční pohled

Obr. 88. Interiér kostela a vybrané detaily

Obr. 89. Vybrané detaily kostela v exteriéru

Obr. 90. Krypta pod bývalým kostelem

Obr. 91. Pohled z věže na původní rozložení lodi, pohled na cestu s kapličkou